

Отвъд преградите

ОТВЪД ПРЕГРАДИТЕ

Отвъд преградите

Факултет по журналистика и масова комуникация
Софийски университет „Св. Климент Охридски“
София, 2019

© Ана-Мария Иванова, Антоний Гълъбов, Владимира Тушанова, Деница Велизарова, Ива Петрова, Ивана Станчева, Ивета Стаменкова, Йоана Иванова, Йорданка Фурнаджиева, Лина Георгиева, Мария Юсева, Мартина Деведжиева, Михаела Балабанова, Петя Корчева, Полина Валентинова, Поля Иванова, Силвия Димитрова, Снежана Димитрова, Стела Копринкова, Теодора Къцова – автори, 2019

© Ивана Станчева – корица, 2019

© Факултет по журналистика и масова комуникация
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

ISBN 978-954-8194-95-2

Съдържание

Въведение в неведението	9
Интеграция и толерантност	13
<i>Антоний Гълъбов</i>	
Лесни за мразене?	31
<i>Ана-Мария Иванова</i>	
бягство от дома	40
<i>Йорданка Фурнаджиева</i>	
Пътят на надеждата	53
<i>Ивана Станчева</i>	
Сбогом, Алепо!	62
<i>Силвия Димитрова</i>	
Женски времена	70
<i>Владимира Тушанова</i>	
Как преминах	76
<i>Ива Петрова</i>	
Доброволчеството е снежна топка	83
<i>Йоана Иванова</i>	
Две ръце и няколко ножици	96
<i>Теодора Къцова</i>	
Преди да кажеш, трябва да изслушаш	103
<i>Петя Корчева</i>	

Воля за живот	109
<i>Лиана Георгиева</i>	
Ключът към щастието	120
<i>Деница Велизарова</i>	
За кукерите, булгура и вярата в доброто	126
<i>Михаела Балабанова</i>	
Статут „приятел на бежанците“	136
<i>Мартина Деведжиева</i>	
На кръстопът	143
<i>Снежана Димитрова</i>	
Ние, децата	150
<i>Стела Копринкова</i>	
Помощ, не романтика	157
<i>Поля Иванова</i>	
По пътя на откриването	165
<i>Мария Юсева</i>	
Преводач на човешки души	175
<i>Ивета Стаменкова</i>	
Преход и превод	182
<i>Полина Валентинова</i>	

ЩАСТИЕ ЗАМИНАВАНЕ
ПРОГОНАВАМ КОНФЛИКТИ
ИЗБОР ДИСКРИМИНАЦИЯ
ЗАМБОР СТАСЕНИЕ МЕСТА
ДОМ СБОГОМ ПОРОЧЕН
ЧОВЕШКИ БОМБИ ОРЪНИЕ
ЛЮБОВ ЗАБЛУГА ВОЛЯ НАДЕНДА
СТРАХ ВОИНА АС Д МИР БЕГСТВЕНО
СИЛНИ ЗАЕДИНОСАМОТА
ЗАГУДА КРИЗИС ДОСТОЙНСТВО
ПОКЕРА АНТИЧНОСТИ ЖИВОТ
БЕЗОПАСНОСТ НАЧАЛО
МРАЧНАТА СЪДЕЦ ЗАЩИТА
БЯГСТВО НАСИЛА СЪДБА
ДОМНОШЕНИЕ ЗВЕРСТВО
ВЯРВАМ АТЕНТАТ МАУНОМА
СМЪРТ ГОСТОПРИЕМСТВО
ЛАЗЕР ВЗАИМОПОМОЩ ХАОС МЪРТВЕЖИЕ
СТАТУТ ШАНС ЛИШЕННЯ БОРБЕНОСТ

ВЪВЕДЕНИЕ В НЕВЕДЕНИЕТО

*Време е всички ние да поведем борбата срещу
неграмотността, бедността, тероризма.*

*Нека посегнем към книгите и писалките,
които са най-могъщото ни оръжие.*

Малала Юсафзаи,
носителка на Нобелова награда за мир

Книгата, която разлиствате, съвсем не е научно четиво, макар и да започва с обзор на експерт. Няма да прочетете абстрактни разсъждения за раждането на тероризма и ужасите на войната. В нея няма да намерите и скандални репортажи за заловени на границата мигранти. Тук ще откриете истински житейски истории. Предлагаме ви да се докоснете до тях и да усетите сърдечния ритъм на хората, запазили завинаги усещанията от преживяното.

В началото идеята за контакт с тези хора по-скоро ни отблъсна, отколкото да привлече мигновено интереса и вниманието ни. В процеса на работата над книгата обаче разбрахме колко малко знаем за тях. Осъзнахме колко вълнуващо и удовлетворяващо е да се запознаеш с нечия история от първо лице. Колко ценно е сам да се докоснеш до преживяното

от непознат, когото с течение на времето започваш да чувстваш близък и това буди в теб възхита и уважение. Истина е, че сме благодарни за възможността да прекрачим прага на личния си комфорт и да навлезем в непознатата територия, след което гледната точка никога не остава същата.

Нашата книга е израз на съпричастност и стремеж към истината. В нея открито споделят своята драма хора от Сирия, Афганистан, Ирак, Иран и Сомалия, които след своето дълго бягство са се озовали в България. Преминали са границите на нашата родина и това се е превърнало в тяхното спасение. Ние се срещнахме с тях, за да говорим. Без забранени теми. Без премълчаване на истината и дистанциране от разказвача. Потърсихме ги, за да покажат кои са, да споделят какво ги е прогонило от домовете им и ги е довело тук.

Сега те имат нов дом. Но нека не забравяме, че за да живеят „като у дома си“, някой трябва да им подаде ръка. Първите, които ги подрепят, са представителите на различни институции и доброволчески организации. Достатъчно смели да подадат ръка, за да спасят чужденец, изпаднал в беда и потърсил закрила. Не сме пропуснали и техните истории, които са също толкова емоционални и истински. Представяме и тяхната гледна точка – тази на помагашите. Те описват втората борба на бежанците, последвала бягството – борбата да станеш част от едно ново общество, различно от твоето, и да потърсиш възможност за по-добър живот в непознатата дотогава България.

Тук бежанците превъртат лентата на живота си и отново се превръщат в граждани. Благодарение на собствената си воля и помощта на хората, избрали да отрекат стереотипите на времето и предразсъдъците в обществото.

Студентите от II курс,
специалност „Книгоиздаване“
2018/2019 г.

ИНТЕГРАЦИЯ И ТОЛЕРАНТНОСТ

Антоний Гълъбов

Миграционната криза през 2014 и 2015 г. възникна в резултат на големия брой бежанци, които се насочиха едновременно към страните от Европейския съюз. Самото възприятие за криза, за „миграционна вълна“, обаче се нуждае от по-голямо внимание. Преди всичко, защото показва, че Европейският съюз се оказва неподготвен за подобно предизвикателство. Нещо повече, именно в условията на тази ситуация станаха видими пукнатини и разломи във възприятието за европейския процес, чиито последици ще продължат да оформят профила на политическите промени.

Много от трудностите, пред които се изправяме днес, са заложили в самото ни разбиране за процеса на европейска интеграция. Това е видимо сред страните, присъединили се след 2004 г., но се оказва проблем и за страните основателки на Европейския съюз. Става въпрос за разбирането на самия смисъл на европейската интеграция и ценностите, върху които той се основава. Има загуба на смисъл, а това означава, че механичното повтаряне на основните

принципи и ценности на Европейския съюз не може да ни помогне да преодолеем ситуацията на дълбоко недоразумение, в която се намираме днес.

Фундаментът на европейските ценности е определен от разбирането за правата на човека, на всеки отделен човек, на всяко човешко същество. Европа е единствената културна и политическа общност, в която правото на отделния човек е защитено. Всички останали културни и политически модели предполагат, че онова, което определя статуса на отделния човек, е неговата принадлежност към някаква група хора. Единствено и само Европейският съюз е основан на правото на отделния човек. Ето защо словосъчетанието „човешки права“ е неточно и подвеждащо. Правата са индивидуални, а не колективни, и всеки опит предоставянето и защитата на права да бъде делегирано на някакъв колективен субект нарушава нормата на Европа.

Точно това се случи, когато вместо да гарантираме правата на всяко отделно човешко същество, под натиска на бежанската и миграционна ситуация, започнахме да мислим за хората, навлизащи на територията на нашите страни като за „вълна“ или най-малкото – като за големи групи хора, спрямо които трябва да бъдат предприети някакви мерки. Политическата безпомощност и предизвиканата от нея паника, или поне разрастването на негативни и страхови нагласи в европейските страни спрямо някакво „нашествие“ на чужденци, открииха степента, в която сме се отдалечили от истинската европейска мяра. Отвъд администрирането на процеса, което

трябваше да бъде подчинено на общата регулация за правата на всеки отделен човек, без значение дали той е бежанец от военен конфликт или потенциален имигрант, не успяхме да влезем в един същностно важен за Европа дебат, а именно за това как гарантираме правата на всеки човек, на всяко човешко същество, в ситуация на повишен риск, предизвикана от военни конфликти, авторитарни политически режими или климатични промени. Този дебат засяга самата основа на процеса на европейската интеграция.

Проблемната ситуация

Големите групи бежанци от военния конфликт в Сирия задвижиха други групи потенциални имигранти, които се насочиха към Европейския съюз. Ясното разграничаване на тези две големи групи хора е важна предпоставка за правилното интерпретиране на проблема. Ако бежанците, още повече – бежанци от военен конфликт, изправени пред непосредствена заплаха за своя живот, се ползват от регулация, която е изработвана и усъвършенствана в продължение на много години на международно ниво, то за икономическите имигранти, при липсата на обща европейска миграционна политика, всяка от страните членки на Европейския съюз имаше възможност да определи собствената си позиция с оглед на националните си интереси.

Федерална република Германия предпочете да разчете тази ситуация от гледна точка на негативните демографски тенденции и все по-ясно изразения

дефицит на работна ръка, заявявайки, че е готова да приеме икономически имигранти и бежанци. Други страни предпочетоха да не приемат икономически имигранти и дори наложиха ограничения пред достъпа до тяхна територия на бежанци, поставяйки ги под общ знаменател. Липсата на единна обща европейска миграционна политика, повече от всякога, се превърна във видим проблем.

По-голямата част от страните членки, особено онези, които нямат външни граници на европейското пространство, предпочетоха да отложат формулирането на проблема като общ за Европейския съюз. Призивите за солидарност от страни като Гърция, Италия, Испания, а и България, се сблъскаха с подчертано неразбиране и нежелание за предприемане на общи действия. Тази политическа ситуация даде шанс на националпопулистките формации да инструментализират несигурността и опасенията на големи групи граждани на европейските страни в контекста на миграционната ситуация, която се превърна много бързо в криза.

Очакването, че Европейският съюз ще реагира като общност от страни, приели и следващи общи принципи и ценности, не се реализира. Вместо това, често без да положат усилие за постигане на национално съгласие, отделните страни членки предприеха действия, които имаха за цел по-скоро отклоняването на проблема, отколкото неговото активно управление и решаване. Така „миграционната вълна“ се превърна не толкова в заплаха за сигурността, колкото в олицетворение на недоразумението помежду ни

по отношение на общите ценности и принципи, на които се основава Европейският съюз.

Днес, когато се намираме в условия на частична „миграционна пауза“, когато не сме принудени да вземане и прилагаме бързо решения, от които пряко да зависят здравето, животът и благосъстоянието на големи групи хора, е време да започнем този дебат. Той може да завърши с приемането на обща европейска миграционна политика, или поне с въвеждането на европейска регулация, която да указва достатъчно точно и конкретно действието на всяка страна в условия на криза. Най-лошото би било, ако именно сега не се опитаме да се върнем назад и да разберем защо се случи т.нар. „миграционна криза“. Как нашите политически и държавни институции се оказаха в затруднено положение; какво предизвика тревогата и увеличи равнището на страховете в нашите общества; как и в какви насоки се разгърна популистката пропаганда; с какви средства тази пропаганда успя да окаже влияние върху съществуващите и да формира нови масови нагласи; и най-накрая – какво постигнахме в резултат от действията ни по време на кризата и след това.

Подобно на Германия и още няколко страни, като Португалия например, България също се нуждае от повече хора, които да работят. Според различни икономически оценки ние имаме нужда от над един милион работещи хора допълнително, за да може да гарантираме устойчивостта на осигурителните ни системи. Времето, в което България трябваше да изработи своя собствена национална миграцион-

на политика, бе пропуснато. Ако в навечерието на присъединяването ни към Европейския съюз, дори преди подписването на Договора за присъединяване, бяхме започнали този дебат, можехме да разполагаме с национална миграционна политика, която ясно да определя българския национален интерес. Дебатът би могъл да бъде по посока на привличане на хора, които да живеят и работят в България, ако следваме логиката на собственото ни развитие, или да създадем сложна и тежка регулация, която да позволява работа и живот в България при строги правила, но в крайна сметка по-скоро да разубеди решително онези, които „не са добре дошли“. Такъв дебат обаче не бе проведен и когато в периода 2013 – 2014 г. стана ясно пред какво сме изправени, нямахме отговор на предизвикателствата и, преди всичко, нямахме ясна насока, в която да насочваме и управляваме процеси, възникнали извън нас, които пряко или косвено се отразяват върху възможностите на собственото ни развитие.

Днес можем да направим нов опит за смислен дебат по темата. Можем да се опитаме да постигнем съгласие около малко на брой, но съществени въпроси, водещо място сред които, разбира се, заема въпросът за европейските ценности и начина, по който ги разбираме и отстояваме. Ако наистина разбираме смисъла на фундаменталната европейска ценност, определена чрез правата на човека, трябва да се опитаме да изградим такава система на управление и публична среда, че правото на всеки отделен човек да може да бъде ефективно защитено. В същото вре-

ме трябва да сме в състояние да формулираме общи национални цели, приоритети, които да следваме, и принципи, които да отстояваме. Без съмнение, в сферата на миграционната политика този дебат тепърва предстои, макар да изглежда, че кризисната ситуация е отминала.

Всъщност съвременното развитие във все по-голяма степен ще се характеризира с нарастване на мобилността. Все по-големи групи хора вече се движат, а още по-големи предстои да изберат този път, опитвайки се да постигнат по-добри условия за живот и благополучие. Процесите на глобализация като че ли достигат своите естествени граници, но провокираните от тях тенденции генерират нова динамика. Кризата отмина, но проблемът е пред нас и докато не постигнем съгласие по него, няма да можем да продължим напред.

Посткризисният анализ на промените в българското общество придобива все по-голямо значение. Как реагира обществото на „потока“ от бежанци и мигранти, които преминаха през България или се опитват да изградят своя живот сред нас? Какво за самите нас ни показаха хората, търсещи убежище или възможности за по-добър живот? И най-вече – как ще продължим напред, след като миграционната криза откри и задълбочи съществуващи напрежения в българското общество, които бързо и ефикасно бяха превърнати в предмет на политическа инструментализация?

Капацитет за интеграция

Миграционната криза изведе на преден план въпроса за сплотеността на националните общности, за техния капацитет да формират и поддържат обща мяра в отношението си към Другите. Реакцията спрямо чужденците показва степента, в която можем да постигаме съгласие помежду си и да определяме отношението си към една или друга политика.

През последните години резултатите от различни социологически изследвания и анализи показват, че българската национална общност се намира в дълбока криза. Има все по-малко теми, по които можем да постигаме съгласие. Това състояние определя и общото равнище на доверие в българското общество. Липсата на доверие вече не се отнася единствено и само до публичните институции, но и до все по-големи групи от други хора. Резултатите от Европейското изследване на ценностите за България показва, че през последните десет години се запазва общото равнище на недоверие, като то все по-отчетливо води до фрагментация и тенденция към самозатваряне във все по-малки групи, които почти напълно се припокриват с представата за семейството. Всички, които са извън непосредствения семеен кръг, във все по-малка степен се ползват с нашето доверие.

Задълбочаването на различията между поколенията е само един от видимите образи на този процес на фрагментация. В рамките на все по-малък интервал от време различията между отделните възрастови групи се увеличават, а все по-често трансферът на

опит и ценности между поколенията изглежда почти невъзможен. Равнищата на солидарност в българското общество остават критично ниски. Проявите на солидарност или съпричастност се вписват все повече в разбирането за съществуващите несправедливост и разделение в обществото. Готовността за съпричастност се оказва зависима от разбирането за това, че онзи, който се нуждае от подкрепа, изпитва трудностите, от които страдаме самите ние. Това е най-елементарното равнище на функциониране на солидарността, която се свежда до подкрепа само за онези, които са като нас. Това състояние на българското общество определя в огромна степен въздействието, което оказва миграционната криза върху обществените нагласи.

Самото понятие „капацитет за интеграция“ бе използвано от администрацията на Европейския съюз по отношение на резултата от усилията на страните, които изявяваха желание за присъединяване. То имаше по-скоро оперативен и технически характер, доколкото се опитваше да синтезира постигнатите резултати в хода на процеса на европейска интеграция, но се отнасяше единствено за страните кандидатки. Постепенно смисловият акцент трябваше да бъде променен, защото още през 2003 и 2004 г. при поредното, но най-голямо разширяване на Европейския съюз, стана ясно, че интеграцията не е проблем единствено и само за страните, които преминаваха своя път към европейска интеграция.

Общественото мнение в досегашните страни членки започна да се променя съществено и до из-

вестна степен днешните събития, форсирани от миграционната криза, са отглас точно на тези промени. Първите призови за ограничаване на правото на свободно движение на хора в рамките на Европейския съюз бяха ориентирани срещу гражданите от новоприсъединилите се страни. Във Великобритания това бяха първите идеи и политически проекти, които доведоха до днешния „Британски изход“.

Готовността и способността за интеграция се превърнаха в относително самостоятелен измерител на състоянието на обществото. Интеграцията не е само двупосочен процес. Тя носи в себе си разбирането за постигането на състояние, при което е налице съзнателен отказ от асимилация или превръщането на другите в нещо като самите нас. Интеграцията е възможна само чрез промени сред всички страни, участващи в процеса. В този смисъл, ние можем да постигнем интеграция на ниво, което е различно от предходното, тогава когато не сме били поставени в условията на подобен избор.

Усилието другите да заприличат на самите нас по същество не предполага никаква промяна в собствената ни мяра. Тази нагласа остава затворена и подозрителна към чуждото различие. Тук не става дума за интеграция, а в най-добрия случай, за асимилация, която да отстрани различията и да наложи подражанието на сходствата спрямо нас. Това е един от най-големите рискове на всяка политика, която се стреми към постигането на интеграция – да бъде подменена от налагането на общ, унифициращ чуждите различия ред, който да придобие своята легитимност

чрез това да успем да направим другите като нас.

Европейската и международна практика показва отчетливо резултатите от подобна политика. Всеки опит за асимилация предполага прилагането на определен тип насилие, което е насочено към заличаването на различията, определени като неприемливи за мнозинството. Инструментариумът на асимилация се е променял с годините, но крайният резултат винаги придобива характера на латентен, скрит, неманифестиран, но устойчив конфликт. „Интегрираните“ по този начин общности никога не успяват докрай да преодолеят негативните стереотипи на мнозинството, нито да постигнат отново собствената си културна мяра. В същото време, най-често през поколение, паметта за упражненото културно насилие насърчава радикализиране или, най-малкото, отчетливо фокусиране именно върху онези културни различия, които са били обект на целенасочена асимилационна политика.

Българският опит с т.нар. „възродителен процес“ е изключително показателен пример за дълбоките последици от подобно примитивно разбиране за изграждане на национална общност. Пропагандните клишета на тази политика, неочаквано за мнозина, се оказаха доминиращият код за интерпретация на миграционната криза в българското общество. Формираното недоверие и подозрителност срещу всички групи, които биваха определяни от тоталитарния режим като различни от „етнически хомогенната българска нация“, която си беше поставил за цел да изгради Тодор Живков, се възпроизведоха по опре-

делен начин в отношението към бежанците и мигрантите. Това не беше отношение към самите тях, а израз на степента, в която сме в състояние да разпознаваме и приемаме чуждото различие.

В синтезиран вид доминиращото възприятие на българското общество спрямо чужденците, преминали или останали в България след края на миграционната криза, бе формулирано от Андрей Райчев, който заяви, че българското общество ги възприема като „чужди цигани“. В това определение се съдържа почти всичко. И в същото време то е дълбоко проблематично, доколкото показва по недвусмислен начин, че способността или капацитетът ни за интеграция зависи от степента на сплотеност на собственото ни общество. Изглежда, че доколкото не сме в състояние да намерим подход, при който да постигнем по-висока степен на интеграция пълноценно с участие и на ромските общности, дотолкова и не успяваме да интерпретираме бежанците и имигрантите като нещо различно от „чужди цигани“.

Търпимост и толерантност

Толерантността не е синоним на търпимост. Търпимостта означава състояние на принудително, поради липса на възможност за промяна, понасяне на чуждото и възприемано като застрашаващо различие. Това е състояние на „напрегната затвореност“ по отношение на различията, определяни като чужди. По-голямата част от обществените нагласи в българското общество по отношение на различните етни-

чески, религиозни, расови, езикови или културни общности не надхвърлят хоризонта на търпимостта. Ние търпим тяхното различие и се опитваме да ограничим до минимум присъствието им в непосредствената среда на всекидневния ни живот. Нещо повече, през последните години тази тенденция още се засили, като все по-често сме свидетели на съзнателни колективни усилия за прогонване или отстраняване на различните, най-често ромски групи.

Насилието е присъщо на търпимостта, доколкото тя самата е резултат от външно въздействие, възприемано като принудително. Това насилие, независимо дали придобива физически, политически, икономически или символни измерения, бива съдържано от принудата „от немай къде“ да бъдат „търпяни“ някакви различни от нас хора. При търпимостта не съществува дори и елементарна възможност за промяна, която да бъде постигана чрез диалог. Именно затова търпимостта изчезва много бързо с отпадането на външните ограничения, които ни принуждават да понасяме другите.

Толерантността предполага определяне на дистанция спрямо чуждото различие. Дистанция, която определя доколко сме готови да го приемем, докъде бихме го допуснали и къде са границите, които самите ние поставяме по отношение на неговото съществуване. Ето защо толерантността няма нищо общо с търпимостта. Толерантността е израз на нашата готовност да допуснем чуждото различие. Колкото по-близо сме готови да го допуснем, толкова по-малко то изглежда застрашително за самите нас.

Обратно, когато става въпрос за ниски равнища на толерантност, дори и далеч от нас, чуждото различие ни притеснява и дори предизвиква страх у нас. Самото понятие „ксенофобия“, обозначаващо страха от чужденци, очертава профила на толерантността. Ако се страхуваме от чуждото различие, това означава, че се чувстваме несигурни в собственото си присъствие или, най-малкото, изпитваме страх от това, че то може да бъде оцетено по някакъв начин.

Мярата за толерантност е самоуважението. То определя дистанцията спрямо чуждото различие, която измерва устойчивостта и вътрешната съгласуваност на собствената ни идентичност. Степента, в която допускаме чуждото различие, измерва увереността в собствената ни уникалност. Точно затова толерантността е присъща на определено качество на интеграция. Интегрираната общност изгражда ясни ориентири за идентичността на всеки от нейните членове. В известен смисъл способността за интеграция е определяща за съществуването на самата общност. Ако тя има своите ясни и всеобщи правила за придобиване на статут на пълноправно и пълноценно участие в нея, ще може да формира и отстоява ясни позиции по отношение на чуждото различие. Обратно, ако общността не е в състояние да постигне по-високо равнище на вътрешна интегрираност, тя реагира агресивно и враждебно на чуждото различие, възприемайки го като заплаха за собственото си оцеляване.

Изграждането на култура на толерантност означава преди всичко социализация спрямо собствените културни и социални основи на общността. Отношението към различието е резултат на нивото на постигната интеграция. Възприемането на различието като чуждост вече е симптом за развитието на спиралата на нетърпимостта. Най-отчетливо тези нагласи се проектират в контекста на т.нар. „разпределителна справедливост“. Когато справедливостта се постави в отношение спрямо разпределението на дефицитни ресурси, тя започва да отразява реално достигнатото равнище на интеграция.

В българските условия, за период от около десет години, обществените нагласи са претърпели съществена промяна. През 2008 г. данните от Европейското изследване на ценностите показват, че при липсата на миграционен натиск българското обществено мнение е било по-склонно да определя рисковете, свързани с имигрантите в сферата на труда и доходите. Опасенията тогава са били свързани с това, че имигрантите биха заели работни места, от които биха имали нужда българските граждани. Днешната картина е различна и този аспект определя съществена част от проблемите пред интеграцията на бежанците и имигрантите в българското общество.

През 2018 г. представите за рисковете, свързани с имиграцията у нас вече се привиждат в сферата на социалната политика. Само за десет години в резултат от миграционната криза делът на тези, които смятат, че имигрантите биха заели работни места, необходими на българите, е намалял за сметка на

онези, които са склонни да видят риск по отношение на достъпа до социално подпомагане. Тази нагласа увеличава влиянието на пропагандата, която се съсредоточи върху деградирането на образа на имигрантите от хора като нас, търсеци условия за по-добър живот, до някакви „чужди цигани“, които се опитват да се облагодетелстват незаконно и несправедливо от системата на социално подпомагане и социална защита на европейските страни.

Актуалните обществени нагласи показват дори и изчерпване на ресурсите на търпимостта спрямо чуждото различие. Това означава, че мнозинството от българските граждани възприемат собствената си културна мяра за застрашена или поне – подложена на съществен натиск, възприеман като чужд и недопустим.

Показателно в това отношение е и търсенето на решения на национално равнище по отношение на общата национална политика, докато истинското пространство за интеграция са местните общности. Ако общото говорене за това, че бежанците и имигрантите не трябва да бъдат допускани в България или че трябва да бъдат връщани там, откъдето са дошли, възприема националната територия като предмет на държавната политика, то по съвсем различен начин стои проблемът за толерантността на местно равнище.

Силните местни общности са основният ресурс за позитивна интеграция. Само ако са в състояние да поддържат високо равнище на сплотеност, която не се основава на изолираност и усещане на застрашеност, те могат

да изградят устойчива среда за процеса на интеграция. Всеки опит проблемът за пълноценната интеграция на чужденците, получили статут в България, да бъде адресиран на национално ниво, отнема истинския проблем, който засяга състоянието на самата българска национална общност. Естественото пространство за интеграция е всекидневният живот на местните общности и в този смисъл усилията за промяна на сегашното състояние ще преминават през преосмисляне на ролята и капацитета на местните власти, а това на свой ред поставя въпроса за тяхната легитимност и капацитет за активно управление на процеса на развитие на местно ниво.

Заклучение

В продължение на десетилетия след Освобождението България е страна на прием, осигурила подкрепа за хиляди бежанци и имигранти от различни страни. Още в началото на посттоталитарните трансформации, след първоначалното преодоляване на наложените ограничения, България постепенно се превърна в страна, източник на емигранти. Точно затова формираните негативни стереотипи и признаците на политически инструментализирана ксенофобия в България изглеждат като че ли парадоксални. Страна, която продължава да бъде източник на емиграция, отказва да приеме имигранти. Зад този привиден парадокс обаче стои много по-сложен комплекс от отношения, които в крайна сметка определят както ефективността на политиката на интеграция, така и перспективите за развитие на България през следващите години.

Парадоксът е привиден, защото всъщност ксенофобията се разпространява все по-бързо сред групи, които възприемат болезнено емиграцията на младите хора от България. Те я възприемат като „бягството на децата“, като индиректна оценка за собствения си живот и онова, което са постигнали. Именно това поколение на „родителите без деца“ в най-голяма степен изглежда засегнато от перспективата собствената им страна да се превърне в пространство за реализация на други хора, след като не е осигурило такава възможност за децата им.

През очите на бежанците и имигрантите ние виждаме по-добре самите себе си. Реакциите и съпротивите, инструментализацията на публичните страхове и форсирането на псевдопатриотични призови в условията на миграционната криза показват собствения ни капацитет за интеграция. Отвъд всички призови и декларации онова, което открие миграционната криза в България, е по-скоро нова фаза на процеса на фрагментация, на дефицит на доверие в публичните институции, но и в собствените ни възможности да продължим да живеем с различните от нас така, както сме го правили столетия преди. В крайна сметка, това показва до каква степен успяваме да се освободим от принудата на търпимостта и изграждаме собствената си идентичност на основата на достойнството, което ни позволява да бъдем толерантни към чуждото различие.

ЛЕСНИ ЗА МРАЗЕНЕ?

Ана-Мария Иванова

Когато чуя думата „бежанци“, в главата ми изплуват две неща: война и Мартин Карбовски. Представям си пушки, кръв, плачещи деца, умрели животни, талибани, бомби... Спомням си как като малка ненавиждах предаванията му. Нашите го гледаха с интерес и обсъждаха пред телевизора темите му. Аз, с детското си съзнание, виждах само „лоши неща“ – винаги смърт, тъжни хора, затвор и подобни. С времето започнах повече да вниквам в работата му, осъзнах, че това не са „лоши“, а напълно реални човешки съдби. Тежки, трудни за слушане и преглъщане. Да си бежанец се оказва участ...? Да, но ние се плашим от тях, гоним ги, не ги харесваме.

Страх ме е от война. Мога да се похваля, че не съм била нито свидетел, нито потърпевш, следователно не знам какво е тя. Страх ме е да остана без дом. Какво се прави тогава? Как така отиваш на друго място? Как така ще живееш в държава с различна религия от твоята? Там ще имаш ли дом, истински? Ще проговориш ли езика им? Нима? Кога? Ще останеш ли там завинаги?

Опитвали ли сте се някога да се поставите на мястото на човек, избягал от война? Едва ли. А всъщност не той би бил страшен, а случките, които са го довели дотук, до нас, до България, или до която и да е държава, даваща закрила.

Колкото повече разсъждавах, толкова повече въпроси изникваха. Честно казано, предпочитам да съм в неведение за истината. Не искам да бъда на мястото на този човек. Никога. В случая той няма избор. И ако желае да запази живота си, трябва да се погрижи сам за себе си.

***

Мястото, където реших, че мога да получа отговори на безкрайните си въпроси, е Държавната агенция за бежанците при Министерския съвет. Това е институцията, която решава дали да предостави международна закрила или не. Функциите на председателя на Агенцията са ясно формулирани в Закона за убежището и бежанците, а могат да се прочетат и на нейния сайт:

Агенцията се ръководи от председател, който е орган на изпълнителната власт със специална компетентност. Той ръководи, координира и контролира провеждането на държавната политика, във връзка с предоставянето статут на бежанец и хуманитарен статут на чужденци в Република България.¹

---

¹Устройствен правилник на Държавната агенция за бежанците при МС. Достъпно на: <https://aref.government.bg>

За да добия по-добра представа за дейността на Агенцията, потърсих съдействието на Галина Панайотова, експерт „Връзки с обществеността“, която ме свърза с ръководителите на две от дирекциите: Димитър Киров – на Дирекция „Качество на процедурата за международна закрила“, и Янита Манолова – на Дирекция „Социална дейност и адаптация“. Те бяха търпеливи и любезни да отговорят на всичките ми въпроси, дори ми подариха „Наръчник по процедури и критерии за определяне на статут на бежанец“, издаден от Върховния комисариат на ООН за бежанците. Ще използвам цитати от него, за да се избегнат неточности и неясноти.

Съгласно Закона за убежището и бежанците България предоставя убежище, международна закрила и временна закрила. Международната закрила предвижда два вида статут.

Статут на бежанец се предоставя на чужденец, *който поради основателни опасения от преследване, основани на раса, религия, националност, политическо мнение или принадлежност към определена социална група, се намира извън държавата си по произход и поради тези причини не може или не желае да се ползва от закрилата на тази държава или да се завърне в нея.*

Хуманитарен статут се отрежда, когато в родината си чужденецът *може да бъде изложен на реална опасност от тежки посегателства като: смъртно наказание или екзекуция; изтезание; унизително отнасяне или наказание; тежки заплахи срещу живота или личността на цивилно лице поради*

*безогледно насилие в случай на въоръжен междуна-
роден или вътрешен конфликт.*

България предоставя и двата вида статут, които принадлежат към международната закрила. Основната разликата между тях се състои в това, че при първия лицата напускат родината си поради **опасност от преследване**, а при втория – защото са **заплашени от физическо насилие и дори смърт**.

Временната закрила се предоставя от Министерския съвет, а нейният срок се определя с решение на Съвета на Европейския съюз. Тя се прилага при *масово навлизане на чужденци, които са принудени да напуснат държавата си по произход поради въоръжен конфликт, гражданска война, чужда агресия, нарушаване на човешките права или насилие в големи размери на територията на съответната държава или в отделен район от нея и които не могат по тези причини да се завърнат там*. Досега временна закрила не е въведена в нито една страна от Европейския съюз.

Убежище може да се получи, когато мигрантите са *преследвани заради техните убеждения или дейност в защита на международно признати права и свободи, както и когато държавните интереси или особени обстоятелства налагат това*. Правото на убежище се регламентира от Конституцията на България и е правомощие на президента, без да е обвързано с международни задължения. Отказът да се предостави убежище не може да се обжалва по съдебен ред.

За да поиска какъвто и да било статут, чужденецът трябва да подаде молба. По време на регистрацията в Държавната агенция за бежанците по подадената молба той се запознава с процедурата, снемат се пръстовите му отпечатащи, правят се задължителни медицински изследвания, идентифицира се принадлежността му към уязвима група. След това търсещият закрила се настанява в териториално поделение или на външен адрес и му се издава регистрационна карта.

Не се отрежда закрила на хора, за които се установи, че представляват заплаха или са извършили криминално престъпление.

След регистрацията на чужденците, с тях се провежда така нареченото „административно производство“, което включва провеждането на едно или няколко интервюта с тях. Съобразно събраните факти и доказателства, изложени в бежанската история на чужденеца, се прави извод за това дали той заслужава международна закрила, или не. Освен това, историята се верифицира съобразно данните, които агенцията има за неговата държава по произход. За да може да получи статут на бежанец, чужденецът трябва да отговаря на няколко условия – предимно на това да бъде преследван, да се опасява от някакъв вид преследване, основно на неговата раса, религия, националност, политическо мнение или принадлежност към определена социална група.²

---

² Из интервю с Димитър Киров пред БНР от 8 октомври 2018 г.

Процедурата по разглеждане на молбите трае от три до шест месеца. През това време търсещите закрила живеят в поделенията на Агенцията в страната. Четири от тях са в София – в кварталите „Овча купел“, „Военна рампа“, „Враждебна“ и „Бусманци“. По едно поделение има в село Баня, Сливенска област, както и в град Харманли и село Пъстрогор в Хасковска област.

Докато приключи административното производство, търсещите закрила се запознават с държавното устройство и законите на България. Осигурен им е превод на родния език, като имат право и на юридическа помощ. Всички са здравно осигурени и могат да си изберат личен лекар. Агенцията също осигурява социално подпомагане, достъп до образование, безплатни курсове по български език, както и помощ при намирането на работа. В поделенията ѝ има учебни часове по български език за всички, които искат да го научат и така да улеснят евентуалната си бъдеща интеграция. Разбира се, има уроци и по математика, английски език, информационни технологии.

След като разберат дали получават закрила, пред чужденците има две възможности:

- Не получават закрила и трябва да бъдат върнати от българските власти в държавата им по произход. Търсещите закрила обаче имат право да обжалват постановения отказ по съдебен ред.

- Получават статут на бежанец или хуманитарен статут. След това интегрирането им в България зависи най-вече от самите тях.

Чужденците, които са получили отказ от предоставяне на закрила, могат да подадат нова молба, която се нарича „последваща“. Дали тя ще бъде разгледана отново е в компетенциите също на Държавната агенция за бежанците.

За интеграцията на бежанците, които официално живеят в страната ни, допринасят и много неправителствени организации като Българския Хелзински комитет, „Каритас“ и Съвета на жените бежанки. Разностранно съдействие и помощ оказва Българският червен кръст, който е ангажиран с интеграцията на бежанците далеч преди да настъпи голямата мигрантска криза от последните години. Дългогодишна и разностранна е и дейността на Върховният комисариат на ООН за бежанците.

Бележка към читателя

- Бежанец е този, който е получил международна закрила. С това понятие не трябва да се наричат хората, търсещи закрила, преди да има решение за техния статут.
- Всеки чужденец може да кандидатства за международна закрила.
- Най-често в България се влиза нелегално, през така наречената „зелена граница“ – от Гърция и Турция.
- Повечето пристигнали тук са мъже.
- Не всеки е щастлив в България. Има хора, които не могат да се справят с условията, които предоставя държавата ни. Ако поискат, те ви-

наги могат да се преместят в друга страна или да се завърнат в родината си.

- Бежанците нямат право да участват в избори за държавни и местни органи, да гласуват в национални и местни референдуми, да служат в Българската армия и да членуват в политически партии.
- Бежанците имат право да работят без специално разрешение и да се образуват в български училища и университети, да се съберат със семействата си на територията на България. Те могат да получат българско гражданство при определените от законодателството условия.

***

Бежанците не са различни от нас. Искат същото, което искаме и ние: семейство, дом, деца, уют, работа, пари. Желаят да бъдат щастливи и, най-вече, да не ги сочим с пръст. Светът е устроен така, че да има хармония в различията между хората – полова, расова, възрастова, политическа. Да, все още ме е страх от война, но не ме страх да се запозная с нови за мен хора – чужденци, бежанци, каквито и да са, които да ми споделят възгледите си за живота, да харесват България и да искат да живеят в нея. За да се чувства човек на мястото си, когато е извън зоната си на комфорт, е нужна взаимна помощ.

Мисля, че да бъдеш хуманен не се възпитава. Това е качество, което всеки може да придобие сам. Хуманност, в смисъл на разбиране и толерантност

към различните от нас. Истината е, че се постига много трудно. Всички знаем, че не живеем в перфектен свят и няма как да цари мир и любов винаги и навсякъде. Хората често са жестоки – стрелят, преследват, убиват безмилостно. Но могат да бъдат и много добри. Не коства много да даряваш доброта и да бъдеш състрадателен, нито да помагаш на нуждаещите се с каквото и когато можеш. Това е затвореният магически кръг: правиш добро – намираш добро.

Тук ще си позволя да цитирам част от едно любимо стихотворение на Стефан Икога, което даде и заглавието на моя текст...

*Обичам хората.
Мразя това,
че са разделени на групи
лесни за мразене.*

БЯГСТВО ОТ ДОМА

Йорданка Фурнаджиева

На 20-годишна възраст Рухуллах Юсуфи се мести със своето семейство в Афганистан. Често пътуват от град на град в търсене на „идеалния живот“, който се оказва невъзможен в свят, отдавна обърнал гръб на мира.

Домът в Кабул

Рухуллах и семейството му се установяват в Кабул, столицата на Афганистан. Там баща му започва работа като газов техник на нефтени платформи. Синът му следва неговия път. Семейство Юсуфи се радва на добри приходи, мъжете получават високи заплати, а останалите се грижат за уюта на дома. Всичко звучи прекрасно, но очакванията за добро бъдеще не продължават дълго.

Рухуллах има желание да учи политология и един ден да се развие в тази сфера. Но мечтата му е съпътствана с големи проблеми. Той не е допуснат до изпит, след като веднъж е прекъснал и изпуска една година от образованието си. Не успява да постигне

своите цели по дипломатичен път. В Афганистан значението на тази дума отдавна е загубило тежестта си. Политиката на страната изисква заплащане, за да може кандидатът да докаже своите знания. Сумата е в рамките на 5000 долара, които Рухуллах решава да даде. Той показва, че е готов да се бори за своето бъдеще на всяка цена, но въпреки всичко не е допуснат до изпит.

Не можем да спрем дискриминацията. Там нямаш право на „обикновен начин на живот“.

Историята съвсем не приключва с един пропуснат изпит. Афганистан по онова време, а и в наши дни, е терен на борба за надмощие между големите сили на XXI век. Рухуллах споделя, че експлозиите, грабежите и насилието са обичайна част от делника на всеки афганистанец.

Веднъж, докато вървял по улиците на града, Рухуллах бил ограбен. Същия ден, малко след грабежа, той става свидетел на бомбардировка, оставила след себе си трупове, разкъсани тела и умиращи хора по улиците на Кабул. Тогава осъзнава, че няма надежда за държава и общество, чието ежедневие е изпълнено с вражда и смърт. Страхът и отчаянието са емоциите, които не спират да го следват по време на престоя в Кабул. Той не вижда бъдеще в място, където личността няма гаранция за своето образование, икономическо състояние и живот.

Това принуждава Рухуллах да избяга заедно със семейството си.

Следваща спирка – Босфорът

Месецът е март. Рухуллах, бременната му в деветия месец съпруга, синът му и по-малкият му брат започват своето пътуване към Германия – спасителната дестинация за хиляди хора, бягащи от ужаса на войната.

Семейството пристига в Турция. Първоначалният им план е да се движат по море, но скоро разбират, че това е невъзможно, и решават да се насочат към крайната си дестинация по суша. В южната ни съседка Рухуллах установява връзка с трафикант, който му обещава да осигури безопасен път до Германия. Обещанието не е спазено и бежанците слагат край на своето бягство. Поне за кратко.

В Турция младият мъж се опитва да намери добра работа, с която да издържа семейството си, но без резултат. Записва съпругата си в болница, където е насрочено скорошното раждане на втория му син и наема апартамент, в който се оказва, че няма да пребивават дълго време.

С Рухуллах се свързва човек, който също му предлага помощта си. Впоследствие се разбира, че трафикантска група знае всичко за семейството му – кои са, откъде идват и накъде отиват, живота им в Афганистан. Рухуллах с право започва да се притеснява за своите родители, останали в Кабул. Не знае намеренията на трафикантите и до какво ще доведе контактът му с тях, но решава отново да тръгне на път.

С течение на времето Рухуллах разбира откъде изтича цялата тази информация за роднините му. Оказва се, че негова братовчедката, живееща тогава в Германия, има връзка с човека, занимаващ се от доста време с трафик на хора, търсеци убежище. Живял в няколко балкански страни, трафикантът осъзнава проблемите, с които се сблъсква Рухуллах, и решава да помогне. В очите на най-близките му хора – роднини и приятели – професията му е коренно различна от това да оказва съдействие в бягството на бежанци. Братовчедката на Рухуллах е източникът на цялата информация, свързана с него, и причината трафикантът, чието име не беше споменато, да помогне.

Оттук започва поредното изпитание за Рухуллах, в което той трябва да запази както своя, така и живота на цялото си семейство. Тръгват заедно с група от 33-ма души, предимно млади несемейни мъже, търсеци нов дом. На езика на каналджиите толкова голяма група от бягащи се нарича game, или в превод „игра“. За тях осигуряването на безпроблемен път за бягство е една игра на победители и губещи.

Ако си бежанец и достигнеш крайната дестинация – чудесно, те печелят пари. Ако не успееш, няма проблем – не губят абсолютно нищо.

В тази „игра“ участват хора от различни държави, в които войната убива и последните надежди за стабилно бъдеще – Ирак, Пакистан, Сирия, Афганистан. Заедно с тях има две бременни жени, едната от които съпругата на Рухуллах, както и няколко деца.

Мигрантите тръгват отново в търсене на „обетованата земя“. Пътят им е представен като кратък

двучасов преход, който всъщност продължава три дни и четири нощи. Рухуллах и семейството му не носят провизии, очаквайки скоро да преминат границата с България. Но нищо не става според очакванията им и те са принудени да спрат.

Пролет, времето все още е студено. В този критичен момент две бременни жени, трима обезкуражени мъже и четири деца са принудени да нощуват някъде наред Странджа планина. Единственото, с което Рухуллах разполага, е един мобилен телефон, който спасява живота им. Той се свързва с позната, живееща в Англия, която ги съветва да позвънят на номер 112 и подробно да опишат ситуацията, в която са изпаднали. Те определят точното си местоположение на картата, която носят, и незабавно викат спешните служби. Часът е 22, а малката група остава да ношува в гората, докато дойде помощ. Студът и ужасът от това, че са сами сред нищото, още повече изострят отчаянието им. Шест часа по-късно спасението идва.

Полици и лекари пристигат на определеното място. Бременните са закарани в болница, а останалите от групата – в полицейската служба. Пред органите на реда те дават информация за състоянието и намеренията си да стигнат до Германия. Ден по-късно ги настаняват в мигрантския център от затворен тип в Любимец. Центрове с такъв статут са предназначени предимно за провинили се мигранти, нарушили закона. Това със сигурност не било очакваното спасение за Рухуллах, но въпреки всичко им бил осигурен временен подслон и защита. Той твърди, че по

това време не се е сблъсквал с никакви проблеми, свързани с отношението на българските гранични полицаи. Напротив, въпреки неприятните събития и историята около всички участници в нея, полицията професионално изпълнила своите морални и правни задължения.

Странна е мисълта, че тези девет души не са видели и изпитали на плещите си агресията, представяна ни в медийте. Същият въпрос си задава и самият Рухуллах, който твърди, че въпреки многобройните истории за малтретирани и жестоко пребивани бежанци по нашите граници, не е имал никакви проблеми с „българското гостоприемство“.

Добре дошли в България!

След няколко дни цялото семейство отново се събира. Този път мястото е в столичния квартал „Военна рампа“ – отворен лагер, където се настаняват хора, чакащи своя статут и бъдеща съдба. С тях отново се свързва каналджията. Той се появява със словесната гаранция, че този път всичко ще върви по план и без подобни проблеми. Трафикантът „измива ръцете си“ с това, че е бил измамен от други по време на последното пътуване. Рухуллах решава да му се довери за втори път.

Тук обаче пътят има своята цена. В случая на Рухуллах и семейството му тя е била 15 000 евро. Първоначалната договорка с човека, който ще ги прекара през граница, е че сумата ще бъде дадена в самия край на пътуването им. По-късно нещата се

променят и Рухуллах е принуден да намери 5000 евро, които да заплати предварително. Единственият човек, към когото би могъл да се обърне, е неговият баща. Той дава 1000 евро на трафикантската групировка, като се надява, че сумата е достатъчна, за да осигури спасението на сина му.

След цял месец, прекаран в бежанските центрове в Любимец и в софийския квартал „Военна рампа“, Рухуллах тръгва отново. Този път посоката е Сърбия.

До Сърбия и назад

Пет дни по-късно Рухуллах и семейството му вече се намират на „зелената граница“ със Сърбия. Това е неофициален граничен участък, по-слабо охраняван, но не и препоръчителен за мигранти. Там законите и дипломатията нямат сила в очите на граничната полиция. Преминаването в страната се счита за престъпление, а правосъдие се раздава със сурови методи.

Около 30 души, включително семейство Юсуфи, са принудени от сръбските полицаи да се върнат назад към България. Заповедта за връщане съвсем не се харесва на Рухуллах. Той е изплашен от дългите часове, прекарани в ходене, и е силно притеснен за двамата си сина и съпругата си, твърде крехки физически да понесат поредния поход. Рухуллах твърдо отказва да прекъсне своя път към Германия, противопоставя се на органите на реда и настоява, че е редно групата да бъде допусната до официалната граница,

намираща се на десетина минути път. За съжаление, резултатите са съдбоносни: едно счупено ребро и няколко жестоко пребити мъже, търсещи спасението далеч от своя дом. Разбира се, тогава има „късметлии“ – така наречените „водачи на групата“, успяват да избягат от сръбската ръка на „правосъдието“.

Пътят е ясен и той води назад към България. Семейството на Рухуллах тръгва и няколко часа по-късно се озовава в най-близкото полицейско управление, вече на българска земя.

Отново във „Военна рампа“

Всички тези премеждия в търсене на „по-добър живот“ не са последните за Рухуллах. Семейството вече се намира в регистрационно-приемателния център в квартал „Военна рампа“, където се радва поне на храна, топлина и подслон. Но там един от синовете на Рухуллах се разболява тежко. Малкото момче незабавно е изпратено в болницата „Пирогов“, където специалисти могат да се погрижат за неговото здравословно състояние. Оттук започва поредното изпитание в живота на младия афганистанец.

Оказва се, че българските лекари не могат да определят причините за състоянието на малкото момче. Минават цели два месеца, през които заболяването все още не е ясно, което означава, че не може да се приложи подходящо лечение. Рухуллах обаче е решен да помогне на сина си и позвънява на своята леля в Германия. Тя го съветва да потърси помощ от немските медици. Той изпраща експертизата и кръв-

ните проби на сина си в Германия, където лекарите поставят диагнозата *Дефицит на левкоцитна адхезия тип 1*.

За да изпрати обаче детето си на лечение в чужбина, той трябва да получи хуманитарен статут, който автоматично се предава на всички членове на семейството. Обръща се към Държавната агенция за бежанците и не след дълго получава такъв статут. Това му помага да се възползва от хуманитарна помощ, въпреки че не е гражданин на Република България. След като вече е получил тази възможност, Рухуллах се свързва с организация, подпомагаща лечението на деца в чужбина. С немалката сума от 3000 евро Рухуллах и синът му заминават за Германия, където е приложено успешно лечение. Сега малкото момче вече е в добро здраве, въпреки че все още се наблюдават последици от рядко срещаното заболяване.

Семейство Юсуфи остава в България

Рухуллах трябва да се върне в България със сина си. Денят на завръщането поставя началото на най-голямата за него битка – да устрои живота си от нула.

Първата стъпка е получаването на бежански статут. Рухуллах не среща голямо затруднение в получаването на статут и след като това става реалност, семейство Юсуфи има възможност пълноправно да живее на българска земя.

Историята с получаването на статут звучи като сбъдната мечта. В България стотици мигранти ре-

довно подават молби към Държавната агенция за бежанците, но често без резултат и така те се оказват в задънена улица.

За Рухуллах следва намирането на работа, с която да изхранва многобройното си семейство. Учил в страната си за дипломат, той започва да гради бъдещето си като мияч на съдове в столичен ресторант. След известно време работодателите му в ресторанта го правят помощник-пицар, но това не продължава дълго. Липсата на каквито и да било документи за самоличност, останали в Афганистан, пречи на Рухуллах да се задържи законно на работа. Той няма право на трудов договор и осигуряване, без да притежава лична карта и постоянен адрес. Много българи подхождат предпазливо към мигрантите, опасявайки се, че като наемат жилище и почват работа, след това ще изчезнат, без да платят дълговете си. На такива представи потърпевши са хора като Рухуллах.

Липсата на документи е причината да напусне първата си работа, с която се захваща в България. Бежанецът от Афганистан не се отказва и този път. Обикаля от заведение на заведение в търсене на прехрана и отново се озовава над мръсните съдове, докато един ден неговите качества са оценени.

Шансът

Една случайна среща променя из основи живота на Рухуллах. Погълнат в своята работа, той е забелязан от млада жена, впечатлена от комуникативните му умения. Рухуллах владее няколко езика, вклю-

чително и английски, което трудно може да остане незабелязано. Тя е първият човек тук – в България, който има желание да му даде интересна и културна работа, с която той да осигури прехраната на семейството си.

Ако сам не помогнеш на себе си, никой няма да има желание да ти окаже помощта си.

Новата работна атмосфера му дава възможност да се докосне до съдбите на хора като него, бягащи от страха и неправдата в собствените си страни. Мястото, където всичко това се случва, е международна организация, която оказва помощ на мигранти от цял свят. Рухуллах започва да работи в нейния информационен отдел, където непрекъснато общува с нови хора и преоткрива техните истории. През септември 2016 г. е първият работен ден на Рухуллах, а няколко месеца по-късно той вече изпълнява длъжността на културен посланик. Включва се в различни проекти, събития и форуми, свързани с работата на организацията.

Българската действителност

Известна истина е, че българинът често изпитва финансови затруднения и има нужда от допълнителни доходи. Какво остава за бежанец, дошъл съвсем наскоро в България?

Рухуллах също разбира, че се нуждае от втори източник на доходи. Работният ден на афганистанец започва сутрин и приключва в полунощ, след като той започва втора работа в Telus International. Отнема

му доста време да стъпи на краката си, за да може да гради своето ново бъдеще в България. И той успява.

Но щастието е истинско само тогава, когато е споделено с всички близки хора. Рухуллах не намира своето пълно спокойствие в България, знаейки, че част от семейството му е все още в центъра на войната. Вече с получени документи като доказателство за неговата самоличност, той кандидатства по Програмата за събиране на семейства към Държавната агенция за бежанците, с което се опитва да спаси своя баща, майка и сестри. За негово огромно щастие мечтата се осъществява и семейство Юсуфи отново заживява заедно.

Желанието за интеграция в чуждата за тях страна е очевидно. Малкият му брат ходи на училище, владее отлично български и трудно може да бъде определен като чужденец. По-големият му син е записан в детска градина, а сестра му и баща му посещават курсове за усвояване на български.

Чувствам, че принадлежа към тази страна. Не мога да променя всичко, навсякъде по света има дискриминация, но знам какво страната изисква от мен, за да се интегрирам – да бъда добър гражданин и данъкоплатец, уважаващ закона и правилата.

Историята на Рухуллах не е типичната драма за бежанци, приключила с щастлив край. Той все още се бори за своите близки. От две години не е семеен, но въпреки това се радва на обич и подкрепа. Младият афганистанец почти сам осигурява прехраната на своята фамилия. Животът му съвсем не минава под светлината на розовия цвят – малки деца, болна май-

ка и безработен баща. Но в края на краищата кому е нужно нещо повече от сигурност, спокойствие и възможност да водиш обикновен начин на живот?

Ако си честен и съвестен в Афганистан – няма да оцелееш, но ако си такъв в България, имаш много възможности за бъдеще. Искам да бъда уважаван като човек с мечти и идеи.

ПЪТЯТ НА НАДЕЖДАТА

Ивана Станчева

Самото усещане, че си помогнал да се реши някакъв казус в живота на човек, защото тук говорим за живи хора с живи проблеми, наистина е много удовлетворяващо и зареждащо.

Това бяха думи, чрез които разбрах, че жената пред мен не работи само защото трябва, а защото всяко нейно дело, всяка дума и всяка усмивка идват директно от сърцето ѝ. Името ѝ е Мариана Стоянова – ръководител на Бежанско-мигрантската служба в Българския червен кръст. Срещата ми с нея ме зареди с много положителни емоции, въпреки всички тъжни и сърцераздирателни истории, които чух.

– От колко време работите с бежанци и как решихте, че това е Вашето призвание? Смятате ли, че Вие го избрахте или то избра Вас?

– От 1993 г. работя с лица, потърсили или получили закрила. Съвсем случайно намерих това поприще. Като студентка бях доброволка в БЧК, след което за кратко работих като преводач заедно с представителката на Международната федерация на Червения

кръст. Това ми даде шанс да се запозная с повечето социални дейности на БЧК и програмите, които изпълняваха към онзи момент. В последствие получих предложение от Върховния комисариат на ООН за бежанците за нова пилотна програма – работа с търсещи и получили закрила лица по посока на социалното включване и интеграция. Приех с най-голямо удоволствие. Бях и в правната програма за бежанци и мигранти в продължение на 10 години към Българския хелзински комитет. Оттогава, с някои кратки прекъсвания, работя в тази сфера.

– Какво Ви носи тази работа в личен план и доставя ли Ви удоволствие?

– Да, работата с хора, които не бих нарекла хора в нужда, а по-скоро хора, които се нуждаят от добро отношение и приемане, ми доставя изключително удовлетворение. Всеки е бил на ново и чуждо място. Дори в собствената ти държава, когато си сред непознати хора, ти се иска да се почувстваш приет. Точно това ме грабна. Подобен тип дейности приобщават непознати хора, събират ги, оказват помощ на нуждаещите се и когато видиш благодарността им, се чувстваш удовлетворен. Това беше тласъкът, който усетих, когато започнах работата.

– Значи е имало случаи, когато човекът, потърсил помощ, след това Ви е благодарил?

– Да, има, но не всеки човек благодари. Хората имат различен тип проблеми. Невинаги дори са толкова фокусирани да ги решат, за да се сетят след това

да благодарят. Смятам, че хората, които избират да се занимават със социални дейности, са тези, които вътрешно имат потребността да се чувстват полезни и това им носи голямо удоволствие. И морално, и във всеки друг човешки план, не само в професионален.

– По какъв начин БЧК помага на такива хора? Какви са дейностите, с които се занимава?

– През годините съм била в различни функции, затова предпочитам да говоря за това какво е направил Червеният кръст и какво до момента върши и се надявам да продължи и в следващите години. Всъщност БЧК бе първата организация, към която се обърна представителството на Върховния комисариат за бежанците през 1993 г., за да стане негов партньор и да започне да изпълнява проекти в полза и помощ на бежанците. Основните дейности оттогава до днес са тези по социално включване, а именно курсове по български език, професионално ориентиране, съдействие за включване в пазара на труда и за справяне с ежедневни задачи като попълване на формуляри пред институции, достъпа до медицинска грижа, до жилище, до образователна институция както за децата, така и за хората над 18 години. Нашите дейности са в тази посока. Те се изпълняват основно по проекти и програми, като за целта сме ангажирали социални работници. Политиката на БЧК за тях е да са основно, където е възможно, хора с мигрантски произход или бежански статут, защото по обясними причини те наистина са естествен медиатор между новопристигащите или въобще чужденците, потър-

сили закрила в българското общество.

Ние се занимаваме и с дейности на експертно ниво. Наши представители участват в кръгли маси, форуми, семинари, обучения за социалното включване за интеграцията, за правата на лицата, търсеци и получили закрила, образованието на децата бежанци и грижите за тях. С особено внимание се работи по отношение на подпомагането на уязвимите групи, на самотните майки, непридружените и непълнолетни деца бежанци, хора с хронични заболявания и хора с увреждания сред тях. Специален фокус са уязвимите.

Осигуряваме средства за закупуване на лекарства, на адаптирани млека, дрехи, когато е необходимо, еднократни финансови помощи и временен подслон. Имаме и една по-специализирана програма за превенция на туберкулоза. Финансирана е по линия на глобалния фонд за справяне с туберкулозата, маларията и заболявания като СПИН, ХИВ и други. Имаме и проект, който е за създаване на положителни нагласи в българското общество към хората, потърсили закрила.

Най-високото ниво, на което БЧК участва, са дейности по застъпничество и лобиране. Това са работни групи, които дават предложения за различни стратегии и политики в областта на убежището и миграцията. Извън пределите на страната БЧК участва активно в различни международни прояви. Споделяме информация, опит и практика от политики за интеграция и програми с интеграционни мерки от 31 страни в Европа. Искам с това да илюстрирам,

че БЧК наистина сериозно работи по темата за убежище и миграция вече 25 години, като натрупа опит и разви капацитет благодарение на структурата си от 28 областни съвета. Колегите, които са в цялата страна, знаят как да реагират, ако към тях се обърне дадена институция или получат сигнал за изпаднал в нужда мигрант или бежанец.

Единственото, с което не се занимаваме, и то съвсем резонно, е правната помощ. Ние насочваме към компетентните организации и лица, когато има нужда от правна помощ. За подсилване на тази мрежа от неправителствени организации, които работят заедно по темата, през 2005 г. по инициатива на БЧК и колегите от Българския хелзински комитет и „Каритас“ в България се създаде Българският съвет за бежанци и мигранти. Ние сме основателите на тази организация, чиято основна роля са застъпничество и лобиране за правата на бежанците и мигрантите. Всъщност ние помогнахме през 2003 г. да се създаде и да се сформира Съветът на жените бежанки, който днес е равноправен партньор на Върховния комисариат за бежанците. Мога да кажа, че е наша рожба и много се гордеем с това, което се случва.

– Разкажете ни повече за курсовете по български език, които се организират.

– Дълги години курсовете бяха на ниво А1 и А2. На моменти дори нямаше интерес, защото мигрантите възприемаха България като транзитна държава и не виждаха смисъл да учат български език. Едва през последните две години се повиши интересът

към курсовете. През 2018 г. дори започна подготовка за издаване на учебник по български език за бежанци на ниво В1. Това показва, че има нужда да се учи езикът на едно по-високо ниво и тези хора смятат да останат в България. Курсовете са добра възможност за тях да се социализират. Понякога сме събирали обучаваните бежанци със студенти и по този начин се създадоха някои контакти и дори приятелства.

Съставът на тези групи е различен. В момента са повече жени от Ирак и Сирия. Това е много хубаво, защото имаше период, в който жените предпочитаха да не учат езика и да си останат вкъщи, а децата ходеха на училище. Мъжете идваха само ако имаха възможност и ако не работеха, но в началото жените бяха по-въздържани и не се записваха. Сега имат голямо желание и групите ни са пълни с жени. Споделят, че като минат В1, ще се опитат да си намерят работа. Това много ни радва, защото езикът е ключът към интеграцията. Тези, които остават, са видели смисъл и смятат, че могат да се справят, защото са усетили, че се разбират с българите. Дори един от социалните ни работници е сириец. Той дойде с голямата вълна и след като получи статут на бежанец, замина за Германия. След две години обаче се върна отново и каза, че брат му, майка му и баща му са останали там, но той е решил, че в България се чувства по-добре. Вече владее български на много добро ниво. Освен това получи от няколко места още предложения за работа като преводач. Има и такива, които казват, че са отишли и видели, че България е по-доброто място. Те са контраст на българи, които избират да отидат навън.

Бежанците и мигрантите са хора като нас и е много важно да успеем да им го покажем. Важно е как ще ги приемем. Ясно им е, че не всеки ще ги хареса, но когато срещнат добро отношение и те показват най-доброто от себе си.

– Има ли някоя история, която Ви е любима, която приемате присърце и никога няма да забравите?

– Историите, които през всичките тези години са ме докосвали, са много. Има една много тъжна история за семейство, идващо от Ирак. Става въпрос за майка с две деца – момче и момиче. При пресичане на река Марица през зимата са били заедно в една група. Момиченцето обаче не беше издържало и беше замръзнало. Всъщност тя дойде с момченцето. Те бяха оцелели. Беше много страшно, защото трябваше да се разпознава труп. Никога няма да ги забравя. Те бяха толкова изплашени и дезориентирани. Въобще не им се живееше. Ние трябваше да им помогнем да преодолеят тази огромна психическа травма, която е непосилна за човешко същество. Тогава се свързахме се с брата на майката, с когото бяха изгубили връзка. Успяхме да помогнем, възстанови се контактът с него. Оказа се, че живее в една от скандинавските страни. Човекът дойде и в някаква степен след трагичната ни среща настъпи щастлива развръзка. Майката с момченцето отидоха да живеят при него. Тази история ми е оставила огромен отпечатък. Но има и много щастливи истории на хора, които намират партньора си в България, създават

семејство. Помня днешните социални медиатори бежанци и как когато бяха деца ги запиствахме в българско училище, а сега вече имат висше образование. Други ни пишат от различни европејски држави, че са се установили и имат нормален живот и семејства. Има още една историја, която многу обичам – за един афганистанец. Неговата пријателка, дори негова годеница, при бегството успява да стигне със семејството си в Германија. Околу 10 години те поддржаха контакт. Той не можеше да напусне Бугарија, защото дори след като получи хуманитарен статут, не му даваха виза за Германија. При неа така стојаша нештата, че тя не можеше да напусне Германија, но накрај успеа. Той получи виза и замина при неа. Оженеха се и сега живеат заедно. Той се обажда обично околу Коледа или Великден. И една друга страховтна историја – при бегството едни малки дечица бяха останали в Бугарија и не можехме да установим кде е семејството. Накрај се оказа, че родителите са в Македонија. Просто групата се е разделила при бегството. Спомням си видеоконферентните врзки, които нашите колеги оствествяваха, и родителите се видяха с децата си. Спомням си и накрај предаването на границата, когато се срецнаха.

Има многу моменти от тези 25 години, които са ме правили щастлива. Например, когато се прие промяна в законот и се разреши на лицата, потърсили закрила, след третия месец да се вклучат в пазарот на трудот. Тоа е огромно облекчение, че можат легално да работят. Ние винаги сме ги насърчавали да не бдат експлоатирани, да работят на светло с трудов до-

говор, да им се плаща, защото това може да ги накара да се почувстват добре в една държава и да изберат да останат в нея.

– Какво бихте казали за финал?

– Миграцията е толкова естествен процес, че никой не може да я спре. В този глобален свят е важно да има управление на миграцията и да се спазват правните рамки на държавите, на общностите, защото в международното законодателство са вплетени човешките права и тяхната защита. Не е нужно да се търсят нови варианти и да се ограничават тези права. Достатъчно е просто да се спазват.

***

Да си бежанец в България не е леко. Още преди да стъпят на българска земя, те вече са отхвърлени. Остават неразбрани и всеки ги сочи с пръст. Светлината, която виждат в тунела, са точно хората и организациите, които им помагат. Всеки от тях заслужава да получи шанс, защото късметът не е бил на тяхна страна до този момент. Те не избират къде да се родят, но могат сами да начертаят бъдещето си. Имат нужда само да им бъде подадена ръка.

СБОГОМ, АЛЕПО!

Силвия Димитрова

Историите на всички хора са различни, уникални по свой начин. Някои са красиви, други са шокиращи, а трети са ужасяващи. Всеки има предначертана съдба и не знае какво ще му се случи в утрешния ден. Дали ще е жив и здрав, дали ще бъде със семейството си, дали ще живее в родното си място завинаги... Изобщо ще бъде ли в страната, която може да нарече своя родина.

Едва ли е мислила, че ще напусне родината си и Мишел Марта. Тя е родена и израснала в град Алепо, известен и като Халеб – град с богата история, добра икономика и многобройно население. Център на едноименната административна област в Северна Сирия, той е на важно стратегическо място между река Ефрат и Средиземно море, като е разпределителен пътен възел по най-краткия път от Европа към Близкия изток. Най-голямата забележителност в града е древният замък „Цитадела“. Недалеч от него се намира прочутият „Халебски сук“ – покритият централен пазар на града, считан за най-големия в света.

През 2012 г. градът бил бомбардиран. Започнала война и семейството на Мишел нямало друг избор освен да се махне оттам.

Когато избухнали първите бомби, майката на Мишел категорично заявила, че иска да се изсели от Сирия заедно със съпруга си и трите им дъщери. Една от сестрите на Мишел обаче останала в Алепо заедно с баща си, защото желанието ѝ било да завърши там висше образование и чак след това да замине за Германия. Въпреки бомбите и атентатите, тя посещава университета, учи без ток, завършва биология и наистина заминава за Германия заедно с баща си.

За огромен късмет на Мишел идването в нашата страна се оказало напълно възможно, тъй като вуйчо ѝ вече близо 30 години живее в България. Това бил техният шанс да се махнат от Сирия. Успели да изготвят необходимите документи и да пристигнат в България. Решили, че е добре да отседнат някъде, където имат близки, затова избрали Самоков, където вуйчото на Мишел живее от дълго време.

Пристигането на Мишел в България било сравнително спокойно, тъй като по това време летището в Алепо все още било отворено. Имали възможност да отидат няколко пъти до Ливан, за да получат визи, с които да пътуват законно. Нямали проблеми с преминаването на границата, нито по време на пътуването си.

Попитах я как се е чувствала в Самоков, как са я приели другите и трудно ли ѝ е било да намери приятели, които да я подкрепят. Ето какво разказа Мишел: *Когато дойдох в Самоков, всичко беше доста*

странно и ново. Ново общество, нов език, нови хора. От самото начало знаех, че не искам да оставам в този малък град и въпреки това много го обичам, защото там са първите ми спомени от България. Познавам хора оттам, които много ми помагаша и много ме подкрепяха. Обичах да излизам с приятели и да правим спомени. Колкото и да е студен и мрачен този град, има нещо в него, което топли душата, не знам в хората ли е, или в самата атмосфера. Годината, която прекарах в Самоков, 2012-а, ме научи на много нови неща, без които нямаше да съм човекът, който съм сега. В този град има много мили и добри хора, но има и много зловни, както навсякъде по света. Честно казано, имам спомени на всяка пейка, първата ми любов беше там, просто обичам този град! Разбира се, винаги е имало хора, които са се опитвали да ме обидят по някакъв начин, защото съм сирийка, сякаш е нещо срамно. Бях по-малка и го приемах лично, защото тогава беше твърде рано за такива обиди и самата аз бях по-чувствителна на тази тема. Тъкмо си бях тръгнала от Сирия, беше по време на война и никак не ми харесваше някой да каже нещо лошо за страната ми. След време приех факта, че някои хора са такива по природа.

Винаги съм била горда с това, че съм от Сирия и винаги ще бъда. Тя притежава най-старата столица – Дамаск, и има много силна история. За мен е най-красивото място на света, дори по време на война. Хората, които ми станаха приятели, бяха приели идеята по нормален начин, дори им беше интересно да им разказвам за Сирия и за арабския език.

Мишел е изключително сърдечно момиче. Въпреки всичко, което ѝ се е случило, се чувства щастлива и удовлетворена в чужда страна, която нарича свой дом. Когато пристигнала в България, Мишел общувала с всички на английски език, не е знаела български и със сигурност ѝ е било трудно. Тъй като аз също съм от Самоков и по онова време (2012 – 2013) с нея доста се сбlijихме, мога да кажа, че езиковата бариера никога не ни е пречила да се сприятелим. Все пак попитах Мишел как се е справила с трудната ситуация и как е научила български.

Първоначално, когато дойдох в България и не знаех нито една дума, си мислих, че този език звучи толкова странно. Смятах, че никога няма да мога да го науча. Говорех само на английски език и се притеснявах да говоря и малкото български, който знаех. Дойде един момент, в който осъзнах, че ще живея тук и ще трябва да науча този език. Започнах да говоря, както ми дойде отвътре, с много грешки и всъщност така се учи език най-добре. Беше ми малко трудно, понеже ходех на частни уроци. Не разбирах нищо и реших да ги спра. Предпочетох първо да се науча да говоря сама, като слушам другите, да имам достатъчно думи в речника си и после да прилагам граматиката, която учех, докато ходех на уроци. След известно време започнах да уча в Професионалната гимназия „Константин Фотинов“ в Самоков, като бях пети клас. В часовете бях просто слушател – слушах и се опитвах да разбера нещо, това определено ми помогна изключително много. След година в Самоков се преместих в

София и бях в 120-о основно училище „Георги Сава Раковски“. Там прескочих шести клас и бях седми. Очакваше ме матура, с елементарния ми български език. Много се притеснявах и мислех, че няма да се справя, но се стегнах и се справих чудесно.

Далеч от бомбите, войната и разрухата, сполетяла Алепо, семейството на Мишел е потърсило и открило по-добър живот, макар и разделено в различни страни. Мишел и семейството ѝ са доказателство за успеха, който всички можем да постигнем. Те не се предават, подложени са на изпитания и въпреки всичко живеят мирно и спокойно. А бариерите, които езикът поставя на Мишел, не могат да я откажат да бъде успешна във всяко отношение.

Днес в Алепо почти всичко е разрушено. Няма и помен от някогашния индустриален център на Сирия. Мишел обаче не пропуска да спомене, че все още има приятели, които са в Алепо и продължават живота си там. Чува се с тях от време на време, но много ѝ липсват. За съжаление, никой от сирийските ѝ приятели не е в България, но има възможност да обиколи света, ако ги посети, защото са пръснати къде ли не – Швеция, Америка, Малайзия, Германия.

Попитах Мишел има ли нещо в България, което ѝ е липсвало в Алепо, и имало ли е нещо в Алепо, което ѝ липсва сега.

Когато напуснах Алепо, бях само на 13 години и нуждите ми сега са доста по-различни, а и вече смятам, че свикнах с България. В Алепо бях малкото щастливо дете, което по цял ден е на улицата и играе. Мисля, че нищо не ми е липсвало. Тогава

имах всичко, от което се нуждаех – семейство, дом, храна и бях доста щастлива. Но дали има нещо от Алепо, което ми липсва тук... Мисля, че е точно това, което имах там – едно прекрасно семейство и безгрижен живот. Не ме разбирай погрешно. Не се оплаквам, аз и сега съм щастлива и благодарна за всичко, което имам. Радвам се, че съм тук и съм намерила нов дом, приятели и топлина.

Последното, за което помолих Мишел, бе да опише живота си в Алепо – какъвто си го спомня, какъвто е в съзнанието ѝ.

В Алепо беше може би най-хубавата част от живота ми досега. Бях малка, свободна, безгрижна и имах всичко, от което се нуждаех. Имах страшно много приятели в квартала ми и в училище. Бях мъжко момиче, обичах да се бия с момчетата, наричаха ме Мишо, всъщност и до ден днешен така ме наричат родителите ми и хората, които ме познават от малка. Обичах да тичам вкъщи и да си правя „секретни стаи“ под диваните. Много обичах стаята ни със сестрите ми. Трите бяхме в една средна стая, която беше в коридора на апартамента, имаше три врати и всички минаваха оттам. Всеки знае как мирише домът му и какво има във всеки ъгъл, какво се е случило във всяка стая, къде си паднал и как те е успокоила майка ти, че болката ще премине.

Липсва ми мирисът на вкъщи, всеки ден ми се иска да съм там, поне за няколко секунди да усетя, че съм си вкъщи пак. Понякога ме е страх, че ще забравя именно тези подробности от детството ми, от самите ми корени. Мина доста време и мно-

го неща са се изгубили в спомените ми, болезнено е. Притеснявам се, че някой ден ще забравя тази част от живота ми в Сирия, понеже съм твърде заета със сегашния ми живот. Вярно е, че не трябва да живеем в миналото си и не трябва да мислим за него, но миналото на човек, оставил държавата си, дома си и всичко, е не просто минало. То е част от него и да го забравиш – това значи да изтриеш детството си и много спомени, в които си бил най-жив. Все още си спомням много неща, бях много щастлива, имах много готини хора в живота си. Учех в едно от най-добрите училища в Алепо, едно огромно училище, което даже беше собственост на леля ми. Помагала съм да се строи това училище и дори не можеш да си представиш колко хубави спомени имам оттам. За жалост, и то е разрушено и боли да гледам снимките, на които стъклата на прозорците са паднали и изпочупени, прозорците, от които съм крецияла години наред и съм гледала колите и хубавия град, когато ми е било скучно в час.

Личеше колко е трудно за Мишел да споделя този спомен. Не задавах повече въпроси. Тя разказваше и сякаш се мъчеше да възкреси всеки миг от раздялата с родния си град.

Когато си тръгнах и пътувах към летището, си спомням един момент – затворихме вратата на апартамента ни, когато излизахме, мястото, където съм израснала, откакто съм отворила очите си за първи път на този свят, и с болка си помислих и се питах: „Ще се върна ли някой ден отново тук?“ След това постоях за малко в квартала и просто за-

паметях спомени. Запаметях улиците, от които майка ми и баща ми се опитваха да ме приберат с часове, а аз тичах по джапанки и карах колело. Изобицо не исках да си тръгна оттат, не исках да заминавам в чужда държава. След това, в колата, на път към летището, наблюдавах града. Не посмявах дори да мигна, запаметях абсолютно всичко. Навсякъде, където минавахме, се оглеждах толкова внимателно, сбогувах се с родното си място, защото не знаех дали някога ще се върна отново. Сякаш прегръщах човек силно, преди да му кажа сбогом. Чувствах как се задушавам, исках да спра времето и да остана там или поне някак си да взема нещо, което да остане в мен завинаги, нещо от Алепо, което да ме топли, когато не мога да съм там. Бях доста объркана и точно в онзи момент осъзнах колко обичам Сирия, как съм изживяла най-хубавите си моменти там. Осъзнах, че дори да се махна от тази страна, тя никога няма да изчезне от мен. Вярвам, че ще се върна там някой ден, вярвам, че ще се разхождам по улиците, старите улици на Алепо, улиците, които са видели и преживели толкова много.

Това е историята на Мишел – едно мъжко момиче, преодоляло много изпитания, което продължава живота си по възможно най-добрия начин – с високо вдигната глава.

ЖЕНСКИ ВРЕМЕНА

Владимира Тушанова

Трябва да призная, че преди да се срещна с Линда Ауанис бях доста притеснена. Знаех, че е една от най-влиятелните бежанки и се питах дали няма да се държи неприветливо. Мислех си дори, че ще ме гледа отвисоко и няма да успея да набавя информацията, която търсех. Но грешах. Посрещна ме лъчезарна, изпълнена с енергия жена.

Линда е основателка и ръководителка на Сдружението „Съвет на жените бежанки в България“. Избягала от Ирак, вече 25 години живее в България. В началото на разговора я попитах дали може да ми разкаже личната си история. Тя обаче отклони въпроса ми. Сподели, че нейната история е разказвана много пъти и може да се намери навсякъде – в интернет, във вестници и книги, а и вече е остаряла. Дори да ми я разкажеш, нямало да ми е от полза, защото по нейно време ситуацията и проблемите, с които хората са се сблъскали, били съвсем различни. Тогава я помолих да направи сравнение между тогавашната и днешната ситуация в Ирак, за да ми помогне да разбере какво се е променило.

Първите ѝ думи бяха: *От лошо премина към още по-лошо*. Навремето се страхували само от свързаната с Баас партия на Саддам Хюсеин, а след падането на наложения от него режим се появили различни партии и други групировки. Според Линда тази промяна довела страната до падение: от много високо ниво в образованието и здравеопазването до най-ниското нещо в момента – всякакви убийства. В даден момент хората започнали да се страхуват да общуват, защото не знаели какво да очакват от човека срещу тях – нормален разговор или смърт. Появила се и безработицата. Било невъзможно да си намериш работа, ако не си член на някоя от групировките. Последвала и войната между двете големи религиозни групи, изповядващи две разновидности на исляма – сунити и шиити. Линда сравни враждата между тях със състезание. Състезание за това кой ще убие по-жестоко другия.

Тази война преминала през различни фази, прераснала в експлозии по улиците, училищата, заведенията и пазарите. Последвали убийствата по лична карта. Линда ги описа с един прост пример – група проверяващи сунити спира човек на улицата, взима личната му карта и вижда, че името му е Али, което означава, че е шиит и само заради това незабавно е убит. Или обратното – група шиити вижда, че името на човека е Омар, от което следва, че е сунит и така той също намира смъртта си. Убийствата не са били само между тези две групи. При проверка от някоя от двете групировки, Линда, чието име е християнско, също щяла да бъде убита. Друг вид убийство били

атентатите със самозапалващи се експлозивни. Линда ми сподели, че в даден момент хората спрели да карат колите си, защото се страхували, че може да имат заложени експлозивни.

През последните години се появила групировката „Ислямска държава“. Тогава започнали масовите убийства на религиозна основа. Започнало избиването на християните, които били прогонвани от домовете си или получавали три варианта да се спасят – първият бил да приемат исляма, вторият – да плащат данък всеки месец и третият – да напуснат дома си единствено с дрехите на гърба си, като всичко друго оставало за групировката.

Друга преследвана религия, известна в Ирак, била езиди. Хората, изповядващи тази религия, били отвлечани, мъжете – убивани, а жените и момичетата – продавани за робини. Линда ми разказа за нещо като ценоразпис, като поясни, че момичетата от 9 до 15-годишна възраст били най-скъпи, тези от 15 до 18-годишни – по-евтини, а жените над 40 били почти безплатни.

Според Линда единственото положително в този диктаторски режим било, че била премахната неграмотността. При режима на Саддам Хюсеин неграмотните хора били задължени да посещават вечерно училище, а тези, които пропускали часове, били издирвани и наказвани. Днес е често срещана практика родителите да не изпращат децата си на училище от страх, че може да бъдат отвлечени или убити. Линда сподели, че всички тези проблеми променили обстановката в Ирак и довели страната до разруха.

Помолих Линда да ми разкаже с какво точно се занимава Съветът на жените бежанки. Тяхната неправителствена организация е създадена официално през 2003 г., но Линда и другите основателки били започнали работа с бежанци още от предната година.

Съветът се стреми, от една страна, да помага на новодошлите бежанки с интеграцията в общество ни, а от друга – да промени начина, по който българите приемат бежанките. Според Линда голяма част от българите мислят, че жените бежанки никога не са работили през живота си, а това разбиране не е съвсем правилно.

Мъжете мюсюлмани също мислели така. Освен това те се страхували, че с преместването си в Европа жените им ще започнат да общуват с различни хора, което ще промени разбиранията им и начина им на мислене, а тази промяна би означавала провал за семейството. Затова Линда и съмишленичките ѝ им показали, че са напълно работоспособни. Показали им, че могат да работят наравно с тях и едновременно с това да бъдат верни на традициите си. Когато някои мъже се убедили в това, решили, че ако имат нужда, жените и дъщерите им могат да се включат в Съвета на жените бежанки.

Работата на сдружението е насочена и към помощ за разрешаване на различни проблеми, с които мигрантите може да се сблъкнат още с пристигането си в България. Линда ми даде пример как някой пострадал бежанец отива в болница, но не успява да обясни какво му се е случило. Лекарят също не може да му помогне, защото не го разбира. Затова орга-

низацията се е заела и с помощ при усвояването на български език. И тъй като сдружението е създадено от бежанки, знаещи български и езиците на страните, от които произхождат бежанките, няма нужда от външни лица, които да превеждат.

Съветът организира различни обучения за бежанките. Запознава ги с правата и задълженията на една жена. Учат ги как да възпитават децата, запознават ги със Закона за закрила на детето, дават им примери за работещи бежанки, за да ги подтикнат към желание за работа. Линда ми сподели, че тези промени изискват между две и пет години работа с жените, докато те наистина започнат да разчитат на себе си и да вземат самостоятелни решения.

Линда разказа, че много държат и на образованието на децата. Всяка година организират кампании, свързана със събиране на дарения за покупка на учебни пособия, защото семействата имат затруднения, не получават помощ от държавата и невинаги могат да осигурят всичко необходимо за децата си. Единственото условие, което поставят, е децата, получаващи помощ, да бъдат записвани в български училища, защото така тяхната интеграция ще се осъществи много по-бързо.

Съветът участва и в семинари и обучения на Върховния комисариат на ООН за бежанците, разяснявайки културата, религиите и традициите на страните на произход на мигрантите. Целта на тези семинари е да помогнат на българите да разберат бежанците. Линда даде пример – колко е странно за българите, че един мюсюлманин може да има ня-

колко съпруги, а според неговата религия е напълно нормално да има до четири жени.

Всички тези разяснения, които Линда сподели, на пръв поглед може да изглеждат маловажни. Те обаче помагат да разберем и приемем бежанците, въпреки различните им вярвания и възгледи за живота.

КАК ПРЕМИНАХ

Ива Петрова

Искам да споделя, че за мен беше изключително трудно да проведе този разговор, който протече в заведение в центъра на София. Нещата, които чух, ме шокираха, накараха ме да настръхна. Най-вероятно някои ще си кажат: „Е, какво толкова? Това сме го слушали по новините.“ Действителността обаче е различна. Когато някой от първо лице ти разкрие какво е преживял по време на война и как това е преобърнало живота му, е невъзможно да останеш равнодушен към думите му. Само човек, който е споделил същата съдба, може да го разбере напълно. Ние, българите, живеем в страна без военни конфликти и целия ужас, до който те водят. Единственото, което можем да направим, е да слушаме за всичко това и да подаваме ръка на хората, които са изпаднали в такова положение.

Човекът, за когото ще разкажа, се казва Зиад ал Хамадани, на двадесет и седем години. Роден е в Багдад, столицата на Ирак, а в София живее от единадесет години. Израснал е в заможна семейство. Баща му е бил бизнесмен, имал фирма, занимаваща се с

електрооборудване на сгради. Майка му е пишела книги с романтична тематика. Зиад има двама по-големи братя и по-малка сестра. От думите му разбрах, че неговото семейството, за разлика от повечето в арабския свят, не било силно религиозно. Когато го попитах за родителите му, той ми отговори:

Те са прекрасни, винаги са ми давали избор за това какво да правя. Като бяхме малки, ни учеха кое е правилно и кое не. Даваха ни да четем Корана и да разберем за какво става въпрос, но като пораснахме, баща ни ни каза, че всеки си има избор в този живот и никой не може да те накара насила да правиш нещо, което не искаш... Баща ми никога не ме е удрял и за моите приятели араби това беше ненормално. Тях са ги възпитавали строго, с бой.

Зиад ми сподели, че баща му е живял доста години в различни страни в Европа, на което се дължи либералното му мислене и начинът, по който е възпитавал децата си. Ранното си детство Зиад описва като безгрижно. Всяка негова нужда била задоволявана от родителите му, ходил на училище и играел футбол на улицата като всички негови връстници по онова време.

На 28 март 2003 г. американските войски навлезли в Ирак и войната започнала. Според Зиад тя била предизвикана от политиката на тогавашния президент Саддам Хюсеин. Настъпила пълна анархия по улиците на Багдад. Нямаło полиция, нямаło държавни институции, а местните жители се избивали и обирали банки.

Ние, младите хора, тогава нямахме игри. Имаме война, кръв и бомби. Това гледахме всеки ден, спомня си Зиад, който по това време бил едва на единадесет години. Той ми сподели, че армията на САЩ прилагала огромна агресия и насилие върху иракските граждани, защото гледала на тях като на милиони терористи. Американските войници нахлували с взлом в къщите, претърсвали ги и след това вкарвали хората в затвора. По улиците военните стреляли по иракчаните без основателна причина.

През 2004 г. в Ирак се провели избори за нов президент. Оттогава е първият случай, който сериозно уплашил Зиад.

Ние, арабите, имаме една традиция. За съжаление, хората като се радват, стрелят с пистолети нагоре във въздуха. През 2004 г., като минаха изборите и спечели този, за когото гласуваха хората, те започнаха да се радват и стрелят във въздуха, а куришумите падаха върху други хора. Единият ми брат по това време беше навън пред къщата, седнал на тротоара с приятели. Изведнъж видях как пада на земята и как от главата му излиза кръв. Не знаех какво да направя и започнах да бягам към полицията, а тя беше на километър от нас. Казах им, че брат ми кърви на земята и те го качиха в патрулката, закараха го в болницата, където му извадиха куришума.

За щастие, случилото се не било с фатален край. Зиад изпаднал в шок след всичко това, което го направило безчувствен занапред.

Религиозното разделение в арабския свят на мнозинство от шиити и малцинство от сунити прераснало в огромен конфликт. Семейство Ал Хамадани принадлежи към сунитите и заради това било често заплашвано. Преместили се в Сирия, където живяли две години, но през 2006 г. се върнали отново в Ирак.

Зиад бил едва на четиринадесет години, когато получил първия си автомобил, купен от баща му. Тук е моментът да вметна, че по време на война и при липса на контролни органи по пътищата, населението масово управлявало моторните превозни средства без шофьорски книжки. Зиад използвал много пъти автомобила си, за да превозва ранени при бомбени експлозии. Линейките не успявали да придвижат всички пострадали и затова обикновените хора винаги се притичвали на помощ.

Целият народ така сме свикнали. Гърми бомба – ходим и помагаме. Каквото и да стане, без да се познават, хората прибират ранените в къщите си, хранят ги и ги чистят. Затова като гръмне бомба и гледаме откъде идва димът, палим колите и отиваме. Качваме хора без ръце, без крака и ги караме към болниците. Всеки ден имах проблеми с майка ми, защото се прибирах с червени седалки, пълни с кръв.

Така минавал почти всеки ден на местните жители. Човещина и взаимопомощ са двете неща, които крепяли изстрадалите в тези тежки времена, когато нямало кой друг да им подаде ръка.

През 2007 г. семейството на Зиад получило сериозна заплаха. През юни същата година отборът

по футбол на Ирак спечелил първенството на Азиатската футболна конфедерация. Цялото население празнувало по улиците, включително Зиад и негови приятели. Изведнъж близо до тях спрял бял автомобил, от който излезли четирима души, държащи пистолети, и се втурнали към Зиад. Той успял да избяга и да се прибере вкъщи. Когато споделил с баща си какво се е случило, той веднага го изпратил заедно с братята му при техни роднини в съседен град.

Когато на следващия ден се върнал в дома си, Зиад и братята му разбрали, че баща им е изчезнал и не го видели през следващите шест месеца. Единствено майка им е знаела през цялото време какво се случвало със съпруга ѝ, но го пазила в тайна. Поради тези събития се наложило цялото семейство да се движи с въоръжена охрана.

Фирмата, която баща им притежавал, фалирала заради отсъствието му. Майката на Зиад започнала постепенно да разпродава имуществото си. Живеели ден за ден. Не след дълго Зиад започнал работа в магазин за дамски дрехи в скъп квартал на Багдад. Там работил половин година. Научил кирилицата и руски език благодарение на собственика на магазина, на когото споделил, че със семейството му имат планове да се местят в България.

Един ден аз бях на работа и някакъв човек ми звънна по телефона и ме пита "Ти ли си Зиад?". Аз му казах „да“ и той ми каза, че баща ми го е накарал да ми се обади и че има нещо за мен. Аз се уплаших, не бях чувал баща ми с месеци. Каза, че знае къде работя и ще дойде след няколко минути. След малко

ми звънна и баща ми. Не можех да повярвам, че говоря с него. Той ми каза, че този човек ще дойде и ще ми даде нещо, което трябва да предам на майка ми.

Зиад получил затворен плик, в който имало пари и бележка, написана на български език. Оказало се, че това е покана за него, майка му и сестра му. Писмото умишлено е било написано на български, за да не бъде разчетено, ако попадне в грешни ръце.

На следващия ден Зиад, майка му и сестра му стягат багажа си, отиват до посолствата на Турция и Сирия, за да си вземат визи. Заминават за Сирия, където прекарват шест дни в хотел. Там подават документи за българска виза и пътуват със самолет до Турция. След това, през януари 2008 г., с автобус стигат до София. Напълно легално излизат от родината си и идват в България, където получават хуманитарен статут.

През месеците, в които бащата на Зиад отсъствал от къщи, той успял да отвори арабски ресторант и да изгради основите на бъдещия живот на семейството си в България. Зиад продължил средното си образование в арабско училище в София и след завършването си записал задочно психология в Нов български университет. Първата му работа в България била в склад в столичния квартал „Илиянци“, където работил главно сред араби. В момента изкарва прехраната си, като прави наргилета в централно столично заведение.

В арабското училище не ни учиха на български език, защото повечето ми съученици бяха родени в България и го знаеха добре. Езика научих на улица-

та, буквално от табелки. Четох и така се научих да го говоря и пиша, спомня си Зиад.

Попитах го дали е имал някога проблеми с институциите.

В началото, като пристигнахме в България, нямах работа с институции. Родителите ми оправяха всички документи, но не мисля, че е имало проблеми. Аз ходех само на училище и стоях вкъщи. По-късно в работата и обществото усетих различното отношение на хората към мен, а в университета искаха да плащам двойно, защото съм чужденец. Като ми се наложи да подам документи за българско гражданство, всички бяха много любезни с мен. Мои познати се оплакват, че все нещо им куца, но при мен всичко мина много лесно.

Според Зиад всички хора са различни и не може да се поставят под общ знаменател. Чувал е обиди за себе си, наричали са го „терорист“, но той приема всичко с усмивка. Казва, че е над тези неща и не го интересува чуждото мнение.

Не може да се опише ужасът на войната. Отвратително човешко безумие! Тук спирам и завършвам с благодарност към Зиад, който отговори толкова лесно на моите толкова трудно зададени въпроси.

ДОБРОВОЛЧЕСТВОТО Е СНЕЖНА ТОПКА

Йоана Иванова

Катерина Стоянова, или Кат, както я наричат всички, е председател на Управителния съвет на „Си Ви Ес – България“ – клон на международната организация за мир и обмен на доброволци Service Civil International. Главните цели на сдружението са да популяризира идеята за доброволческа работа чрез организирането на доброволчески инициативи, да мотивира младите хора към активност, да промотира и подкрепя международното разбирателство и солидарност, социалната справедливост и опазването на околната среда. Една от основните дейности на „Си Ви Ес – България“ е организирането на международни доброволчески лагери в страната и изпращането на доброволци на лагери в чужбина. В тях може да участва всеки на възраст от 18 до 99 години от всички краища на света.

Срещнах се с Кат, за да разбера какво означава да си доброволец от човек, за когото това е призвание и начин на живот.

– Как започна да се занимаваш с доброволчество?

– Запознах се със „Си Ви Ес – България“, когато чрез организацията отидох на доброволчески лагер с чеченски бежанци в Полша. Така се зароди идеята ми – когато видях каква е организацията там, реших, че искам един ден да направя нещо подобно и в България. През 2011 г. започнах да се занимавам с различни доброволчески проекти. Преминах няколко международни обучения – основно за ръководене на доброволци, защото това е работа, изискваща професионализъм. Не е лесно така да управляваш хората, че те хем да вложат максимално уменията и капацитета си, хем това да е точно тяхната кауза и през цялото време да се чувстват подкрепяни и мотивирани. Това си е изкуство.

– Ти си координатор на Проект „Бежанци“. Как и кога стартира тази инициатива?

– През 2010 г. започнаха да се организират доброволчески дейности в единствения тогава в България бежански център в столичния квартал „Овча купел“. Темата все още не беше актуална, но там живееха хора, изолирани от всички други. Доброволци помагаша на децата с домашните и се опитвах да ги извеждат на посещения и екскурзии. Стартирахме Проект „Бежанци“ през 2011 г. съвместно с благотворителната организация „Каритас София“. Гордея се с това, което успяхме да постигнем през годините. Това е най-голямата доброволческа инициатива в България за ежедневна подкрепа на хората, търсещи

закрила. Над 800 доброволци са участвали в нея през този години. За мен е голяма радост, че повече от половината хора, които са заети в тази сфера, са минали през нашата школа на Проект „Бежанци“.

– Каква дейност извършват доброволците към този проект?

– Доброволците помагат с домашните, провеждат часове по изкуства, спорт, математика и природни науки, готварство, градинарство – дейности за жени в рамките на така наречения „Женски клуб“, по българска културна ориентация и английски език. Освен това се организират екскурзии и събития, с които се стараем, от една страна, да помагат на тези хора, а от друга – да направят местната общност по-информирана и по-чувствителна към темата. Ние от „Си Ви Ес – България“ работим заедно с Държавната агенция за бежанците, с чието разрешение доброволците се допускат в центровете. Естествено, процесът на набиране на доброволци е сериозен и професионален. Кандидатите минават през процес на селекция, а след това ги обучаваме. Това е особено важно, защото хората в центровете са от уязвими групи и там не бива да бъде допускан всеки или някой, който не е добре подготвен.

Такива проекти разчупват стереотипи. Проект „Бежанци“ не приема само доброволци, които са отворени към темата. С другите дейности, които извършваме, се стремим да променяме нагласите на хора, които са напълно в другата крайност. Знам, че това е много по-трудно. Правила съм презентация

пред ученици от град, в който самите деца са организирали протест срещу бежанците.

Разбира се, че на хората, които идват в България, им липсват много неща. Понякога това са чисто материални неща като храна, вода, лекарства. Липсват им близките хора, това също е много важно. Премеждията, през които минават по време на пътя дотук, се отразяват силно на търсещите закрила и те губят достойнството си. Важен е моментът, в който един доброволец застава до тях и чисто човешки, като приятел, им помага и организира дейности заедно с тях. Това им възвръща самоуважението. Обикновено някой им казва „направи това“, „отиди там“, „нека така да стане“, животът, когато са в процедура, е в голяма степен ръководен от други хора и това ги кара да се чувстват малоценни. Когато идват доброволци, отношенията тотално се променят. Те вече не са отношения на учител – ученик или на подчинен – висшестоящ, а са хоризонтални и наистина човешки. Много приятелства се зараждат така. Голяма част от нашите доброволци, имайки контакти в местната общност, помагат на самите бежанци да си намерят работа и, ако нещо им трябва, да го получат. За самите доброволци е хубаво, че са в среда, в която работят в малки екипи, в които всеки подкрепя другия. Доста е зареждащо и се създават много контакти. И за двете страни е ползотворно.

– В какви други инициативи си участвала?

– Ръководила съм различни проекти в „Си Ви Ес – България“. Един от тях е Integra Train – проект

за културна и социална интеграция на бежанци. Заедно с Центъра за изследване на демокрацията създадохме наръчник, който да помага на обучители и професионалисти да подкрепят търсещите закрила и бежанците в културната им адаптация. Идеята е, когато дойдат в България, те да разберат къде са попаднали, какви са нашите обичаи и традиции, какви са социалните норми, какво могат да видят в страната. Повечето хора, попадайки в някой бежански център, дори не знаят, че имаме много големи и хубави градове.

Бях експерт и в проект, свързан с наблюдение на принудителното връщане – когато някой няма възможност да остане повече в България, МВР трябва да го върне в неговата държава. Заедно с колегите създадохме набор от процедури, които да позволят на неправителствения сектор да следи този процес, за да се предотвратят нарушенията на човешките права. Понякога хората са връщани без обективна причина. Аз никога не бих преценила, че някой би трябвало да бъде върнат, но все пак това е държавна политика. Най-малкото, което ние можем да направим, е да гарантираме, че човешките права на връщаните хора не биват нарушавани и нищо не им се е случило по пътя.

Имаме и проект на име „Толерантност“. Изработваме наръчник за учители, с помощта на който да преподават толерантност в часовете на класа. Правим презентации в училищата с цел да покажем на децата друга гледна точка. Не желая да променям мнението на децата, ами искам просто да могат да

взимат информирано решение. Това е важното, а не да си глътнал информация от някого – от телевизията, от родителите си. Мисля, че следващото ми предизвикателство е да направя една сесия за родители, това е много по-сложно.

– Самите хора в центровете проявяват ли интерес към инициативите на „Си Ви Ес – България“ и „Каритас София“?

– Децата активно търсят такива дейности. Когато започнахме да правим и екскурзии, това за тях стана голям празник. Миналото лято ходихме два пъти на басейн и това е най-голямото нещо, което им се е случвало в живота. Екскурзиите са изключително популярни, защото те са шанс за хората да отидат някъде. При възрастните обаче е малко по-различно. Някои от тях си търсят работа, имат други приоритети и е по-трудно да ходят на занимания.

От две години организираме Женски клуб, който е много добре посрещнат, защото за жените тогава е времето, в което могат да правят нещо за себе си. За момчетата интересни са футболните турнири. Миналото лято проектът посрещна инициативата The Ball – „Топката“. Преди Световното първенство по футбол една топка обикаляше света и всеки можеше да се разпише върху нея. Децата от центровете във „Вонена рампа“ и „Овча купел“ също играеха футбол и я подписаха. За тях това беше страхотно събитие, а после Световното по футбол се откри със същата тази топка.

През лятото на 2017 г. организирахме и Toy Drive – играчка за всяко дете. Това беше инициатива, в която 12 училища и фирми в София успяха да съберат играчки за над 200 деца за Първи юни, а много играчки останаха и за Коледа. Всички тези малки неща, които правим, макар че това въобще не беше малко, защото ни коства много усилия, са важни.

До 2016 г. децата ходеха на училище само след като минат курс по български език и ако имат необходимите документи. Сега, благодарение на законова промяна, над 90 на сто от децата се записват и ходят на училище в съответствие с възрастта, а не със знанията си. Достатъчна е молба до директора, без да трябва да предоставят диплома или документ от държавата, от която идват. Голяма част от децата имат нужда от помощ с домашните, защото понякога не разбират условията. Доброволците им помагат да се справят с тях, а също и да учат български език. Доброволчеството е като една снежна топка – колкото повече се търкаля, толкова по-голяма става.

– Кое е най-голямото препятствие за търсещите закрила, след като дойдат тук – езикът, културата, или може би хората, които не те приемат?

– Според мен това са хората, които не те приемат. Всичко друго можеш да научиш, обаче обществените нагласи се променят много по-бавно. Затова ние полагаме толкова големи усилия да скъсим тази дистанция между хората. Ние не сме разположени толкова на запад, че да не се доближаваме до тези, които идват от Ирак, Афганистан, Сирия. Колкото до

традици и обичаи, имаме доста повече общи неща, отколкото различни. Важно е човек да бъде посрещнат топло, за да може да се успокои и да продължи да се развива. За много хора България не е желана дестинация и търсещите закрила са попаднали тук, без да са го искали. Това действа на тяхната мотивация... Те са хора с травми. Ние се стресираме дори когато трябва да пътуваме със самолет. Представете си колко по-сложен е техният път. Да разбереш какво преживява другият, да си емпатичен и да не забравяш, че винаги може да се озовеш на негово място, е много важна философия, която ти помага да си по-отворен към другите. Но хората трябва да се събират, за да разчупват стереотипите и да не си мислят, че другият е кой знае колко страшен. Нашата идея също е да изпращаме хора в чужбина, за да може да се върнат и да правят нещо в България. Проектите ни в чужбина са на около 11 – 12 теми. Човек може да избере дали го интересуват културни фестивали, работа с хора със зависимости, екологични проекти. Има всякакви възможности. Аз съм била на доброволчески лагер в Германия през 2012 г., който имаше за цел да ни обучат как да работим на темата „мир и война“ и после да правим презентации из Германия за една седмица. Беше много интересен опит.

– Посещавала ли си бежански центрове в други държави? Можеш ли да направиш сравнение с положението тук?

– Да, в Гърция, Италия, Испания, Германия... Смятам, че в България не се справяме лошо, но тук

е различно. Посещавала съм бежански лагер със 140 хиляди души в Йордания, където гледката е потресаваща. Това са само палатки и пустиня. Няма течеща вода, тя се носи в големи контейнери. Училищата са в големи контейнери... Просто настръхваш като видиш условията.

Докато общините в България не се включат по-активно в посрещането на тези хора, нещата няма да са добре организирани. След като получат закрила, независимо чрез хуманитарен или бежански статут, хората имат възможност да сключат споразумение с дадена община, която да ги интегрира. Вече има няколко общини, които са съгласни да го правят. В Италия например това е отдавнашна практика, установена с цяла разработена програма. Мисля, че ако българинът не забравя гостоприемството си и бъде малко по-отворен към бежанците, всичко ще е по-лесно.

– Продължавате ли да поддържате контакт с хората, след като те излязат от центровете?

– Ние работим с хората в центровете. Голяма част от тях чакат статут. Това не беше така в началото. Хората имаха статут и продължаваха да живеят там, а сега със законова разпоредба трябва да напуснат в 14-дневен срок. Много малко са изключенията, в които остават, след като си получат документите.

– Къде отиват?

– Оправят се сами вече. От миналата година тази нова разпоредба за интеграционните мерки,

която дава възможност на бежанците да сключат споразумение с общината, им дава по-голям шанс. Има различни програми на БЧК, „Каритас“, Международната организация за миграция, които им помагат за жилищното настаняване, дават им ваучери за храна, помагат им да си намерят работа.

– С какво вашата организация се отличава?

– Това, в което ние в „Си Ви Ес – България“ вярваме и искаме да постигнем, е да успеем да включим бежанците в проектите ни все едно не са чужденци. Искामе проектите ни да са отворени за абсолютно всички, без значение дали са българи, чужденци, търсеци или получили закрила, за да се постигне истинска интеграция, в която човек не отива някъде, защото е бежанец, а защото просто е човек и е с други хора. Това е основната ни цел – да направим нашите проекти и услуги достъпни за всички. Стремим се да накараме хората да забравят, че са бежанци в този момент. В крайна сметка думата „бежанец“ е етикет, който ти показва, че този човек в определен момент има нужда от някаква подкрепа. Но това е юридически термин, той не го определя като човек.

Познавах един младеж, който се включи в младежки обмен по екологичния ни проект във Влахи. Той изрично ме помоли да не споменавам на другите от групата, че е бежанец. До такава степен хората не искат да носят този етикет постоянно. Искат да се установят, да започнат живота си, ако щещ, отначало и да не бъдат определяни от това какъв им е статутът.

– Коя бе най-интересната инициатива за теб от миналата година?

– Миналия януари организирахме фестивал, който се казваше No more war. Това беше един от най-вълнуващите проекти, които сме имали досега. Представляваше тридневен фестивал, посветен на мира, ненасилствената комуникация и алтернативите на войната.

– Коя част от работата ти действа най-зареждащо?

– Един от големите ни проекти е „София филм фест“. Там работим заедно с много доброволци, миналата година бяха 120 човека. Доста е всепоглъщащо, особено когато си координатор. Толкова вдъхновени млади хора имахме, че това ти дава стимул да вярваш, че нещо ще се промени и ще може да се продължи напред с нови сили. Така се чувствам винаги също и при набирането на доброволци. Интервютата за Проект „Бежанци“ и за „София филм фест“ са ми най-зареждащите моменти. Срещаш толкова много шарени, мотивирани и способни хора, че си казваш: „Окей, не е толкова зле положението“.

– Имало ли е случаи, в които си усещала, че работата е твърде тежка и не можеш да се занимаваш повече с това?

– Имало е. Аз плача доста често. Когато бях в лагера в Йордания, имаше една жена, която не говореше английски, а аз не говоря арабски – с мимики и жестове, не знам по какъв човешки начин, тя ми

обясни как е стигнала до лагера и как по пътя е направила спонтанен аборт. Тогава няма начин да не се разплачеш, защото историята ѝ е страшна.

Друг момент, в който наскоро ми се случи да плача, бе в една фокус група, в която жени разказваха как са пътували дотук и как са преминавали Марица долу на границата. Реката е била доста пълноводна и децата на една жена за малко не са се удавили пред очите ѝ. Няма как да не се разплачеш. Тези истории могат да ти действат и пречистващо и извисяващо, защото виждаш колко силен е човешкият дух. Казваш си: „Ето, този човек е минал през това и това, значи всичко можем да постигнем, стига да имаме някаква мотивация и подкрепа.“ И на доброволците правим такива обучения, в които научават как да поставят граници между себе си и другите, защото, все пак, за да помогнеш на някого, трябва да съхраниш самия себе си като човек. Има моменти, в които се затварям в една стая и не ми се говори с никого. Непрестанното общуване с хора не е лесно. Трябва да намериш своя малък ъгъл, своя малък свят и да си го пазиш. Това е постоянен процес, не е нещо, на което човек се ражда научен.

– Какво би казала на хората, за да ги мотивираш да помагат на бежанци? Какво ще им даде това изживяване?

– Доброволството с бежанци ще помогне на хората да открият свои качества, за които не са подозирали, и да ги развият. Ще им помогне да обиколят света, без да напускат България, да научат много

нови неща, да опитат много хубава кухня. Ще им даде възможността да предизвикат себе си, да бъдат по-толерантни и по-лесно да приемат другия, различния. Един такъв опит може би ще им помогне по-лесно да приемат самите себе си.

– Теб на това ли те научи?

– Ако трябва да отговоря с едно изречение – помага да се предизвикаш да приемеш другия, да приемеш себе си и заедно да направите нещо ново и хубаво и да видиш, че това е възможно.

Няма нужда от банални заключителни думи за Кат. Има нужда единствено от повече съчувствие и добрина.

ДВЕ РЪЦЕ И НЯКОЛКО НОЖИЦИ

Теодора Къцова

Ето я историята на тази история.

Георги Господинов

Мохамед Джамал – син, баща и съпруг, преди всичко човек, на 43 години, от Сирия. Избягал оттам заради войната. През 2013 г. неговите деца и неговите ножици са единствените важни неща, без които не може да живее. Пребивава три месеца в Турция, след което се появява възможност да се измъкне към Европа. Изборът му е България. Когато получава виза и може да се отправи към Европа, Мохамед трябва да остави семейството си в Турция. Минават шест години и половина, преди да се събере отново с близките си.

Сега Мохамед притежава бръснарски салон в София.

20 ноември 2018 г. – Решавам да се обадя по телефона на Мохамед, за да го попитам дали е съгласен да се срещнем и да поговорим за неговите преживявания и тежки дни на оцеляване. Представям се, уточнявам къде и какво уча, но бързам да поясня:

– В момента имаме проект за издаване на книга за бежанците в България. Бихте ли се съгласили да разкажете Вашата история?

– Да, разбира се, ще Ви помогна с каквото мога.

– Ще Ви бъде ли удобно да се срещнем в понеделник, 26 ноември?

– Да, да, само ми кажете къде да дойда.

– О, това не е проблем, аз ще дойда в салона Ви. Искам да се срещнем на Ваша територия. Съгласен ли сте?

– Да, чудесно. До понеделник.

26 ноември 2018 г. – Един от последните хубави слънчеви дни на есента. Имам среща с Мохамед Джамал. Вървя към неговия салон заедно с моята приятелка Стела и усещам вълнение, а може би и притеснение от непознатото и неочакваното. Сякаш ще се срещна с президента на България или, по-лошо, с този на Съединените щати. Но също така и с вълнение заради това, което ще чуя. Толкова се притеснявам от тази среща, мисля си, че ще объркам нещо, ще задам някой неподходящ въпрос, дори не чувам какво говори Стела, дори не виждам група от познати момичета... *Божеее, защо е толкова топло днес, май ми е лошо, имам световъртеж. Дано се получи добре, прекрасно даже.* Това са мислите в главата ми.

И ето, ул. „Княз Борис I“ 145 А, виждам вляво, с големи букви на прозореца, надпис: *Салон „Ал Джамал“*. Не съвсем малко пространство, добре подредено, с приветлив вид, чисто и пълно с живот

кѣтче – любимото място на Мохамед. А той – усмихнат, дружелюбен и учтив, веднага ми подава рѣка, защото се сеща коя съм аз и какво търся в салона му. Леко притеснен е, виждам го в очите му. Няма как да не бъде, все пак аз съм една непозната, дошла да разпитва, при това по навярно болезнена за него тема.

– Искате ли нещо за пиене, кафе?

– **Не, благодаря.**

– Тогава вода. Да, вода ще пиете.

(Усмивка)

Бях си приготвила разни въпроси, които да му задам, но той сякаш се притеснява да говори. Затова решавам да изслушам историята му, един вид да се опознаем, и след това да му задам въпроси, на които не знам отговора.

Дойдох в България легално, с документи, от Турция. През не толкова далечната 2013 г. избягах от Халеб¹ заедно със семейството си, защото знаете, че в Сирия има война и не желаех да оставам повече там. Когато си тръгнахме, трябваше да вземем само най-важните неща за нас. Това бяха моите деца и тези две ножници, с които изкарвах прехраната си, за мен нямаше нищо по-важно от това. Знаех, че където и да попадна след това, ще мога да изхраня децата си с тези две рѣце и тези ножници. Бяха много трудни времена, прекарахме три месеца в Турция, когато изведнѣж разбрах, че мога да отида в Европа. Бях на кръстопът, но реших, че

---

¹ Наименованието на град Алепо тук е запазено на арабски език, както го употребява Мохамед Джамал. – Б.а.

искам да отида в България. За съжаление, само аз имах документи и трябваше да замина сам, а семейството ми да остане в Турция.

Когато пристигнах в България, трябваше да се боря, за да оцелея и да направя всичко възможно да се събера със семейството си. Затова реших да отворя тази бръснарница, която шест години по-късно е това, което виждате в момента. Малка е, но мога да я нарека толкова дом, колкото е и домът ми, в който живея в момента. Толкова дом, колкото и България стана домът за мен. Знаех, че ще бъде трудно, но аз не се отказах. Това може би е най-доброто решение, което някога съм взимал, да не се откажа в трудните моменти.

Отне ми около шест години и половина да се събера с децата си. Бяха трудни години, но не се предадох, борих се и накрая спечелих. Децата ми са добре, при мен, всички живеем заедно в България. Те са седем. В момента са ученици, посещават български училища, имат приятели, с които да играят и да общуват. Никога не сме се чувствали отхвърлени по някакъв начин от България или от българите. Едно от трудните неща през годините беше научаването на български език. Ужасно трудно е. Толкова думи, сложни времена, по едно време изскачаха и някакви чужди думи, които са се подслонили в българския език... Страшно беше (смее се). Но и това не ме отказа да науча езика. Все пак той ще ми бъде от полза всеки ден оттук нататък. Нямах голям избор, просто трябваше да го науча. Езикът беше и голяма трудност за децата ми, но и те се справиха. Сега

са щастливи, че са при мен и могат да бъдат каквито си поискат. Аз вече имам и втора жена, която е българка. Най-малкото от децата ми се роди преди три месеца и е с българско гражданство. За съжаление, аз все още чакам да получа гражданство, но и това ще стане.

Интересно е, че никога не съм се чувствал някак си отхвърлен от обществото. Всеки ден общувам с българи, 90 на сто от клиентите ми са българи. Много съм щастлив, че тези хора се доверяват на мен за външния си вид и остават доволни, като се погледнат в огледалото. Това ме прави истински щастлив. Да знам, че хората са доволни, и че ще се върнат при мен. Това означава също, че ще имам работа, ще мога да изхраня семейството си.

След като ми разказа за себе си и семейството си, преминавам към още няколко допълнителни въпроса, на които Мохамед с готовност отговаря:

– Как минаха тези години? С какви проблеми се сблъскахте?

– Както казах, дойдох в България легално, но все още чакам да получа гражданство. Никога обаче не съм получавал негативно отношение от страна на някоя институция или от българите. Вие сте добри хора и не мога да не съм благодарен за всичко, което получих тук. България стана моя нов дом.

– Чувствали ли сте се някога зле тук?

– Не, винаги съм се чувствал добре. Дори и децата ми се радват, че са тук заедно с мен.

– **Защо решихте да доведете децата си?**

– Доведох ги, защото аз съм тук, животът и бъдещето ми са в България и децата трябва да бъдат заедно с баща си.

– **Имате ли роднини, които останаха в Сирия?**

– Да, все още се чуваме, но не много често.

– **Бихте ли се върнали в Сирия някой ден?**

– Не! Там вече няма бъдеще за мен и за моето семейство.

– **А допускате ли да отидете другаде?**

– Не, избрах България и мисля, че не бих я заменил за нищо. Не искам друга държава, поради простата причина, че тук се чувствам добре, подкрепян и, най-важното, обичан.

– **Как виждате бъдещето си?**

– В България, в моя салон, заедно с ножиците ми за подстригване, децата около мен и дни, изпълнени със здраве, щастие и любов!

***

Живеем в ХХІ век, а бежанците все още не са възприемани добре, не само в България, но и навсякъде по света. Какво се очаква да направят тези хора, за да се приобщят по-лесно към новия им свят? Те са хора като всички нас. Загубили са не само домовете

си, но и спокойния си живот. Често им слагаме етикети с надпис „Опасност!“ и сякаш издигаме стени, за да се предпазим от нея. Не сме ли ние тези, които трябва да променят това отношение, щом виждаме, че то само им вреди?

Мохамед Джамал и неговата съдба са пример за щастлив край на историята на един бежанец. Не е лесно да напуснеш родината си, роднините си, дома, в който имаш толкова спомени, и да отидеш на съвсем чуждо място, където не знаеш какво ще се случи или как ще те приемат другите. Мохамед е имал нелеката задача да направи избор, който преобръща живота му, но накрая завършва с хепиенд.

Това не е филм, измислен разказ, или среднощно писание. Това е истината за живота такъв, какъвто е. Не е лесно, но кой очаква да е лесно? Какъв би бил животът, ако всичко ни „идва наготово“? Затова се стремим да постигнем целите си, независимо колко е трудно и колко усилия ще са необходими. А когато достигнем желаното, не трябва да спираме там, защото целите и мечтите ни са това, което ни крепи и ни прави хора.

ПРЕДИ ДА КАЖЕШ, ТРЯБВА ДА ИЗСЛУШАШ

Петя Корчева

Колкото и облачно да е времето, накрая винаги изгрява слънце. Първо виждаш облака, после проблясъците зад него и накрая как слънцето изгрява в цялата си светлина, точно както се случва с бъдещето на всеки човек.

Това са думите на Ала Шакер, духовит и емоционален човек, който е в хармония със себе си и заобикалящия го свят.

Ала е роден в Ирак, живял е в Мосул, град с три милиона и половина жители, но не можел да продължи живота си там, защото всичко се променило. Затова преди дванадесет години, през септември 2007 г., дошъл в България.

За всеки човек да започне живот в нова държава е трудно, казва той. Чудил се как да намери своя път, след като пристигнал. Не можел да си намери работа. Не знаел български език. Пътят му го отвел в регистрационно-приемателния център в село Баня, близо до Нова Загора, където прекарал около два ме-

сеца и половина, докато получи статут на бежанец. Учил е английски, но знае, че това не му е от голяма полза, тъй като не всеки българин говори този език. Присъединил се към Българския червен кръст, където започнал уроци по български.

В началото българският го затруднявал, защото се различава значително от родния му език. Вече е достигнал ниво В1. Ала споделя, че обича книгите и четенето на български му се отдава повече в сравнение с говоренето.

Много по-лесно е да усвоиш напълно един език, когато го практикуваш постоянно. За съжаление, Ала нямал този късмет. Той многократно правил опити да осъществи контакти с българи и да си намери приятели, но те се оказали безрезултатни. Приятелите му са хората, с които работи.

За възможността за обучение на компютър и изучаване на английски език научил от Ива Гумнишка. Решил да се включи. Ива Гумнишка е социален предприемач и основател на фирмата Human in the Loop, която дава възможност на бежанците да се интегрират по-бързо и успешно и да се развиват в сферата на технологиите. С изключение на Ива, във фирмата работят само бежанци. Проектът започнал с обучително-квалификационен курс по английски език и компютърни умения, който е включен в интеграционната програма на Българския червен кръст. Десетте участници в курса, сред които и Ала, след приключването му получили сертификати за квалификационната си степен на обучение и станали първите служители в Human in the Loop. В момента Ала

работи като медиатор на новия курс и го координира. За него работата с компютър е много полезна, защото му помага да придобие уменията, които са му от голяма полза в изпълненото с технологии всекидневие. Той приветства идеята за създаването на Human In The Loop, защото според него, за да си намериш работа, трябва не само да говориш български и английски, но и да ползваш компютър. Ала обобщава: *За да живее добре, всеки човек трябва да притежава две неща – мир и работа. Без работа няма нищо, а без мир не можеш да живееш.*

В Ирак Ала бил пчелар. Тази дейност заема голяма част от сърцето му и до днес. Той с любов разказва за своята голяма семейна компания със сто и петдесет кошера. Животът му бил много добър, но войната променила всичко. Докато живеел в село Баня, планирал да отвори нова фирма за пчели, но нямал нито място, нито пари да го направи, защото вложил всичките си спестявания в Ирак. Въпреки това намерението му остава и Ала е решен при първа възможност да го осъществи, защото пчеларството е това, с което най-много иска да се занимава.

Ала избрал да остане в България. Чувства се като част от това общество и затова кандидатства за българско гражданство. Сигурен е, че българите са много любезни и приятелски настроени хора, но понякога всичко, за което мислят, е пари, а така не могат да помръднат и с метър напред. Той съветва всички, които пътуват извън страната, да се връщат обратно в България, защото чувството тук е много различно:

Хората си мислят, че за да променят живота си, трябва да напуснат България. Но ако го направят, трябва да се върнат обратно, защото губят повече, когато не са тук. Виждам хора, които заминават за Америка, Германия, Англия и след това се връщат в родината, сякаш земята тук ги привлича като магнит.

Според Ала, когато човек иска да промени живота си, трябва да започне стъпка по стъпка и да бъде търпелив, защото, ако се опита да скочи, ще падне. Има ли човек идея, амбиция и търпение, ще успее. Убеден е, че всеки носи своя вътрешна сила – просто трябва да я потърси в себе си и, когато я намери, да изгради бъдещето си с нея: *Ето, вземи за пример Ива... Тя е жена с много голяма вътрешна сила, човек, който е имал идея и сега помага на другите хора.*

Когато го попитах какво си пожелава да му донесе бъдещето, отговори, че преди всичко си пожелава здраве. Казва, че българите са много прави, когато най-напред казват „бъди жив и здрав“. *Който има здраве, е много богат и всички хора трябва да го знаят!*

Ала е убеден, че за всеки човек е много важно да живее сред природата. Самият той при всяка възможност посещава планината, защото природата е мир, тя кара човека да е в хармония със себе си и го прави спокоен. Хобито на Ала е риболовът. Разказва, че в Ирак собственоръчно построил седемместна лодка, дълга шест метра. През лятото с помощта на приятелите си я пускал в река Тигър (Диджла на

арабски) и заедно плавали с нея. Ловял риба до седем часа вечерта и после се връщал да я приготви на скара. Тази история сега му се струва толкова далечна, сякаш е плод на въображението му.

Животът е много красив и кратък. Преди да проговориш – трябва да помислиш, преди да кажеш – трябва да изслушаш, и преди да умреш – трябва да живееш.

Така завърши моят разговор с Ала Шакер. Човек, който е избрал да не скърби за тежкото си минало, а да се усмихне на светлото бъдеще. Човек, който е разбрал ценностите на живота, знае своите цели, има търпението и вътрешната си хармония да ги постигне. Човек, за когото природата е равновесието в живота и избира да прекара всеки миг от свободното си време сред нея. Ала обича новия си дом и бит, въпреки че те са далеч по-скромни от предишните му. Избира да остане тук, да се радва на всеки миг от живота и търпеливо да изчака подходящия момент да сбъдне мечтите си. Защото не мястото, където живееш, е бариера пред успеха. Бариери поставяме сами в съзнанието си чрез несигурността и предразсъдъците, съпътстващи живота ни.

Срещата с Ала в офиса на Human in the Loop, която проведох сред усмивките на Ива Гумнишка и останалите му колеги, ме накара да се замисля и за пореден път да осъзная някои неща, които доста често забравям...

Аз съм късметлийка, че живея в толкова красива страна, която е успяла да запази любовта в сърцата на хората. Страна, в която знам къде е моят дом.

Знам, че няма опасност къщата, в която живеят родителите ми, да бъде взривена заради военна обстановка. Осъзнах и колко е хубава природата, а колко малко време ѝ отделям, макар че съм израснала в планински град. Наистина, макар и рядко да съм избирала да остана насаме с природата, съм усещала, че чистият въздух и красивият пейзаж понякога помагат повече от приятелското рамо. Един бежанец с неговите различни възгледи за живота ме подтикна да преосмисля своите виждания за успех и да увеличи амбициите си. Благодаря на Ала за размислите и емоциите, които събуди в съзнанието ми, и за това, че ми даде пример как, независимо от трудностите, трябва да продължаваш да се бориш!

Замислям се защо човек като Ала, който може да те научи на толкова неща и е готов да отговори на всичките ти въпроси, не може да си намери приятел сред българите. Защо не подаваме ръка на различните от нас? Дали всъщност сме толкова *заети*, както ни определя Ала, за едно ново и различно приятелство? Толкова ли сме консервативни? Защо оставяме медиите да ни изградят негативен образ за хора, които не търсят нищо повече от закрила? Нима, ако бяхме на тяхно място, нямаше да тръгнем по същите стъпки?

Все пак силно се надявам, че всеки от нас също може да погледне отвъд клишетата. И вярвам, че можем да бъдем толерантни, стига да променим своя мироглед.

ВОЛЯ ЗА ЖИВОТ

Лина Георгиева

Втората седмица на декември. Седмицата на Панаира на книгата. Развълнуваните от събитието книголюбци се бяха насочили към отрупаните с книги щандове в НДК в търсене на нови четива. Този път не се присъединих към тях, а отбих няколко крачки вдясно от централния вход на сградата, където се намира едно уютно кафе. Списъкът ми беше кратък, съдържаше едно-единствено, но много специално произведение. Там ме очакваше „живата книга“ Али Панахи от Иран, която на пръв поглед не издава, че в себе си, някъде из многобройните страници, таи спомените от зверствата на гражданската война в Афганистан. Ще спра дотук и ще ви оставя да си изградите собствени впечатления, като се постарая минимално да се намесвам в разказа му, за да можете да усетите Али по възможно най-автентичния начин. Али с цялата му многопластова същност – с особения му, на места черен хумор, с позитивизма му, с несломимата му борбеност, с философския му светоглед.

– **Али, разкажи ми за Афганистан. Как се озова там? Кога беше първият път, в който ти мина мисълта да избягаш?**

– Всъщност аз съм от Иран, там съм роден и съм учил в основно училище и в гимназия. Така до 16-годишна възраст, когато родителите ми решиха да се преместим в Афганистан, най-вече поради икономически причини. Баща ми има роднини в тази страна, а и там му предложиха по-хубава работа. В началото може да се каже, че всичко беше добре, докато не дойдоха талибаните. Бомби, атентати. Цялата страна е една огромна кървава Нова Година – бомби и хора като фойерверки. Отиваш до магазина за хляб, казваш на майка си: „Довиждане, мамо!” и не знаеш дали не си я излъгал, че ще се видите отново, защото не знаеш дали изобщо ще се върнеш жив.

– **Това ли преля чашата? Кога си каза: „Край, аз съм дотук, не мога повече да живея в тази страна“?**

– Не. Чашата преля, когато ме биха на границата. Столицата Кабул по това време беше отцепена, разделена на две, заради талибаните. Аз исках да пресека тази граница, защото имах приятели, които исках да видя. Пътувах с влак, а после пеша. На границата имаше много хора, които бягаха, за да я преминат. Аз обаче бях „момчето с късмета“ и... ме наръгаха. Удариха ме близо до слепоочието и ме наръгаха на няколко сантиметра от сърцето.

– **Как се случи това? Кой те наръга?**

– Полицайте. И честно казано не знам как се случи така, всичко стана буквално за секунди.

– **Какво усети? Какво си мислеше в този момент?**

– Абсолютно нищо не усетих. Адреналинът ми толкова много се беше покачил, че бях абсолютно претръпнал. Нищо не помня да съм си мислел. Това, което знам, е, че съм припаднал. Някой ме е закарал в болница. После си спомням как бях прикован към болничното легло, с всевъзможни тръби, излизащи отвсякъде по тялото ми, където има дупка или където това го позволява – ноздри, уста, вени... От силната упойка все още не можех да говоря, няхах сили и напълно да отворя очи, но ги чувах. Не знам как точно пред мен лекарите изведнъж решиха да проговорят на английски помежду си, вероятно защото се съмняваха, че някой сред болните ще ги разбере. Казаха за мен: „Няма да се налага за този да правим нищо повече. Вижте колко са му зле показателите. Той е почти мъртъв. Няма да оцелее. Мъртъв е вече.”

– **А ти как се почувства в онзи момент? Помисли ли си наистина, че може да умреш?**

– Чувство на... всепоглъщаща празнота. Черна дупка. Всъщност аз не можех да мисля, няхах никакви мисли в главата си, но можех да ги чувам. И ги чух. Искаше ми се да изкрещя: „Копелета, аз съм тук и съм жив! И ви чувам!“.

– Искало ли ти се е да сложиш край на всичко това? Имало ли е момент, в който си мислел, че ако умреш, ще е по-лесно?

– Не. Нямахме такъв момент.

– А надяваше ли се?

– Надежда, не бих казал. По-скоро търпение. Не ми се умираше и през ум не ми е минавало дори за момент, бях само на 21 години тогава. Имаше толкова много храна, която исках да изям, толкова купони, на които да присъствам, и още колко момичета, с които можех да бъда. Трудно е да откажеш такива възможности. Затова винаги съм избирал живота, далеч по-примамлива оферта ми предоставя (*смее се*).

– Какво стана, когато се събуди?

– Когато се събудих на следващия ден, копелетата не можеха да повярват. Казаха ми, че съм изгубил много кръв. Онзи беше голям шегобиец – да, същият, който ме провъзгласи за почти мъртъв, ми каза: „Ах, ти, дебела краво, много кръв даваш, но и много имаш в себе си, затова оцеля. Прибирай се у дома!“. Много смешно, признавам. Само че иронията е, че лекарят в момента е този, който е мъртъв, а аз този, който оживя. Не знам дали Афганистан, където живях, можеше да се нарече дом при тези обстоятелства.

– Родителите ти знаеха ли, че си в болница?

– Не. И не исках да знаят. Научиха чак след като се прибрах с влака и видяха белезите ми. Предпоче-

тох да ме видят пребит, но да бъдат сигурни, че съм жив, отколкото да стоят в болницата и да се чудят дали ще оживея. Не можех да им го причиня.

– **Имаше ли друг в болницата с теб?**

– Не, бях напълно сам.

– **А какво тогава те държеше през цялото време? Молеше ли се? Религиозен ли си?**

– Не, не съм. Но моите родители са много набожни и винаги са се молили за мен и вместо мен. Може би това е нещото, което е свършило работа (*сmee се*). Може да се каже, че вярвам в нещо по-висше, но не в религиозния смисъл на думата. Всъщност смятам, че религията причинява много лоши неща. Хората я използват като инструмент, за да накарат определена група от обществото да се подчинява на нещо абсурдно, да правят неща, които иначе не биха направили. Знаеш, че там президентът няма такава власт, каквато има духовният водач на страната. Президентът по-скоро има представителна функция. Духовният водач е този, който избира шефовете на телевизията, радиото, главнокомандващия на армията и на практика всичко. Достатъчно е да си сложиш от онези огромни увивни кърпи на главата, които приличат на огромни гъби, и хората започват да те слушат. Например от това, че жените нямат право да ходят на футболни мачове, до липсата на каквато и да било свобода на словото. Понякога и на мен ми иде да си купя килограм гъби и да си сложа една на главата, за да ме слушат и мен така хората. При нару-

шение те пребиват, съдят те и прочие. Могат дори да те убият. Както всъщност заплашиха и мен.

– Как?

– Чрез писмо. Един прекрасен ден се събуждам и между брошурите от супермаркетите в пощенската си кутия намирам писмо. Талибаните ми го бяха изпратили. В него ме заплашваха, че ще ме убият, ако не напусна страната. Реших, че е най-разумно да ги послушам.

– Как напусна страната? Коя беше първата държава, в която отиде?

– Изкарах си паспорт. Първо отидох в Иран, после заминах за Турция със самолет.

– А как дойде тук и защо избра точно България?

– Това е първата държава от Европейския съюз на границата между Европа и Азия. В Европейския съюз всички могат да пътуват свободно, само срещу лична карта, докато в Афганистан или Иран трябва да чакаш за виза. Процедурата е дълга и тромава – може да те одобрят, а може и не. Ако трябва да бъда честен, в началото изобщо не бях чувал нищо за вашата страна. Много приятели ме канеха да се присъединя в бягството им от Афганистан и да дойда тук, но аз не знаех дори на кой континент се намира и предполагах, че вероятно е населена с някакви племена и че няма развита икономика. Оказа се, че греша. В началото исках да остана в Турция. Там обаче

не искаха да ми дадат статут. Много странно защо. От една религия сме, били сме една държава само преди хиляда години. В крайна сметка избягах нелегално и ето ме тук. И не съжалявам.

– Как получи бежански статут? Срещна ли някакви трудности?

– Да, всъщност ми го отказаха три пъти, но аз бях упорито магаре и накрая предполагах, че просто им беше омръзнало да ме виждат, и затова ми го дадоха.

– Какво представлява кандидатстването за този статут?

– Явяваш се на нещо като интервю. Пишеш мотивационно писмо, което никой не чете, а само хвърля един пренебрежителен, бърз поглед. Говориш пред жури от четирима души, които гледат през теб, пушейки електронните си цигари. Имаш чувството, че изобщо не те слушат. За цял час ми зададоха точно два въпроса. Изслушаха ме, само за да ми кажат накрая на интервюто, че не дават статут на хора, идващи от Афганистан. Така им било наредено. Аз обаче не се отказах и в крайна сметка постигнах това, което исках.

– Бил ли си досега в бежански център тук, в България? С какви впечатления остана?

– Да, бях. Две седмици, после отидох на квартира. Не издържах. В първия беше ужасно. Условията бяха много зле. Всичко се рушеше, миришеше

ужасно, тоалетните бяха разбити. Имаше хлебарки, бълхи и всякакви буболечки. В следствие ме преместиха в друг център – „Военна рампа“. Там условията също не бяха кой знае колко по-различни, но за разлика от предишния център, имаше по-добро финансиране и се ремонтираше. Не кипеше някакъв грандиозен ремонт, но малко по малко нещата се оправяха. Това, което ми хареса там, са хората. Завързах много контакти и приятелства.

– Как се държа персоналът спрямо вас в тези регистрационно-приемателни центрове? Натъквал ли си се на нечовешко отношение?

– Спрямо мен лично – не. В лагера обаче имаше малки деца, немалка част от които и сирачета. В първия център имаше един лекар, който ненавиждаше децата. Постоянно казваше: „Махайте се, разкарайте ги от мен!“, защото били прекалено шумни и много крещели. Когато се правеше медицински преглед на дете, отношението му към него беше, меко казано, пренебрежително. Казваше: „Ето ти аспириин, ето ти парецетамол, а сега ми се махай от главата.“ Това беше неговото универсално лекарство за всякакви болезки и състояния. Дори ако си счупиш ръката, няма да иска да те гледа на рентген, а пак ще ти даде обезболяващи плюс онези две лекарства.

– **Докато си бил там, си срещнал много хора с всевъзможни житейски истории. Има ли такава, която много силно те е трогнала?**

– Да, в момента се сещам за две. Веднъж се срещнах с едно малко момче на 12 години, което беше останало кръгъл сирак. Родителите му били убити, единият по време на войната, а другият – на границата. Детето прекосило само границите на две държави, за да може да стигне дотук. За това се изисква огромен кураж и много силна психика, която малко хора притежават, особено на такава крехка възраст. Другата история, която силно ме трогна, беше на едно семейство бежанци с пет малки деца, най-малкото от които било пеленаче. За да накарат децата да не плачат и да не вдигат шум, и следователно, за да не бъдат чути и заловени от служителите на гранична полиция, родителите дали на децата си малки дози приспивателно, в резултат на което обаче, за съжаление, бебето умряло.

– **Тези случаи са поразителни, това е наистина много тъжно, но... забелязвам промяна в изражението ти, винаги когато споменавахме деца. Обичаш ли деца?**

– Да, много. Дори първата ми работа тук беше свързана с деца. Те са невероятно умни, мили и винаги искрени. Работех като доброволец за „Каритас“ в продължение на две години. Трябваше да ги развеждаме по различни места – музеи, екскурзии, театри, кино. Да ги учим на английски, български, математика и прочие. Беше много забавно. Много ми харесваше. Чувствах го като втори дом.

– **А защо тогава започна да работиш в колцентър?**

– Ще бъда честен – заплата! Парите бяха причината. Тъй като работя в гейминг индустрията с хинди – сравнително рядък език, получавам наистина доста прилична сума, с която мога да си позволя живота, който искам, за да си подсигурия старините.

– **Това означава ли, че смяташ да останеш в България? Какво ти харесва най-много тук?**

– Да, харесва ми и смятам да остана. На първо място тук е безопасно – няма война. Също така имам стабилна работа, приятели. Харесва ми храната – шопската салата, ракията, баницата, киселото мляко, музиката, българската естрада – Емил Димитров, Лили Иванова. Но също така и хората. Хората са прекрасни, много са отворени за света. Имам много приятели и контакти тук. Никой досега не ме е попитал откъде съм.

– **Липсва ли ти родината? Случва ли ти се понякога да ти става носталгично?**

– Иран, може би да. Но Афганистан – не. Винаги съм ги възприемал по-скоро като мащехи. Не ми е жал толкова, че не мога да се върна. Не бих се върнал. Тъжно ми е, че не мога да се събера със семейството си. Те не могат да дойдат тук, много е трудно с тези документи, а и не искат да си оставят къщата. Разбирам ги, все пак толкова години са живели там. Предпочитат сигурното, макар и неприятното, но познато настояще, пред това да започнат от нула.

– Досега говорихме за това какво ти харесва в България. А има ли нещо, което не ти допада?

– Да, прави ми впечатление, че тук хората много се оплакват. Псуват, когато има задръстване, изнервят се, че автобусът закъснял, все някой им е виновен. А на мен толкова не ми пука, ако има трафик и трябва да чакам, просто си пускам телефона и играя любимите си игри – „Клаш Роял“ или „Клаш ъф Кланс“. Гледам резултатите от футболни мачове или избирам рецепти, които искам да приготвя въщи, тъй като обожавам да готвя... и да ям. Дори и някой да ме обиди на улицата, не се трогвам, за пет минути ми минава. Не осъзнават, че това са толкова дребни и незначителни неща. Животът е толкова кратък. Сега си жив, след две секунди може и да не си. Всичко, което има човек, е сегашният момент. Защо да го пропилявам, като върша нещо, което не ми допада или като се чувствам по начин, който не ми е приятен? Да поемаш рискове, да надскачаш себе си, да обичаш, да се смееш, да се чувстваш жив, в това има смисъл.

КЛЮЧЪТ КЪМ ЩАСТИЕТО

Деница Велizarова

Щастие – дума, чието значение е толкова обхватно, колкото целия свят. Пъстър свят, в който живеят различни хора. Всеки човек тълкува значението на думата „щастие“ различно. Ако за децата на заможните то означава нова модна придобивка или последният модел автомобил, има хора, за които щастие се крепи на нещо съществено, което приемаме за даденост, без дори да си представяме, че може да го загубим. Досетихте ли се за какво говоря?

За дома. „Къде е домът?“ е следващият въпрос. Той не е само мястото, което обитаваме. Домът е нашата родина, която „гачим и милеем“. По своята страна милеят и онези хора, за които често чуваме, включвайки телевизора или радиото. Същите, които извървяват нелекия и трънлив път до България. Те са наричани с много имена, най-обичайното от които е „бежанци“. Освен изход от сполетялата ги тежка съдба, търсят още дом, любов и щастие – това, което войната в тяхната страна им е отнела.

С всеки изминал ден животът поднася изненади, независимо от това дали си най-богатият човек на

земята, най-умният, най-добрият. За да преодолеем лошото в нашето битие, всеки от нас трябва да носи със себе си сандъче, съдържащо доброта, съпричастност и емпатия. Къде бихме могли да го намерим? Как да открием ключа, за да го отворим? Катинарът не може да се отвори толкова лесно, а ключът за него не бихме могли да намерим по магазините.

Да се огледаме наоколо! Колко от нас забелязват и отдават значение на малките неща? Усещаме ли винаги как слънцето блести и топли душите ни? А децата, които толкова щастливо играят на детската площадка, даряващи околните с усмивки и великодушие? Всичко това по-добре виждат хората, напуснали своята родина заради бедственото положение там. Всъщност точно това е ключът, който всички ние търсим.

Ще ви разкажа за едно момиче, което е намерило този ключ, като дарява любов и усмивки всекидневно.

Елис Емин не е типичното за XXI век момиче, за нея не е важно да бъде като повечето от връстниците си. Тя е студентка по журналистика в IV курс в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Намерила е своята пътечка към щастието и удовлетворението в това да помага на деца, изгубили своя лъч светлина. Деца, преживели много за крехката си възраст, видели и изпитали ужасите на войната, за която се информираме единствено от медиите. Елис обаче иска да разбере много повече за хората, които бягат от войната.

Това, което медиите не могат напълно да ни покажат, е отчаянието, изпълнило сърцата на мигрантските семейства. Безнадеждността в душите им, която ги е принудила да напуснат своята родна земя и да потърсят спасение в България. Но всяко ново начало е съпътствано от трудности и голямото предизвикателство за тях е да се адаптират към новата обстановка.

Елис е част от проекта „Играем и учим“, който благотворителната организация „Каритас“ започва през 2016 г. с финансовата подкрепа на УНИЦЕФ. През 2017 г. се включва като доброволец и в Проект „Бежанци“, който се изпълнява вече шеста година в партньорство със „Си Ви Ес – България“ и дава възможност на доброволци да преподават на деца и възрастни. Включени са предмети като български и английски език, математика, природни науки, спорт и музика. Същевременно се организират извънкласни дейности и екскурзии.

В началото на 2018 г. Елис прекарва два месеца в Анкара по програма на „Еразъм +“, посветена на доброволчество. Още с връщането си в България, тя отново се включва в две инициативи към Проект „Бежанци“, този път помагайки с домашните работи на деца, настанени на външни адреси извън регистрационно-приемателните центрове. Същевременно води занятия с тийнейджъри и жени в бежанския център в столичния квартал „Военна рампа“. С приключването на поредната успешна мисия в живота си, тя открива отворена врата към „Каритас“ и успешно кандидатства за длъжността „Сътрудник со-

циални дейности“ в бежанския център в квартал „Враждебна“. Елис сподели, че ѝ се налага да съчетае работа на 8-часов работен ден с последната си година в университета. Но се справя въпреки всичко, дори има свободно време, което отделя за своите близки и личните си интереси.

Най-много я зареждат детските усмивки и прегръдки, с които започва и завършва работният ѝ ден. Може да се направи асоциация с друга също толкова благородна професия – тази на учителите. Това, с което се различава обаче работата на Елис, е преодоляването на езиковата бариера. Част от децата не говорят и не разбират български език. Останалите посещават учебни заведения, осигуряващи им уроци, което прави общуването с тях по-лесно. Не е ли истинско изпитание да се опиташ да обучаваеш някого, без той да разбира твоя език и ти неговия? Важно е да се уточни, че в регистрационно-приемателните центрове образованието, което мигрантите получават, е неформално и средата не е стресова.

Желанието и амбицията на Елис да изгради още по-силна връзка с децата я карат да изучава и арабски език, защото, както казва Нелсън Мандела: *ако говориш с човек на език, който разбира, думите ще достигнат до съзнанието му, но ако говориш с него на родния му език, ще докоснат сърцето му.*

Елис обясни, че освен пряката комуникация съществуват още хиляди начини да обучаваеш малчуганите – игри, рисуване, танци, театър. Провеждат се екскурзии из страната, както и посещения на музеи, галерии, концерти, паркове. Едно от най-вълнува-

щите места за тях се оказва зоологическата градина. Всички тези дейности запознават децата с нашия бит и култура.

Любопитството ми ме накара да попитам кое е най-голямото предизвикателство, което Елис намира в преподаването. Отговорът ѝ беше, че както предизвикателство, така и най-голямата награда, са хилядите детски очи, вперени в нея с обожание, приемащи я за свой ролеви модел. Това може да поласкае човек, но и в същото време да го накара да бъде много по-внимателен с думите и действията си, за да бъде достоен пример за децата. Всичко това учи Елис на любов, съпричастност и най-вече на отговорност. Тя успява да изгради собствена представа за мигрантите и излиза от рамките на стереотипа, който понякога се натрапва, че те нямат желание да учат и работят. И открива в тях приятели.

Навярно има много хора като Елис, чиято история стои неразказана и неизвестна. За тях рядко се споменава в новините, рядко се пише в списанията и вестниците. А те ни помагат да преодолем човешката черта да не приемаме лесно различните от нас.

Различните. Най-често ги отхвърляме и им слагаме етикети, било то „грозен“, „дебел“ или в нашия случай „бежанец“. А трябва ли да отхвърляме някого само защото неговата родина не е нашата или защото войната му е отнела това, което ние имаме за даденост. Няма ли да се чувстваме по-удовлетворени, ако знаем, че има някой, за когото сме били лъч светлина в тъмния тунел? Да помогнем на някого, може да се окаже решаващо за неговата съдба. Без значение от

цвета на кожата или различната религия.

В края на нашата среща Елис сподели с мен спомен, който може би съдържа обяснението за нейното призвание:

Когато бях дете, родителите често ми разказваха една приказка за цар, решил да изтреби всички роми във владенията си. Царицата разбрала за намеренията му и го помолила да се поразходят из градините на двореца. Посочила огромното разнообразие в тях и го запитала защо не е изкоренил всички цветя, оставяйки само любимите си червени рози. Царят се замислил и отвърнал, че така градината повече радва очите му. Царицата се усмихнала и го попитала защо тогава е решил да избие ромите. Та нали и народът е като цветята в тяхната градина – в пъстротата е неговата хубост.

ЗА КУКЕРИТЕ, БУЛГУРА И ВЯРАТА В ДОБРОТО

Михаела Балабанова

Тя е борбена жена, която е искала да бъде нещо повече от чужденка в страната ни. Приобщила се е към нашето общество с добронамереност към всичко и всички. Разговорът ми с нея го доказва.

– Бихте ли ни разказали за себе си? Коя всъщност е Джули Татуз?

– Аз съм от Сирия, кюрдка съм по народност. Живея в България от 30 години, имам семейство и едно дете. Работя за Държавната агенция за бежанците и други неправителствени организации като преводач и социален медиатор.

– Как прекарахте детството си, безгрижно ли минаха тийнейджърските Ви години?

– Като дете съм живяла в Сирия, имала съм както лоши, така и хубави моменти. Ходила съм на детска градина и на училище до седми клас. Спомням си, че когато бях на пет или шест години, започна

гражданската война в град Халеб¹. Един месец не излизахме навън, беше ни много страх, загинаха много хора. Тръпки ме побиваха от звука на изстрелите. Бих казала, че това е най-лошият ми спомен от детството. Като изключим тази гражданска война, детството ми мина прекрасно, с много игри и забавления. Играехме на народна топка, криеница, скачахме на въже. От 1988 г. живея в България, тук пристигнах заедно със семейството ми. Баща ми е завършил археология в Софийския университет през 1979 г., докато ние още сме били в Сирия. Останал ми е споменът, че ни изпращаше много снимки, картички, дрешки и играчки от България. Познавам страната от малка, тъй като съм идвала, когато съм била на пет. Майка ми също е завършила Софийския университет, но зъботехника. След като завърши, баща ми се върна в Сирия за няколко години и след това всички заедно се преместихме в България за постоянно.

Тийнейджърските ми години преминаха в България. В началото много ми липсваха приятелите от квартала. За мен беше голям шок да сменя начина си на живот, страната, културата, езика, приятелите. Първата ми година беше много трудна, докато свикна с езика, а и носталгията ме гонеше. Понякога плачех тайно. Първите шест месеца говорех най-основните неща на български. Можех да разговарям с децата без проблем. В училище ми беше трудно, преди да науча езика, особено да пиша литературни текстове. Обичах много биологията. Бях добра по математика, часовете ми бяха много приятни.

---

¹ Наименованието на град Алепо тук е запазено на арабски език, както го употребява Джули Татуз. – Б.а.

Завърших училище в България. Голямата ми мечта беше да стана лекар. Но след гимназията висшето образование беше много скъпо, а родителите ми нямаха възможност да ме запишат. Записах се да уча фризьорство. Живеех в „Студентски град“. Спомням си, че имаше студенти от цял свят, събирахме се всички заедно и започвахме да си разказваме за българската култура – кой каквото знаеше, учехме се взаимно. Задължително всяка неделя ходехме на кино, а след това на сладкарница.

– Успяхте ли да се реализирате успешно в България?

– Да, смело мога да твърдя, че успех да се реализирам в България. Живея вече 30 години тук. Имам хубава работа, приятели... Какво повече да иска човек? Може би заради езиците, те много ми помогнаха. В момента владее турски, арабски и български, както добре си личи (*смее се*). Поради наплива от бежанци в България аз успех да си намеря добра работа като преводач и социален медиатор. Аз съм като мост между двете нации.

– А до какви професии се докоснахте преди това?

– Започнах като доброволец към Съвета на жените бежанки, тогава се помещавах в сградата на Българския червен кръст. След това една година официално работих за Съвета на жените бежанки като преводач и социален медиатор. От 2007 г. работя в Държавната агенция за бежанците като преводач

до ден днешен. Отделно сключвам договори с неправителствени организации, отново като преводач.

– Как минава един Ваш работен ден? В какво точно се състои работата Ви?

– Отивам в бежанските центрове, движа се по график. Там вече имам поръчки и започвам да ги изпълнявам. Превеждам намясто. Ако трябва, придружавам някого в съда, в болницата или където и да било. Работата ми се състои в това да бъда с тях, когато е нужно, да им превеждам, да ги предразполагам да се чувстват добре в България, да не им липсва нищо. Давам им усещането за разбиране, обяснявам им, че тук не е лошо и най-вече, че не са сами. Давам им пример със себе си – че аз съм една от тях, успяла съм, интегрирала съм се в обществото. Понякога, когато идват, са в културен шок, а аз им казвам: „Ето аз съм тук, нищо не ми липсва, добре съм.“ Давам им подкрепа. Те идват със страх, че няма да успеят, че обществото няма да ги приеме.

Най-беззащитни, но и най-щастливи са децата. Някои идват без родители и аз ги чувствам като свои, давам им майчина топлина. Те не осъзнават какво се случва, което всъщност е добре, и въпреки това подхождаме много деликатно към тях. В зависимост от възрастта децата ходят на училище или детска градина. За домашните им помагат неправителствени организации, които изпращат свои доброволци по централите. Най-малките започват да учат български език, като пеят детски песнички, така е по-лесно. Децата бежанци, които ходят на училище, се смятат

дори за едни от силните ученици в класа. Добри са по математика, не се различават по нищо от българските деца. Определено се гордеем с тях.

Познавам много бежанци, които са получили закрила от държавата, избрали са да останат тук, доволни са от живота, от заплащането, развиват свой бизнес – малки ресторантчета, заведения за бързо хранене, много са добри във фризьорството. Младите момчета пък правят наргилета, в момента са много популярни. Има такива, които са открили шивашки ателиета. Дори голяма част от мъжете са се оженили за българки и вече имат деца.

– Свикнахте ли с българската кухня? Има ли нещо, което да не Ви е вкусно? Кое е любимото Ви ястие?

– Още в училищния стол опознах българската кухня, определено ми харесва. Свикнах с храната, а и с климата. Любимото ми българско ястие е пиле с ориз. Когато ходих на гости в Сирия, готвих българска кухня, а в България на моите приятели готвя сирийска (*сmee се*). Има сирийски ястия, които се припокриват с българските, например сарми, пълнени чушки с ориз, таратор. Ястие, което да не ми харесва, няма.

– Разкажете за някои напитки и ястия, традиционни за Сирия?

– Имаме много ястия с булгур, с него могат да се приготвят над сто. Булгурът се прави от жито, той е на второ място след ориза в нашата кухня. Много

е вкусно тестото от булгур – намачква се, в средата се пълни с кайма, лук, и се пържи. А за напитка най-напред се сещам за сус – женско биле. Това е черна напитка, прави се от корени. Пие се предимно в горещите летни дни. Много е полезна. Корените се накисват, а след това се изстискват. Вкусът е горчив, на мен лично не ми харесва. Другата напитка е тамаринди – индийски фурми, също се пие в жегата. Сладникава е на вкус. Тези две напитки са известни в моя град Халеб заради жегата. Ние сирийците използваме много кориандър, кимион и чесън.

– А вашите празници и традиции?

– Аз много обичам българските събори и фестивали. Няма година, в която да пропусна „Сурва” в Перник. Много обичам кукерите. Свързвам ги с нашия обичай, когато има сватба – двама-трима се маскират като вещица, мечка и тъй нататък. Оттам идва любовта ми към българските кукери.

На 21 март празнуваме Навруз, това е кюрдската Нова година. Благодарни сме на Агенцията за бежанците, че ни осигурява терен. Обличаме се в национални дрехи и танцуваме наши хора, слушаме наша музика, готвим сирийска кухня. С този празник отбелязваме настъпването на пролетта. Също така празнуваме и 20 юни – Деня на бежанеца.

Женските дрехи представляват рокли от две части, дълга и къса – елек, задължително една от двете части трябва да бъде лъскава, а другата семпла. Те са много шарени и пъстри. Мъжките традиционни дрехи са шалвари, риза и елек. Нашето право хоро

много прилича на вашето. Сирийските жени обичат златни накити. Важно е също да споменем, че сирийката се гримира повече от българката. Тя подчертава очите с черен грим, по традиция косата ѝ трябва да бъде дълга и вързана. Но модерната сирийка ходи със средноподстригана коса. Мъжете ходят с къса коса, някои пускат мустаци, брада, но не е задължително. По традиция държат броеница, докато пушат наргиле, а и не само.

Когато има сватба, при нас традицията повелява гостите да не са под двеста души, нашите сватби наистина са много големи. Подарява се много злато на булката. Задължително е всички да се хванат на хорото. Най-интересният момент е, когато дават на младоженците две чаши много горчиво арабско кафе без захар. Когато го изпият, чупят чашите, за да не пие никой след тях. Това се прави за здраве и щастие на важни събития.

– Как празнувате Коледа?

– Празнувам я като българка, както казах по-рано, уважавам страната и културата, в която живея. В Сирия също имаше много християни, аз живеях в християнски квартал. Научена съм да уважавам всички религии. Както всички семейства, така и ние посрещаме Коледа с богата трапеза и много приятели.

– Как възприемате България, като „майка“ или по-скоро като „мащеха“?

– Този въпрос много ми хареса. Приемам я като „добрата мащеха“ (*сmee се*), защото аз съм родена в Сирия, нося я в сърцето си. Мащехата не може да

замени майката, но съм благодарна на България, че ми даде подслон и закрила.

– Какво още Ви даде България? А отне ли Ви нещо?

– България ми даде образование, хубава работа, приятели, спокойствие. Също така ми даде и гражданство. Мога да кажа само, че ми отне приятелите от детството. Вече не мога да ги видя, а и да ги видя, сигурно няма да ги позная, тъй като не поддържахме комуникация.

– Съжалявате ли за нещо в живота си?

– Категорично не!

– Усещали ли сте дискриминация?

– Не, никога. Всичко зависи от човека – ако иска да се интегрира в едно общество и полага усилия, никога няма да бъде отхвърлен. Но ако застане против него, упорит е и държи на своето, ще има дискриминация. Искам да кажа, че аз съм успяла да се адаптирам към българското общество още в тий-нейджърските ми години и го правя до наши дни. Аз уважавам страната, в която живея, и нейните традиции. За мен всички сме равни и еднакви. Няма спор и в това, че едно дете много по-бързо се адаптира, отколкото един зрял възрастен, но всичко е до желание.

– **Имате ли мото?**

– Да. Хората да се обичат, да правят любов, а не война. Да не правят разлика, защото всички сме равни и сме гости на тази земя. Да няма омраза.

– **Сбъднаха ли се вече някои от мечтите Ви?**

– Да. Имам и още мечти, надявам се тепърва да се сбъдват.

– **Бихте ли се върнали в родината си на този етап от живота?**

– За момента не мога да си го помисля заради войната в Сирия. Но един ден, дай Боже да свърши тази война, ще отида на гости на мои близки. Ще видя каква е ситуацията и дали ще мога да живея отново там след това дълго отсъствие.

– **Вярвате ли в клишето „Доброто ще спаси света“?**

– Вярвам, да, доброто винаги побеждава!

– **Какво ще пожелаете на читателите на нашата книга?**

– Ще им пожелаая да гледат по-положително на бежанците. Да им влизат в положението, да им помагат без страх от тях. Трябва да ги приемаме „временно на гости“, все някога ще се оправят техните

страни, ще се върнат, никой не си е тръгнал от хубавото. Не трябва да гледаме на тези хора с лошо, те са си тръгнали от своите държави с цел да търсят по-добър живот.

СТАТУТ „ПРИЯТЕЛ НА БЕЖАНЦИТЕ“

Мартина Деведжиева

Всеки мигрант, търсец убежище и закрила, се изправя пред редица изпитания, които често са непосилни за преодоляване. Тук на помощ идват социалните работници и доброволците. Родени да помагат – винаги усмихнати и лъчезарни, хора със „златни“ сърца.

Лора Миланова е открила своето призвание в това да помага на тези, които са били принудени да напуснат своята родна страна. Интересът ѝ към бежанската вълна се заражда покрай дипломната ѝ работа. През 2015 г. изобилието от новини по темата привлича нейното внимание и така тя започва активно да се интересува от значението на термина „търсещи закрила“ и съдбата на тези хора. По това време Лора живее и учи в Англия, но всичко се променя, когато през една от ваканциите успява да осъществи контакт с неправителствени организации в България и получава необходимата информация за тяхната работа.

След като завършва, Лора се връща в България и започва стаж във Върховния комисариат на ООН за бежанците. По време на стажа си тя открива, че именно работата с мигранти и хора, търсещи закрила, е нейното призвание.

Първата ми работа в тази сфера бе като социален работник в пилотен проект на Българския червен кръст. Проектът бе насочен към интеграцията на 40 души, получили закрила. Посредством работата ми в БЧК дойде и желанието да работя с деца. Главните причини бяха свързани с основната цел на проекта, която е да се помогне в изучаването на български език както от родителите, така и от децата, разказва тя.

За Лора е изключително лесно да достигне до малките деца и тези в юношеска възраст, като приятелските отношения помежду им спомагат за по-успешната работа. В момента нейната дейност е предимно координаторска, но много интересни са наблюденията ѝ за интеграцията на цялото семейство и за това как протича образователният процес.

Децата усвояват езика и свикват много по-бързо с драстичните промени в живота си за разлика от своите родители. Поради този факт много често комуникацията с по-възрастните минава чрез децата. В един момент децата и родителите разменят своите роли. Малчуганите помагат на родителите си в нормални битови ситуации като зареждане на карта за градски транспорт, ориентиране в града и много други. Така най-малките помагат за приобщаването и опознането на новата

държава и на новия език, обяснява Лора и добавя, че родителите желаят техните деца да продължат образованието си тук, като има възможност децата да посещават българско или арабско училище. На територията на София съществуват три частни арабски училища.

Основният проблем идва от езиковата бариера. Тъй като родителските срещи и документацията са на български език, често родителите не могат да проследят прогреса на своите деца и не могат да им помагат с уроците. Така връзката родител – дете се размива и дори понякога се губи. Въпреки това все повече хора виждат ползата от българските училища. Завършвайки българско училище, децата получават българска диплома и това улеснява кандидатстването им за висше образование. Завършилите арабско училище обаче получават чуждестранна диплома, което затруднява приема им в български университети.

Лора сподели и две истории, свързани с обучението на две напълно различни деца. Първата, която я е трогнала може би най-много, е за майка и дъщеря. Момичето прекарало своята първа учебна година в ливанско училище в България. Но майката осъзнала, че за дъщеря ѝ ще бъде по-полезно и смислено да учи в българско училище, за да научи езика много по-бързо и да успее да се приобщи към връстниците си. Това накарало майката и дъщерята да потърсят помощ. Благодарение на Лора момичето постъпило в българско училище. Тя описва детето като изключително будно и възпитано. Най-възхитителното за

Лора било желанието на детето да учи японски език, като дори го изучавало само въщи. Самоинициативата на момичето обаче не свършила дотук, тъй като детето избрало да се подготвя за кандидатстването след седми клас и да изкара бал, с който да влезе в столичното 18-о СОУ „Уилям Гладстон“. Лора била неотлъчно до нея и разбрала колко е трудно за едно дете да премине през всичките тези преमेждия. Приятелството между двете не приключило тук. Тя предложила включването на деца мигранти в конкурса „1000 стипендии“. С помощта на Лора и преводача, който работил съвместно с тях, момичето взело участие в този конкурс и дори спечелило една от стипендиите.

Тези деца имат нужда не само от социален работник, който да отговаря за тях, но и от приятел. Чрез помощта на Лора и нейните колеги границата между социалния работник и семейството изчезва. Доброволците знаят, че не трябва да са хора, които просто работят и се грижат за тях, а да бъдат и техни приятели. Въпреки че социалният работник е задължен да спазва определени граници в сближаването с тези хора, в действителност всички те имат нужда и от приятелство, което може да бъде намерено точно в лицето на тези, които всеки ден са с тях – социалните работници.

Втората история със сигурност не е толкова вдъхновяваща. Тук главният герой е 16-годишен тийнейджър, получил закрила. Той проявявал голямо желание и интерес към изучаването на български език, но тук се появил и неговият проблем. След първите

няколко урока той внезапно загубил интерес. Причината била, че не можел да чете и пише на собствения си език. Въпреки подкрепата, предоставена от Лора и нейните колеги, момчето загубило всякакво желание да продължи своето обучение, защото не успяло да види ползата от тези знания. Не след дълго той започнал работа и напълно отказал да изучава езика.

За да има успех и видими резултати в обучението на децата, най-важен е подходът към тях, твърди Лора: *Всяко дете се нуждае от индивидуална работа. Също така всяко дете има различни интереси и различни таланти, които да може да разгърне.*

Именно към това са насочени и амбициите на Лора. Тя иска да се обърне повече внимание на талантите на децата и тяхното развитие, а и също така да бъдат запълнени пропуските в обучението им.

Много важно за интеграцията на децата имигранти е да влизат в контакт с български деца. Огромна роля играят различните събития. Например проектът на The Global Compact „Гордея се с труда на родителите си“ всяка година включва тематично събитие, на което децата посещават работното място на своите родители и научават повече за тяхната работа. Така десет дечица имаха възможността да посетят завод „Стомана“ в Перник и да научат за дейностите, които се извършват там. След обиколката беше предвидено време за игри, в които децата взимаха активно участие. По време на опознавателните уроци за страните децата се разделиха на отбори и направиха информационни табла, чрез които да покажат какво са научили за

конкретните държави. Те взаимно си помагали и показвали изключително естествени взаимоотношения, а когато дойде моментът да представят таблата, малчуганите бяха изключително горди от резултата, разказва Лора. Според нея тази случка показва как децата успяват да се сработят въпреки езиковата бариера.

Друго подобно събитие е лятното училище, което събира деца говорещи арабски и фарси. Целта е упражняването на български език и през лятото. Освен индивидуална работа с децата, учителите събират на малки групи или по двойки малчугани, говорещи арабски, и деца, говорещи фарси, като така те са „принудени“ да общуват на български език.

Нещо доста интересно, за което Лора разказва, е интеграцията на жените: *Те не са принудени да не работят. Свикнали с този манталитет, сами избират този начин на живот, но поставени в една нова културна среда – това може да се промени. Много от жените, които живеят в България, не работят, защото културата им не го позволява или защото имат малки деца, а намирането на места в детски градини е много трудно. Има и жени, които са тук без мъжете си и се превръщат във водеща фигура в семейството, но чрез различни курсове им се дава възможност да се социализират. Тези курсове са свързани предимно с готвене, шиене, козметични процедури, също има и професионални обучения. Това е страхотна възможност за тях да излязат от къщи и обичайната за тях среда. Курсовете имат социална и адаптационна функция. Много от изра-*

ботените предмети, най-често бижута и плетки, се продават на различни благотворителни пазари, като събраните пари се даряват. Въпреки че това не е реална трудова заетост, у жените се създава чувство на предприемчивост.

Лора разказва още, че чрез колективните дейности, например курсове по български език и различни кръжоци, се установяват приятелства както между възрастните, така и сред по-малките.

Работата на хора като Лора е изключително важна за приобщаването и интегрирането на бежанците. Благодарение на отдадеността и любовта, които влагат доброволците и социалните работници, те успяват да се превърнат в приятели на хората, дошли в една напълно чужда и непозната за тях страна. Тези хора са важна част от обществото ни. В стремежа си да помагат и да бъдат добри, те съдействат на мигрантите да започнат нов живот. Без подкрепата на социалните работници те трудно биха научили езика ни, трудно биха се приобщили към обществото ни, тъй като нямаше да има кой да им обясни неписаните правила на нашия живот. Нямаше и да намерят новата си родина именно тук, в България.

НА КРЪСТОПЪТ

Снежана Димитрова

Ще ви разкажа за Малек Албауаб, тридесет и две годишен християнин от Сирия. Но нека започна от самото начало...

С Малек установих контакт чрез фейсбук. Усещаше се притеснение от негова страна, независимо че предварително даде съгласие за нашия разговор. Всъщност не знам кой трябваше да бъде по-притеснен – той или аз. След толкова гледане на новинарски емисии, посветени на бежанския поток и терористичните атаки, мисля, че и аз не знаех какъв човек ме очаква. Какво би станало, ако той се засегне от някой мой въпрос?

За щастие, всичко мина безпроблемно. Всичките ми опасения бяха напразни. Не беше това, което може би мнозина очакват – мигрант, дошъл без документи в България и чакащ помощи, или мъж в добра физическа форма, търсец война. Срегнах един ерудиран млад човек, който се стреми изцяло към развитие в своя живот. Беше притеснителен и възпитан, с прилежен външен вид, тъмна коса и очи в същия нюанс.

Малек е постигнал почти всичко, което би искал един мъж на неговата възраст, и то за краткото време, прекарано в България. Живее в страната ни от три години, но не владее добре нашия език. Разговорът ни протече на английски, макар че, когато седнахме в заведението, си поръча студен чай на български. По време на кратката ни среща той ми разказа своята история, която беше мъчително да слушам. Ето как звучи тя.

– Може ли да ми разкажеш нещо повече за себе си?

– Аз и моето семейство сме християни. Записах висше образование в моята страна със специалност „Информационни технологии“, но не успях да продължа обучението си заради ситуацията в Сирия.

– Сам ли дойде в България, или си със своето семейство?

– Майка ми, баща ми и сестра ми останаха в Сирия, моят брат е в Ливан, аз живея в България от три години и половина. Оттогава не съм ги виждал. Не съм сигурен, че ще ги видя отново, защото сега не мога да отида в Сирия заради обстановката там. Ако се върна, няма да мога да дойда обратно в България. Трудно ще бъде семейството ми да дойде тук, трябва да кандидатстват за виза, а това понякога е проблем и изисква много парични средства, които се опитвам да спестя, за да им осигуря един добър живот. В момента те са на сигурно място. Винаги са живеели в Сирия и за тях ще бъде трудно да я напуснат.

– С какво пристигна в България? Защо избра именно нашата страна?

– Първо тръгнах с автобус до Ливан, бях там само един ден. След това се придвижих със самолет до Турция, а оттам до България пътувах с кола, придружаван от мои приятели сирийци и една българка, която караше автомобила. Имахме документи в себе си. Моят сирийски паспорт беше в мен и преминахме лесно турската граница, но на българската много обстойно ни провери граничната полиция. Вече имам и статут на бежанец.

– Имаше ли проблем с това да устроиш живота си в България? Каква е твоята работа, къде живееш и имаш ли проблем с някои институции?

– Не, нямам проблем сега, но когато пристигнах в България, трудно наехме апартамент с двама приятели, защото много хора не искат да отстъпят жилището си на бежанци. Отне ни време, докато си намерим дом. Сега, вече две години по-късно, живея напълно сам в София.

– Много хора идват в България само за малко, а ти си останал тук. Ако можеш да избереш между България и друга държава в Европа, какво би избрал?

– За мен не е от значение в коя държава ще пребивавам, важното е да се чувствам добре, да имам повече приятели, на които да разчитам, и нормална работа. Просто да бъда интегриран в обществото, а мисля, че тук успях да създам контакти и да се реали-

зирам на този етап. Но не ми е много лесно. По-скоро бих казал, че все още се адаптирам.

– Искаш ли да научиш български език?

– Всъщност не знам, много рядко ми е нужен. Аз работя във фирмата Telus International и българският език ми е нужен само когато трябва да си извадя документи. Понякога засичам моите съседни и искам да общувам с тях, те винаги ме поздравяват, но единственото, което мога да кажа, е „Добър ден“, а те са възрастни и не знаят английски. Все още не съм решил дали искам да остана в България завинаги.

– Какъв беше животът ти в Сирия и липсва ли ти сега?

– Беше почти като в България. В Сирия не е много по-различно. Има много богати, както и много бедни хора.

Започнах работа на осемнадесет години, като през това време и учех. Винаги съм имал нормален живот. Не ми липсва толкова Сирия, колкото родителите ми. Много е трудно да дойдат в България заради ситуацията там. Те са вече възрастни, а аз сега не мога да се грижа за тях. Както казах, успявам да се реализирам, но ми липсва нормалното ежедневие, да не мисля постоянно за това дали семейството ми е застрашено. Искам просто да бъда спокоен, където и да отида по света.

– Как протече войната през твоите очи?

– Всяка нощ чувахме изстрели от кръжащи хе-

ликоптери около нас. Бяхме атакувани през цялото време. Мой близък приятел загина във войната, но аз никога не съм ставал свидетел на убийство. Виждал съм американска и турска армия в Сирия, но те не са помагали на мен и на семейството ми. Ние сами успяхме да се евакуираме. Аз дойдох в България, а те се преместиха в едно малко спокойно градче в Сирия. Повечето сирийски граждани не харесват правителството ни, но някои хора го подкрепят.

– Искал ли си да се включиш в армията?

– Не, не съм способен да убия или да нараня някого, просто не мога да го направя. Когато завършиш образованието си, трябва да влезеш в армията, а имаш ли брат, един от двама ви трябва да го направи. Ако си единствено момче в семейството, тогава не е задължително. Жените също могат да участват, стига да желаят.

– Какво мислиш за България? Ходил ли си на море, планина или просто някъде извън София?

– Да, ходил съм във Велико Търново и Мелник. Бях и на Седемте рилски езера, но все още не съм посетил Черноморието. Знам по-големите градове, които се намират там – Бургас и Варна, и искам да ги посетя. Има още много места в България, с които искам да се запозная.

– **Знаеш ли нещо за българските традиции или нещо по-характерно за нас българите?**

– Знам, че преди Коледа вие не се храните с месо и когато искате да отговорите с „да“ или „не“, си поклащате главата на обратно (*сmee се*).

– **Запознат ли си с политическата ситуация в България?**

– Знам, че тук мафията е управлявала държавата, не съм сигурен дали все още е така, но са ми разказвали за положението тук преди. Като цяло не знам много неща за България, бабата на мой приятел от Сирия е българка, разказвала ми е за вашата държава. Все още нямам достатъчно приятели българи, които да ме запознаят със случващото се тук.

– **Щастлив ли си?**

– Да, мога да кажа че съм щастлив, но има нещо което ми липсва тук. Не само моето семейство, а може би и това, че нямам много приятели в България. Излизал съм с българи, забавлявали сме се заедно, но не бих могъл да ги нарека приятели, има нещо, което липсва между нас. Чувствам се объркан в момента. Аз съм на кръстопът и не знам как да подредя живота си. Правя всичко по силите си, но нещо ми липсва. Когато бях дете, животът ми беше по-добър. Нямах такива проблеми и имах повече приятели. Сега те са пръснати по целия свят и не съм сигурен, че някога ще ги срещна отново.

– **За какво мечтаеш?**

– Мечтая да намеря път в живота си и да заживея спокойно.

***

Това беше разговорът ми с един млад мъж, чиято съдба преминава през щастливо детство, изпълнено с много усмивки и весели моменти, и стига до приобщаването му към напълно чужда за него страна. При това, без да знае какво ще се случи с него и семейството му в утрешния ден. Може би след такива срещи човек е добре да се замисли какво има в своя живот и да бъде благодарен за това, което получава. Защото има съдби, които напомнят как всичко може да се разпадне за един единствен миг.

НИЕ, ДЕЦАТА

Стела Копринкова

*...нека свети вашата светлина сред хората,
за да виждат добрите ви дела.*
Евангелие от Матей 5:15-16

Вярвам, че всеки има мисия в живота си. Доказва го и историята на Сейди Класби – дъщеря, майка, жена с големи амбиции и голямо сърце. История за безграничната човешка доброта и за надеждата, че мечтите се сбъдват, ако се борим достатъчно дълго за тях. История, която истински ме вдъхнови.

***

Сейди идва да живее в България при майка си през 2014 г. И двете са учителки по професия. Малко след като майка ѝ Джил се премества от Англия и си купува къща в Харманли, там отварят регистрационно-приемателен център за мигранти. Джил започва да помага доброволно, всяка вечер се чува със Сейди и разказва за видяното, като особено наблюдава на децата. Предлага ѝ да се премести при нея за

една година, за да направят някакъв вид занималня за малчуганите. Сейди вече имала, макар и неголям, опит в професията си в Англия, но се чувствала неудовлетворена и искала да опита нещо различно.

Вероятно не е взела лесно решението си, но не след дълго тя наистина идва в Харманли и заедно с майка си провеждат няколко пробни занятия с децата в бежанския център. Тяхната мотивация е промяната, която биха могли да осъществят в нечий живот. Силно впечатление им правят лошите битови условия в центъра. Сейди си спомни в каква нищета са живеели бежанците – без достатъчно консумативи, отопление, тоалетни. Джил им помагала, като осигурявала дарения на храна и дрехи. Освен нея, в центъра има само още една доброволка – българка, която също се занимавала предимно с децата.

Година след отварянето на бежанския център ситуацията се променя – осигуряват се достатъчно стаи и условията се подобряват. Въпреки това, там по онова време има стотици деца, които нямат играчки и не могат да се включат в никакви общи дейности, които да им помогнат да общуват помежду си. Повечето от тях прекарват около шест месеца там, а някои никога не са започвали училище. Сейди и Джил искат заниманията да са по-скоро игра, отколкото преподаване. Провеждат няколко пробни срещи с децата и установяват, че най-подходящо е, както го наричат, „игрално училище“, в което се занимават с деца на възраст от 4 до 14 години. Сейди разказва как децата не можели да се зарадват на малки неща, дори на играчките: *Животът им беше станал хаотичен,*

местейки се от един център в друг, прекосявайки граници нелегално. Първата им реакция беше да грабнат нещо и да не го пускат от страх, че някой ще им го отнеме.

Някои от децата се тревожат за неща, които обичайно повече вълнуват възрастните, отколкото техните връстници. Един ден Сейди и майка ѝ им поставят задача да нарисуват нещо и да разкажат история, свързана с някаква емоция – щастие, страх, тъга или каквото те усещат. Целта е да научат децата на основни думи от английски език. Момче на единадесет години от Сирия показва тетрадката си, където под думата „страх“ е написано: „притеснението да не получи правилен статут и да не успее да стигна до Германия, за да видя моето семейство“. Друго момче изписва думата „разтревожен“, а под нея – „да бъда арестуван“. Момиченце от същата група пък избира думата „уморена“ с пояснението „от дългия преход през гората от Турция до България“.

Получава се огромна празнина, споделя Сейди. Дете, което е едва на осем години, а в развитието си е на четири, е преживяло повече от друг на двадесет и пет. То не знае как да реагира на всичко, което му се е случило в този толкова кратък период.

Сейди и Джил се стремят обучението да се провежда чрез игра. Разбират колко важни за придобиването на децата са уменията да общуват и емоционалната интелигентност. Всеки сам избира какво да прави. Някои изработват колажи, други рисуват, трети танцуват. Занятията обикновено започват с час за игра, а след това децата сядат в кръг и около три-

десет минути се занимават с различни образователни дейности.

Когато стартират проекта, училището е посещавано от около триста деца на ден, но броят им постоянно се променя и драстично намалява. В първата година занималнята се финансира единствено от Сейди и нейната майка. Двете инвестират много от времето и парите си, за да обзаведат класна стая, която да напълнят с книги и играчки, така че да я превърнат в сигурно и спокойно място за децата. Получават различни дарения, като успяват да оползотворят всичко. Например от дарени чаршафи Джил ушива възглавнички и ги поставя в къта за четене. Влагат всичко, с което разполагат. Сами изработват от дърво къщички за кукли. Събират играчки. Постепенно стаята се изпълва с живот и се превръща в място, където малчуганите могат да забравят трудностите и да се почувстват отново деца, защото повечето от тях са загубили дори способността си да играят.

Сейди определи това като „забавната част“ от работата и каза, че извършили тази подготовка с голямо удоволствие. По-трудно се оказало да отработят общуването с децата по най-добрия начин. За да улеснят този процес, им преподавали основите на английския език отново чрез песни, игри, плакати с картинки по стените. Поставили цветни рисунки на английската азбука, думи и цифри, имената на месеците и сезоните. Тези, които били по-отдавна в центъра, помагали на новодошлите. Основната цел на Сейди и майка ѝ била тяхната занималня да бъде

като въведение в европейското образование. Радва се, че все повече деца могат да общуват с нея:

Англиският им наистина се подобри и постепенно станахме много близки. Това са първите им впечатления от това какво представлява образованието в Европа. За повечето семейства, с които деца работим, времето в България е просто една спирка по пътя им към Западна Европа. Когато децата пристигат в центъра, много от тях не са ходили на училище от години или никога не са посещавали училище преди. Всеки път, когато ме попитат за това какво точно преподавам в уроците си, аз винаги казвам, че не съдържанието на уроците е най-важното. Ние се фокусираме върху всички други умения и области на детското развитие, за да им помогнем да се адаптират и да свикнат по-бързо, когато започнат да учат, без значение дали ще е в България, или извън нея.

Първоначално Сейди идва в България с идеята, че заедно с нейната майка ще направят „игралното училище“ за една година, но в момента разполагат с финанси, които ще им позволят да поддържат училището до края на юли тази година. Обясни ми, че правят планове от края на една учебна година до началото на другата, и добави:

Това е първата година, в която при нас идват и деца, които посещават български училища и учат с българчета. Това, разбира се, е много хубаво, но не е лесно за много от тях – затова продължаваме да работим по тези умения и да ги подкрепяме колкото може повече. Да подготвиш децата за училище

означава да изградиш у тях чувство на увереност, самочувствие, да повишиш емоционалната им интелигентност и да подкрепиш тяхната креативност. Уверените, устойчиви и независими деца са тези, които са готови да продължат обучението си в училище.

За Сейди като че ли най-големият успех е доверието на децата, което е успяла да спечели:

Радвам се, че ми вярват достатъчно, за да споделят открито с мен всичките си тревоги. Всяко едно от тези деца е преживяло някаква травма и това си личи. Има такива, които не искат да говорят с никого. Случвало се е да се чуе някакъв по-силен звук и голяма част от децата моментално да легнат на пода уплашени, защото са си помислили, че е бомба или че някой ще стреля по тях. Реагират дори и на малки неща, като да се ядосат много лесно за нещо съвсем дребно. При всеки се изразява по различен начин. Част от тях са сираци, а други са само с един родител. Повечето са загубили бащите си във войната. Има много смърт дори и по пътя им насам, по границите. Понякога знаем тяхната история, понякога – не. Има деца, които искат да споделят, но има и такива, които се затварят в себе си, а ние научаваме тяхната история от някой възрастен в центъра.

В България, освен че се отдава на доброволческа дейност, Сейди открива любовта. Омъжва се за сириец, който бил поел по пътя към Германия, но останал в Харманли заради нея. Българка му съдейства да си намери работа, а в свободното си време е в центъра, където помага с каквото може. Тъй като при него няма

езикова бариера за общуване с децата, Сейди често го моли да разговаря с тях и да попита за някаква информация, за да разбере как да им помогне.

***

Надявам се историята на Сейди, която дойде от Англия в Харманли, за да направи нещо добро и да се влюби, да напомня, че добротата има привилегиата да дарява щастие, да връща усмивката и блясъка в угасналите очи. В това е нейната магия. Тя е най-красивата връзка между хората. Само добрият човек, искрено обичащ другите, може да познае истинското щастие.

ПОМОЩ, НЕ РОМАНТИКА

Поля Иванова

Когато се спомене думата „бежанец“, повечето хора реагират негативно. Веднага това се свързва с нещо лошо, с тероризъм и заплаха за обществото ни. Различията в културните традиции и религиозните вярвания са в основата на страховете спрямо онези, които търсят закрила в държавата ни. А истинските бежанци са били принудени да напуснат страната си поради война или се страхуват от преследване. Те идват тук с добри намерения и мечти за постигане на по-добър живот.

Когато разбрах, че нашата книга ще е за бежанците, доста се изненадах. В първия момент се озадачих, защото никога не съм се интересувала от тях, нито знам нещо повече от другите. Как бих могла да пиша по тази тема? Но когато навлязох в темата, открих, че историята им всъщност е доста вълнуваща и досега почти никой не се е опитвал да разкаже в книга техните съдби, чувства и емоции. Много малко знаем и за хората, които без страх и лоши чувства са ги подкрепили в този труден за тях период. Точно за такъв човек е моят разказ.

От 2013 до 2015 г. Лидия Стайкова живее в град Харманли, където се намира най-големият бежански център у нас. Редовно помага там като доброволец. През 2014 г. е номинирана за „Човек на годината“ заради доброволческата си дейност в помощ на бежанците.

Разбира се, първото нещо, което ме вълнуваше, беше как е решила да започне да се занимава с това. През 2013 г. пристигащите мигранти били прекалено много, а държавата ни – малко подготвена. Имало нужда от допълнителна помощ. Идеята дошла от нейни приятели, които проявили интерес към доброволчеството. След като проучили какво правят тези, които са били в центъра преди тях, поели към първата си „експедиция“, както сама я нарече, до най-близкия мигрантски център, намиращ се край село Пъстрогор в община Свиленград.

Някои хора се интересуват от моята мотивация, споделя Лидия. Не бих казала, че печеля кой знае колко в личен план от доброволчеството. Честно казано, не се нуждая от културното обогатяване, което предлага, от усмивките на хората, от тяхната благодарност и тъй нататък. Ако не се бях захванала с това, животът ми така или иначе щеше да бъде смислен и сякаш да имам време да се фокусирам върху неща, които много обичам, но трябваше повече или по-малко да пожертвам. Доброволка съм не защото се нуждая от това, а защото има хора, които се нуждаят от помощта ми. В момента, в който видя, че могат да се справят и без мен, с удоволствие ще се оттегля... или пък ако чувствам, че повече не издържам.

Относно страха от мигрантите тя каза нещо, което промени нагласата ми към тези хора. Всеки един от тях е отделна, свободомислеща личност, на която е отнето правото да живее в спокойствие. Нейните думи ме накараха да се замисля аз на чия страна съм и кое би било по-добре за всички:

Очевидно е, че не съм се страхувала от бежанците, но мисля, че това не е нещо впечатляващо. Има много хора, които са отворени към непознатото, и други, които не са. Много ми се иска тези, които са с по-отворените нагласи, да не се превъзнасят и да не обвиняват другите в нисък морал и тесногърдие, а да се опитат да погледнат света от тяхна гледна точка. Не всички страхове са безпочвени и не всяка отвореност към бежанците е признак за добродетелност. Твърде често тези, които идеализират бежанците, нямат почти никакъв допир с тях или пък, ако се ангажират, на практика твърде бързо се разочароват и отказват. Би било хубаво всички да се опитаме да изясним истината за бежанците, а после да се разделим на либерални и консервативни, леви и десни, както и тези, останали по средата, да помислим кое е трезво и прагматично, какво е най-добре да направим за тях, а и за себе си.

Първата бежанска вълна е била с огромни размери. Виждали сме по телевизията, чували сме по радиото, но реално не сме си и представяли какво се случва наистина. Първите впечатления на Лидия от бежанския център са стряскащи. Имало е много повече хора, отколкото можем да предположим, нуж-

дите им са били важни и спешни, не са достигали основни неща като храна, топли дрехи, обувки, завивки и лекарства.

Тогава бежанците не вземаха нищо друго освен едни 65 лева на месец (които от няколко години вече и не получават) и покрив над главата. Скоро след това беше създаден и най-големият досега бежански лагер у нас в Харманли, където хората не бяха регистрирани с месеци, което означава, че нямаше как да напуснат лагера, нито да получават пари. В сравнение с Пъстрогор, където съществува специално построена сграда, в Харманли условията бяха доста тежки – нямаше подходяща база, хората бяха настанени в запустяла казарма, спяха на стари дюшеци по циментовите подове на огромни войнишки спални помещения и се завиваха с одеяла от военния резерв с полепнал по тях слой от нафталин, който беше почти невъзможно да бъде премахнат. А вече беше декември.

Не знам какво са изпитвали самите бежанци, но попитах Лидия Стайкова за нейните чувства в началото, когато е видяла цялата тази мизерия.

Вечер заспивах трудно или пък сънувах лагерите. Не ми беше ясно как ще се справим. За щастие, все повече хора започваха да помагат – да изпращат и сортират дрехи, пари, да докарват лично храна, да раздават помощи, да организират занимания за децата. В същото време ние трябваше да насърчим търсещите закрила също да доброволстват, те започнаха да се организират сами. Ако не бяха бежанците доброволци, ние не бихме могли да се справим. Макар че

напрежението, студът и умората бяха в ударни дози, изпитвах голямо удовлетворение, че правя това, което е нужно в момента, и че успявам да се справям въпреки стреса. Запознах се и с много добри, умни и интересни хора. Научих неща за части от света, за които имах съвсем смътна представа.

Животът на доброволците също не бил никак лесен, но с общи усилия успели да се справят с големия натиск и лишенията. На тяхно място повечето от нас биха се отказали. На въпроса дали ѝ се е искало да избяга и да остави всичко, получих ясен отговор от човек, който знае какво прави и не се колебае в действията си:

Имала съм доста неприятни периоди, но не съм се захванала с тази работа с никакви романтични очаквания, включително за собствените си способности. Била съм наясно, че не отивам, за да се забавлявам, за да открия щастие или смисъл на живота, а защото има хора в нужда и няма достатъчно желаещи и можещи да помогнат. Обикновено не губя време и сили да помагам в ситуации, в които и без мен има достатъчно помагачи. Ясно ми беше, че това е извънредна ситуация, за която се налага да пожертвам свои лични ангажменти, и че като човек, който има семейство и работа, не мога да бъда като Майка Тереза до края на живота си. В един момент ще се наложи да намаля времето и енергията, които посвещавам на бежанците. Очаквах в това време държавните институции да се ориентират в обстановката, да се включат по-сериозно и големи международни организации, пък, евентуално, и още повече доброволци. Така

че две години по-късно, когато в лагера бяха останали малък брой бежанци, а семейството ми имаше нужда от мен, аз се оттеглих от редовните си занимания в лагера, но продължих да се ангажирам само с индивидуални случаи. Най-лесно и бързо се отказват хората, които тръгват с романтични представи и идеализират бежанците, пък и себе си. Именно тези хора в повечето случаи са най-безползните, а понякога и най-вредните.

Доброволците са замесени във всички аспекти на живота на бежанците – здраве, храна, подслон, работа, игра, образование, правни въпроси, дори емоционални и духовни нужди. Всички образователни дейности в центъра в Харманли, с изключение на курсовете по български език, организирани от Върховния комисариат на ООН за бежанците, са стартирани от доброволци. УНИЦЕФ осигурява няколко кутии с материали. Върховният комисариат частично финансира и курс по изкуства. Началното училище, както и курсовете по английски и немски език, са финансирани и водени изключително от доброволци.

Имаме идеи и съм сигурна, че ще успеем да намерим финансиране за по-сериозни образователни дейности, но единственият проблем е, че Държавната агенция за бежанците е някак бавна в осигуряването на стаи, където можем да ги провеждаме, така че минават месеци в питане и молене.

Финансирането е един от най-сериозните проблеми. Почти всичко досега е било постигнато с пари, дарени от доброволци. За кратко време е трябвало да се набавят големи суми.

Някои от бежанците в Харманли имаха достъп до личен лекар и получаваха направления към специалисти, но повечето от тях нямаха, така че ние трябваше да ги водим по лекари и зъболекари, да плащаме за тяхното обслужване и лекарства. Червеният кръст, разбира се, поема голямата част от тази работа, но ние все още трябва да покриваме лечението, което те не биха могли да покрият. За съжаление, имаме силно ограничени ресурси.

Работата на доброволците включва и съдействие на търсещите закрила да се свържат с български институции и административния персонал в бежанските центрове, но не само като преводачи. Стремят се и да преодолеят културни и личностни различия между тях и мигрантите и така да намерят начин да работят заедно, макар и понякога проблемите да изглеждат непреодолими.

Лидия е сред инициаторите за основаването на афганистанско училище в мигрантския център в Харманли. То е основано по желание на една афганистанка, търсеща закрила, която е учителка.

В края на 2016 г. в лагера имаше много деца, заниманията за тях бяха малко, а в афганистанската част на лагера нямаше никакви. Описах идеите и на Държавната агенция за бежанците и помолих за достъп до голяма стая. Учебните материали и играчки бяха закупени основно с дарения от обикновени граждани. По-късно училището беше подпомогнато и от някои благотворителни организации, а след като от Върховният комисариат харесаха идеята, започнаха да помагат финансово, като

осигуриха и заплати на учителите, които дотогава работеха като доброволци. Там се изучават различни неща – математика, рисуване, музика, природни науки, английски език, в зависимост от това какви са уменията на желаещите, все бежанци, да преподават в различните периоди в него. В същата стая организирахме и ателие, в което бежанци шиеха, бродираха и плетяха. На благотворителни базари успяха да продадат част от изработеното и така да вложат средства в нови материали. Училището все още функционира, макар и с доста по-малък брой учители и ученици, тъй като в момента има малко бежанци. Междувременно през 2017 г. там започна да се изучава и български език и децата успяха да се подготвят достатъчно добре, така че през есента да бъдат редовни ученици в общинските училища.

Лидия Стайкова и до днес отделя немалка част от свободното си време, за да помага на мигрантите, които имат нужда от подкрепа. Продължава да следи проблемите им и да изразява активно своето мнение в блога си.

ПО ПЪТЯ НА ОТКРИВАНЕТО

Мария Юсева

Съдбите ни са различни. Общото при всички ни е загубата на идентичност, на привързаност към някоя общност.

Всеки бежанец има своя история. Страната, която някога е наричал родина, в един момент го отхвърля. Общността, с която е бил свързан, му става чужда.

Това не е просто разказ за бежанец, напуснал Сомалия заради разразилия се преди около двадесет години военен конфликт. Това е историята на Ануар – осемгодишно момче, принудено заедно със семейството си да избяга от мястото, което някога е чувствало свое.

Родният му град е Могадишу. Там прекарва ранното си детство – осем мирни години, достатъчни за формирането на морални ценности у едно дете. Възпитаван в голямо семейство със седем деца, с традиционни възгледи, основа на светоусещането му става безусловната вяра в Бог. Вяра, която по-късно ще му помогне да достигне до Истината.

В началото на новия век в Сомалия избухва война. Репресиите се превръщат в нещо обичайно. Обект на забрана става дори религията. Ограниченията не свършват дотук – децата на Сомалия са лишени от адекватно образование.

След като напуска родната си страна, семейството на Ануар се премества в Сирия заради по-добрите икономически условия. Според Ануар тя е една от най-добрите арабски страни: *Сирия предлага добри възможности за образование и реализация, а за баща ми да образова децата си е основен приоритет.*

Тийнейджърските си години Ануар прекарва в Сирия. Успява да се адаптира към новата среда – да си намери нови приятели, да се приобщи към не толкова различната, но все пак нова култура (в сравнение с българската, за която тогава дори не подозира, че ще опознае в по-късен етап от живота си). Там Ануар води сравнително спокоен живот седем години. Но спокойствието свършва. В края на 2011 г. в Сирия също избухва война. Историята се повтаря – отново размирици, ограничения и борба за оцеляване.

Заставени за втори път да напуснат страната, в която са се установили, Ануар и семейството му заминават за Турция, която се оказва просто транзитна гара. Престоят им там е кратък – около година. Целта им е да стигнат до Европа, която виждат като по-хуманна среда. За пристигането в Турция са им необходими само туристически визи. Влизането в Европа обаче се оказва изпитание. Това принуждава семейството да се раздели на две. От Турция бащата,

заедно с трима от синовете си, един от които е Ануар, поема за България пеша, през границата. Майката, заедно с другите деца, остава временно в Турция. Уговорката е скоро цялото семейство да се събере в Германия.

Ануар пристига в България нелегално заедно с баща си и двама от братята си. Прекосява турско-българската граница, ходейки три дни и три нощи през гората – може би най-запомнящото се и изпълнено с неизвесност прежеждие по пътя към свободата. Единственото му упование през това време е, че не е сам.

Когато се оказват на българска територия, пътят им е пресечен от представители на реда. Следва една дълга нощ, прекарана в Елхово, и цял куп процедури по установяване на самоличността. Първото място в България, на което Ануар попада след Елхово, е мигрантският център от затворен тип в Любимец. Точното му наименование е Специален дом за временно настаняване на чужденци. Престоят му там е тридесет и пет дни. След това го преместват в транзитния център в село Пъстрогор, където започва процедурата по определяне на статут на закрила. С правното съдействие на служебни адвокати Ануар получава бежански статут, баща му и братята му – също. Това е всичко необходимо, за да могат да потеглят за Западна Европа. Така и решават да направят. Ануар обаче избира да остане.

През 2013 г., когато пристига в България, Ануар е на седемнадесет години. Въпреки всички неволи, които преживява на все още ранна възраст, той дори за миг не губи чувството си за благодарност:

В основата на моя мироглед е човек да бъде благодарен. Глупаво е да се оплаквам от битовите условия в страна, която ме е подслонила. В Любимец условията бяха добри според бюджета в България. В Свиленград също лагерът не беше от най-ужасните, в които човек би живял. И на двете места има какво да се желае, но това не е основание за негодуване.

След като Ануар получава бежански статут, остава само да замине със семейството си. Докато все още е в България, той загубва упование в своя бог. Започва да чете Библията, която му помага да погледне от друг ъгъл на това, което му се случва. Така Ануар решава да остане в България. Тук започва неговото търсене. По пътя на откриването Ануар остава сам. Разбирайки за решението на сина си да се посвети на религия, различна от исляма, неговият баща, човек с непоклатими религиозни възгледи, му обръща гръб.

След като бащата и братята на Ануар заминават за Германия без него, той е все още непълнолетен и е настанен в Дома за деца, лишени от родителски грижи, в Хасково. Тъй като не е имал възможност да зъвърши средното си образование в Сирия, той го получава в България. Тук се дипломира, повтаряйки XI клас.

Потапянето му в българска среда – редовното посещаване на училище и животът в Дома за деца, лишени от родителски грижи, му помагат да научи български език. Училищната среда, в която общува със съученици и учители, в голяма степен допринася да започне да говори свободно на български. Повли-

ян от интереса си към българската литература, Ануар дори се опитва да чете „Под игото“.

Вече навършил пълнолетие, Ануар трабва да напусне Дома за деца, лишени от родителски грижи. Той все още не е звършил средното си образование, а за да продължи да учи, някой трябва да поеме грижите за него. Подава му ръка Лидия Стайкова от Хасково, която вече го познава и е впечатлена от стоицизма му. До завършване на средното му образование тя е негов приеман родител.

След това Ануар започва работа в хипермаркет на голяма търговска верига в Хасково, където работи осем месеца и половина. Днес си спомня с усмивка:

Работата ми, по ирония, беше в млечния сектор. Така, когато някоя възрастна дама не виждаше къде на рафтовете стои млякото или сиренето, аз ѝ го посочвах с пръст и тя веднага го намираше – нямаше как да не се забележи контрастът.

В Хасково Ануар създава силни връзки, една от които е дружбата с настоящия му съквартирант и съученик Александър. През май 2017 г. приятелят на Ануар е приет да учи в София и го кани и той да се премести в столицата. Това е възможност за ново начало. Месец по-късно Ануар започва настоящата си работа в колцентър като партньорски съветник в областта на електрониката. Не изключва възможността един ден да се дипломира като софтуерен инженер в България.

Вече шест години Ануар живее в България. Не възнамерява да се мести, въпреки че има възможност да замине за Германия, където е цялото му семейство.

Изоставен в чужда държава преди няколко години, днес България му е по-близка от всяка друга страна. А конфликтът с баща му вече е забравен. И понеже човешината не зависи от изповядваната религия, сега Ануар и семейството му отново са заедно въпреки разстоянието между България и Германия.

Подал молба за българско гражданство преди две години, в момента Ануар чака постановлението на съда. Надява се в края на 2019 г. да стане български гражданин:

Останах, защото ми омръзна да бягам. Омръзна ми да съм бежанец. Искам най-сетне да обвържа сърцето си с една държава, а не непрекъснато да бягам. С България вече съм обвързан. Аклиматизирах се. Това, което не ми харесва тук като манталитет, е негативизмът. Дразни ме мързелът. Но пък хората в България са топли – това ми харесва. Харесват ми също чисто осезателните неща като кухнята и природата. Българската кухня е страхотна. България има своите положителни и своите отрицателни черти. Но когато премерих плюсовете и минусите, прецених, че България е супер.

С много трудности, но и с подадени към него ръце, Ануар успява да се установи в тук и може откровено да сподели:

След като един бежанец получи статут, той трябва да излезе на свобода, да си намери работа, жилище. Но как да стане това в страна, която той не познава, чийто език не говори. Не можеш да пуснеш бежанец, който няма възможности и условия да работи. Никой не би се съгласил да го наеме.

В България институциите често не оказват подкрепата, която им е възложено да оказват. Затова пък има личности, чиято мисия е да помагат. На мен ми помогна Лидия Стайкова. Благодарение на хора като нея, аз успях да отворя нова страница в живота си.

Поел по пътя на себеоткриването, докосвайки се до нови за него култура и религия, Ануар изучава Библията в продължение на две години – от 2013 г., когато пристига в България, до 2015 г. Като човек, за когото вярата е в основата на съществуването, той усеща силна нужда да открие Истината – своята истина. Днес чувства религията, която е изповядвал седемнадесет години, чужда:

Като всеки разумен човек, трябваше да се замисля кой е Създателят, откъде произтича Истината. Ислямът за мен е лъжа. Тази религия не ми позволява да имам близка връзка с така наречения „Създател“. В основата на исляма е страхът – страхът от Ада, от измъчването. В една вяра трябва да има обичуване, а не страх от Бог. Аз искам да опозная Бог, а ислямът не ми дава тази възможност.

Посветен в учението на Йехова, през 2015 г. Ануар се покръства. Религията е това, което най-много помага на Ануар да не се чувства самотен. Семейството му е далеч в Западна Европа, но пък тук вече има приятели в Харманли, Димитровград, Хасково, Кърджали, Стара Загора, София.

Все по-рядко се чувам с приятелите си от Сирия, чисто физически нямаме тази възможност – всеки е зает с работата си, а и голямата часова разлика не ни позволява, със съжаление казва Ануар и добавя: В Сомалия е само баба ми, с нея също се чуваме рядко, липсва ми.

Всеки бежанец е отделна вселена. Това, което свързва всички бежанци и ги отличава от останалата част на обществото, е липсата на привързаност към дадена общност. Затова пък имат „привилегията“ ами да изберат коя държава да наричат своя. На въпроса ми дали се чувства приет от обществото ни Ануар отговаря малко по-разпалено:

Да бъде приет един бежанец не зависи само от обществото, процесът трябва да е двустранен. Бежанецът също трябва да положи усилия – да научи езика, да опознае културата на страната.

Това, което не ми харесва в българското общество, е скептицизмът – това, че всяка група се слага под общ знаменател. Медиите изтъкват тези бежанци, които използват България, за да се доберат до по-добър живот на Запад. Между всички тези бежанци обаче има и такива, които нямат друг избор, които жадуват да се върнат в родината си, но нямат тази възможност.

Не казвам, че народът трябва да е наивен, в никакъв случай, но да бъде проникателен, да гледа на бежанците като на индивиди, а не като на група. Общоприето човешко правило е, че сме по-склонни да гледаме злите и да съдим добрите според тях, отколкото обратното – да гледаме

добрите и да съдим злите според тях. Не всички бежанци са лоши.

Изгубил съм чувството си за идентичност, за принадлежност. Не усещам привързаност нито към Сомалия, нито към Сирия. Като бежанец съм лишен от привилегиите да принадлежа към някоя държава. Въпреки това се чувствам много добре в България. Тук изградих много смислени връзки, освен това немалка част от ценностите, които днес следвам, съм изградил в България. Ако трябва да избира своя страна, тя би била България.

И въпреки всичко – въпреки неволите, на които го подлага собствената му родина, някъде дълбоко в сърцето си бежанецът запазва красивия спомен за нея.

Ако икономически нещата в Сомалия се подобряват, бих се върнал. Но днес не мога. Нашият народ е по-радикален. Шансовете да оцелея като християнин в Сомалия са 10 на сто, и то само ако никои не знае за вярата ми. А като последовател на Йехова, съм дал обет да не лъжа. Не мога да се върна засега. Надявам се някога да имам тази възможност.

За Ануар да се откаже от християнството дори за да се върне в родната си страна, е недопустимо:

Религията сама по себе си е основа човек да гради връзка с Бога, с това, в което вярва. Това, в което вярвам, е, че всеки е готов да умре за някаква кауза, въпросът е за какво си готов да дадеш живота си. Ако се откаже от християнството, трябва да се откаже от себе си. А според Библията, смисълът на живота е човек да се свърже със своя Създател, за да не губи себе си.

Смъртта не е крайна точка, а само запетая, но се надявам да не стигам дотам, защото животът ми е мил и ми се иска да живея.

Това е история, която разказва за пътя – от Сомалия през Сирия и Турция до България, от войната до мира, от исляма до християнството, от репресиите до спокойното живеене. Пътят на бягането и покоя, на търсенето и откриването.

ПРЕВОДАЧ НА ЧОВЕШКИ ДУШИ

Ивета Стаменкова

*Цялата палитра на човешката душа
се разгръща пред мен.*

При работата с превод всяка дума е от значение. Особено когато се превежда за мигранти и бежанци, защото от това зависи тяхната съдба. Задачата е трудна, изисква се прецизност и отлично познание на езика и живота на човека, защото преводачът се заема да представи неговата история.

Владимир Панов работи като преводач на чужденци вече седем години. В процеса на работа се сблъсква с житейските съдби на хиляди хора. Помага им не само със своя превод, но и с интегрирането им в обществото ни. Работил е със семейства, млади мъже, понякога и с жени без семейство, възрастни хора и непридружени деца.

Хората са различни – характерите им също. Има благодарни и неблагодарни, възпитани и невъзпитани, приказливи и такива, които не обичат да говорят. Именно тази палитра прави работата му разнообразна и в същото време изпълнена с предизвикателства.

Не са малко случаите, когато трудът му остава неочетен, но голяма част от бежанците го уважават и са благодарни за помощта му. За един такъв случай се спомня Владимир още от времето, когато е работил в Българския червен кръст:

Доиде бездомен гражданин от Алжир, търсец помощта ни. За съжаление, ние нямахме възможност да му помогнем, защото няма жилища, в центъра за бежанци не може да отиде, тъй като го е напуснал, а средствата, с които разполагаме, са оскъдни. Човекът просто ме погледна съвсем спокойно, благодари ми за разговора и времето, което му отделих, и дори си тръгна с усмивка.

Въпреки спънките, които е имал в практиката си, той продължава да обича работата си. Харесва му, че среща нови хора всеки ден. Интересно му е и работи с отношение към всеки, който се е обърнал към него и му се е доверил. Професионалният му път започва с изучаване на арабска филология. Винаги се е интересувал от чужди езици и запознаването с различни култури. През 2007 г., чрез обменна програма, организирана от университета му, заминава за Сирия, където живее една година. Попада в изцяло различна среда, запознава се отблизо с живота и културата на хората. Ето какво споделя за този период:

Бях приет там много добре, но като чужденец, навлезеш ли изцяло в техния семеен живот, се сблъскваш с норми, различни от нашите, и семейна свързаност, която трудно би могъл да разбереш именно защото си далечен на този свят.

Владимир избира преводаческата дейност като „идеално пасваща“ за него. Работил е като служител в посолство и фирма, изискващи познания по арабски език, впоследствие осъзнава, че това не е подходящата среда за него. Работата му с бежанци започва случайно. Негова позната, арабистка, работеща в Българския червен кръст като социален работник, му предлага позиция там заради езика, който владее. Дотогава Владимир основно е изпълнявал длъжността на социален работник, раздавал е помощи заедно с колегите си в бежанските центрове. Малко били случаите, в които се е занимавал с превод.

Не се чувства в „свои води“ и затова се насочва към Върховния комисариат на ООН за бежанците, където в продължение на една година активно се занимава с мигрантските въпроси, станали актуални за страната ни. Впоследствие се насочва изцяло към преводаческа дейност и известно време се занимава с преводи на свободна практика.

След натрупания опит в многобройните дейности, които е извършвал, Владимир Панов сбъдва една своя мечта. Преди една година успява да създаде собствена преводаческа фирма, наречена Translation service plus, която притежава договори с правителствени и неправителствени организации. Всеки работен ден е динамичен, попада на най-различни случаи. Превежда документи в полицейски участъци, съдилища и болници. Помага в преводите и на нотариуси. Често тази дейност е трудна за изпълнение – изискват се медицински термини при превод в болници, в съдилищата е нужно прослушването на записи, които трябва

ва да бъдат преведени правилно, защото от това зависи присъдата на подсъдимия. При нотариусите превежда документите на бежанците, които трябва да поставят подписа си на съответния документ. В полицията е необходим превод, за да се осъществи разпит. Отнема време и много усилия, но се стреми да изпълни задълженията си по най-добрия начин. Трудно е да се свържат всички заинтересовани страни и то така, че да са взаимно полезни, но това не го спира да продължава да помага с такъв тип преводи.

Владимир активно се занимава и с проекта „Открити уроци“ заедно с Международната организация по миграция. Инициативата цели да запознае младите с живота, културата, обичаите и езика на страните от Близкия изток. Той разказва за Сирия, негов колега – за Иран, а представителят на организацията – за Афганистан, тъй като той е бежанец от тази страна. До момента са посетени осем софийски училища с ученици от различни класове – трети, пети, шести, дори дванадесети. Трудното при тази разнообразна възрастова група е решението как да се предаде информацията достъпно за всеки ученик. Владимир разказва как той и неговите колеги подтикват децата към оживен диалог:

За нас няма глупав въпрос, важното е да разясним и покажем на децата, че всъщност в тези страни има нормален живот. Стремим се да им поднесем информацията по интересен начин и обичаме да виждаме обратната връзка с тях и любовността им.

Наскоро са се срещнали с десетокласници от ромско училище и от столичното 18-о СОУ „Уилям Гладстон“.

Две различни ситуации, но еднакво успешни. В ромското училище въпросите „валяха“ постоянно, учениците имаха малко познания за живота в Близкия Изток, основно от техните съученици – афганистанец и сириец, но това не ги притесни и те спокойно задаваха въпроси относно всичко, което ги интересува, и се виждаше желанието им да научат нещо ново.

В 18-о училище откритият урок се провел пред ученици, изучаващи арабски език. Децата били подготвени предварително с въпроси, които обаче били политизирани, нещо, което инициативата цели да избегне. Тяхната задача е да представят „другата страна“ на хората от Близкия Изток, противоположна на общата представа, която медиите поднасят. Учениците в началото били по-притеснени, но постепенно започнали да задават въпроси и се разпалила голяма дискусия помежду им. Живата връзка е това, което Владимир търси. Работата с деца му носи удоволствие и той с желание и без заплащане развива инициативата „Открити уроци“.

През годините, в които се занимава с преводи и интегриране на бежанци, Владимир забелязва липсата на информираност в нашето общество относно мигрантите, които търсят закрила. Малко се знае и за хората и организациите, които им помагат да живеят заедно с нас. Масово българите не са запознати с бежанските въпроси, безразлични са към тях и чес-

то нямат идея какво се случва. Според Владимир това все пак е вид приемане на бежанците, тъй като поне не се показва негативно отношение спрямо тях. Целта на инициативата „Открити уроци“ е качествено информирани за бежанците – за техните истории, език и начин на живот, нещо, на което досега не се е обръщало внимание. В повечето случаи информацията, която се „поднася“, е с отрицателна насоченост към бежанците – всички са представени с терористични намерения. Всъщност ситуацията е съвсем различна – хората, получили бежански статут, искат да устроят живота си в България. Търсят си работа, жилище, опитват се да научат български език и записват децата си на училище или детска градина. Именно това е интеграцията според Владимир:

Ако човек желае да остане в България и да се установи тук, той може да го постигне. Бежанците имат към кого да се обърнат при проблем, организациите са на тяхно разположение. Нещо, което преди години не беше развито.

Действително много от бежанците успяват да се приобщят, макар и с доста усилия. Те самите са разговорливи и мирно настроени, не са заплаха, учат езика ни, търсят си работа и създават семейства. Повечето бежанци обичат да общуват, имат весел нрав и без притеснения разговарят с хората, независимо колко добре знаят български.

Според Владимир ситуацията у нас е следната – държавата е осигурила правна рамка, но не достига политическа воля за осъществяване на интеграцията и парични средства за по-добри битови условия. Непра-

вителиствените организации се стремят да помогнат чрез курсове по български език и разнообразни инициативи. Въпреки всички усилия се забелязва, че все още няма стройно изградена структура, каквата има в Западна Европа. Там се грижат за бежанците изцяло, което пък може да доведе почти до „инвалидизирането“ им и до загуба на самостоятелността им. Докато в България се наблюдава другата крайност – бежанците са „пуснати в дълбоки води“ и са принудени да се справят с по-трудни ситуации. Наблюдава се обаче все по-активен подход към бежанския въпрос от институции и неправителствени организации. Има определени ниши на трудовия пазар, които се запълват именно от бежанци. Пример за това са нашумелите наргиле барове, специализираните сладкарници с арабски сладки, дюнержийниците и дори колцентровете, в които арабският отдел е многочислен. Много са и фризьорските салони на хора, избягали от Близкия Изток. В София те са най-много около Женския пазар и в районите „Студентски град“ и „Красно село“. Техните услуги се търсят и харесват от клиентите. Всички тези професионални изяви носят само полза на страната ни. В интерес на България е бежанците да живеят добре, да не се занимават с подмолни дейности, да работят и за себе си, и за българския пазар.

Невъзможно е да откриеш Владимир Панов в офиса му. Той винаги е „на терен“ – за да съдейства на бежанците да се интегрират в обществото ни, но и за да помогне да опознаем техния различен и нов за нас свят. Личните му контакти и наблюдения го правят оптимист: *Всеки от бежанците, който реши да се интегрира, винаги успява.*

ПРЕХОД И ПРЕВОД

Полина Валентинова

Запознах се с историите на двама чужденци, които вярват, че са успели да намерят щастието си именно тук, в България, на ръба на Европа. Може би звучи неправдоподобно, но срещата с тях ми позволи да надникна зад завесата на предрассъдъците, даде ми шанс да погледна страната ни отвисоко, някак в умален мащаб, и за пореден път да си припомня един много важен факт за нас, българите. Ние сме страхотни късметлии, защото не познаваме войната и, за щастие, последствията от нея са ни чужди.

Пътувам към град Септември, за да се срещна с един афганистанец, без да знам, че ще се запозная с човек, който се чувства българин и чиято родина сякаш единствено по случайност и документи не е същата като моята. Името му е Тадж Касимияр и живее близо до Пазарджик вече 30 години. Преди да се срещнем, си позволявам да разпитам наоколо. Всички в Септември го познават отлично и изглежда искрено го уважават. Срещаме се в малък ресторант близо до града. След кратко запознанство разговорът ни започва.

Вече беше изминал час, през който Тадж ми разказваше историята на живота си. Отговаряше изчерпателно, но някак внимателно и предпазливо, на всичките ми въпроси. Стори ми се, че видях промяна в лицето му при молбата ми за някакво обобщение, вид послание към хората. И последваха тези думи: *Аз България я обичам. Тази държава е прекрасна, красива. Какво няма тук? Ето го морето, планините, плодородната земя... и въпреки това, хората са недоволни. А това е рай. В рая едва ли има нещо повече от това, което ние имаме тук.* Гледаше ме с усмивка. С това винаги ще свързвам Тадж – с обичта към България, която в неговите очи с нищо не отстъпва на рая.

Така приключи разговорът ни, но той започна на хиляди километри оттук, в Северен Афганистан. Годината е 1988-а и Тадж е студент по медицина в I курс. Съветският съюз все още поддържа присъствието си в тази страна. Оказва се, че България и Афганистан са в една „сфера на влияние“ и това носи множество ползи, особено за студент, който търси възможности за обучение в чужбина. Тадж все още няма представа какво е България – град или държава, никога не е чувал за нея. В момента мисли за лекцията си по химия, но деканът на факултета ги прекъсва с почукване на вратата и обещание, че ще бъде кратък със съобщението си. Студентите могат да се възползват от нова възможност – да продължат обучението си в чужбина и след завъшването му да се върнат отново в Афганистан. Сред страни като Германската демократична република, Чехословакия и целия Съветски съюз, за

България се изисква най-висок бал. Странно е, изглежда трябва да си най-умен, за да учиш в най-малко известната от всички държави. Тадж, заедно със свой приятел, подава молбата си на шега. Седмица по-късно и двамата разбират, че са приети, отново като на шега. Но реалността в Афганистан тогава далеч не е смешна. Военните действия се задълбочават и двадесетгодишният Тадж, който преди е бил жертва на хаоса на войната, осъзнава, че България е добра възможност за временно бягство, само за няколко години, докато ужасът в собствената му страна приключи.

И така, уж на шега, Тадж заминава за България с нова надежда за бъдещето. Тогава не осъзнава, че освен лошите спомени от едно пленничество, той завинаги ще остави и родния Афганистан зад гърба си. Всъщност Тадж никога не е свързвал бъдещето си с медицината. Озлобен от травмите, които му е донесла войната, дълго време възнамерява да се включи в армията, бореща се срещу тогавашните джихадисти, наричани още муджахидини. След като завършват училище, подобно на българските момчета тогава, афганистанците са задължени да влязат в казармата. Залозите обаче са значително по-големи. За разлика от България, тогава в Афганистан има реална опасност за живота на войниците – разрастващата се гражданска война. Муджахидините непрестанно нападат и търсят свои жертви и заложници. По време на службата си в казармата, Тадж е заловен от тях. Заедно с още дванадесет души той прекарва шест тежки месеца като заложник на една от радикалните групи

на джихадистите. Успява да се измъкне благодарение на правителството, което сключва сделка за размяна на заложници. Животът му е спасен. *Изглежда, ако човек има съдбата да живее, той няма да умре*, ми казва Тадж сега, тридесет години по-късно, загледан към прозореца на ресторанта, през който се открива гледка към Родопите. Очевидно взетото като на шега решение да замине за България е било най-правилното.

За подобни важни решения в живота си Тадж винаги се е доверявал на по-големия си брат, който отдавна живее в Съединените щати. Именно брат му успява да го откаже от намерението да постъпи в армията. След уволнението брат му го съветва да преосмисли идеята си и да се замисли за кариера в медицината. Тадж се отказва от представата за отмъщение и вместо това избира по-благородното – да бъде лекар. И така, през 1988 г. вече е пасажер на борда на самолет за България.

Първоначално пристига в София, където учи български език в продължение на година. Питам го какво мисли за отношението на българите, преди и сега. Момент мълчание, а после отговаря кратко: *Променили са се*. Преди българинът е помагал, когато разбере, че пред него стои чужденец. Тадж си спомня за случаи, в които софиянци, като са дочували българския му на някоя спирка, са го поправяли или са му давали съвет, за да подобри езика си. Спомените прелитат през погледа му. Той се спира на един и започва да разказва.

През 1989 г. се включва в студентска бригада в Цаланица. Тадж и друг негов приятел афганистанец отсядат в къщата на тракторист от селото. Една вечер по стълбите се чуват тежки стъпки. Стопанинът се е запътил към тяхната стая и ударите му вече кънтят по вратата: *Тук има ли афганистанци? Идвайте с мен!* Уплашени, отварят вратата и го оставят да ги отведе до кухнята на долния етаж. Ето, че няма за какво да се притесняват – единственото, което ги очаква там, е отрупана маса. Печено пиле, сирене, хляб, картофи, салатата, ракия, напитки. *Вие сте ми братя. Родителите ви са далече и като студенти сте дошли тук, не за това че имате пари, а защото вероятно нямате. Сега ще спестявате. Докато сте тук, на тази маса ще се храните. Аз съм тракторист и работя по цял ден. Вечер, като се върна, искам да ви заварвам тук, в кухнята.* Тадж прекарва там двадесет дни, през които нито за секунда не остава гладен или жаден. Това е картината на отношенията между един афганистанец и един българин преди три десетилетия. Днес Тадж е убеден, че този човек би му затръшнал вратата. Защо днес отношението към чуждите е различно? Какво се е променило през годините? *Може би медиите имат пръст в цялата работа*, вече не помня кой го каза първи – аз или той.

Тадж вярва, че медиите носят голяма част от вината за лошото отношение на българина към бежанците. Според него в публичното пространство непрекъснато се изгражда негативен образ на търсещите закрила, които са представяни като опасност.

Като хора, които идват в страната ни, за да сеят ужас и разруха. Медиите и някои политически партии внушават на обществото, че това е огромна маса от чужденци, които не бягат от военен конфликт, а идват в Европа само за да се възползват от помощи. Ако за част от мигрантите това е вярно, то за други пътят на Запад е единственият шанс за нормален живот.

Тадж казва, че в Афганистан човек също би могъл да създаде семейство и да работи, за да се прехранва. Разликата с България е, че у нас няма бомби. За съжаление, военните конфликти в Афганистан са факт от дълги години. Войната преди била още по-жестока. Тадж си спомня миналото, когато огромна част от населението на Афганистан бягало към Пакистан. Това били хиляди млади хора, които достигат зрялост в чужда държава. Днес, когато времената са по-спокойни, тези бежанци предпочитат да търсят алтернатива на живот в постоянна опасност. Те биха се чувствали по-добре далеч от Пакистан, Афганистан и спомена за ужаса на миналото. *Никой не бяга от хубавото* – с тези думи Тадж обобщава бежанската криза. Всеки търси по-добър живот, независимо дали е засегнат пряко от войната, или не. Няма причина България да отблъсква бежанците, ако те са готови да работят, да плащат данъци и да се интегрират в обществото. Тези хора заслужават втори шанс за достоен живот.

Тадж обаче не остава в България заради страха си от опасност. След година в София, когато изучава български език, той продължава обучението си в Пловдив. Като студент по медицина във II курс среща

бъдещата си съпруга. Влюбват се. Сигурен е, че вече няма как да се върне в Афганистан или да замине при брат си в САЩ. Именно брат му е този, който още от пристигането му в България го съветва едно – в никакъв случай да не се влюбва в българка, защото това би попречило на бъдещето му, на евентуалното му заминаване за Америка или връщане в Афганистан след края на следването. Оказва се, че това е един от редките случаи, в които Тадж отказва да се вслуша в думите на по-големия си брат. Тадж и приятелката му сключват брак и така той окончателно се отказва от миналото си и се зарича да гледа единствено напред, към бъдещето в България – истинския му дом. Никога повече не се завръща в Афганистан.

Днес Тадж с гордост нарича себе си българин, макар и да няма българско гражданство. Живее със съпругата и децата си в Септември, където твърди, че от самото начало е бил приет без проблеми. По професия е стоматолог, а съпругата му е лекар. Местните хора ги познават добре и ги уважават. Тук е успял да създаде много истински приятелства и гостоприемството и обичта на хората около него му позволяват да не се чувства като чужденец.

Виждам любовта, с която говори за България, но в главата ми непрекъснато се оформят въпроси, свързани с Афганистан. Интересно ми е дали афганистанци или други бежанци някога са се опитвали да се свържат с него, да помолят за помощ. Отговорът ме изненадва. Никой не го е търсил, а и самият той никога не е имал желание да помага на бежанци. *Полицайте са се опитвали, искали са да превеждам,*

но аз съм отказвал. Още преди да започне да ми обяснява причините, осъзнавам, че разбирам Тадж. За човек със семейство, кариера и вече изградена добра репутация би било рисковано да се съгласява да помогне на всеки, особено имайки предвид преобладаващото отношение към бежанците днес. Независимо откъде идват, хората са различни и е възможно не всеки да има добри намерения, когато пристига на българска територия. Тадж разбира опасността от това да превежда лъжливите думи на чужденец, който впоследствие би могъл да се окаже опасен, затова предпочита да не се намесва: *В София има много преводачи и те се занимават с това. А аз нямам и време.*

Нашият разговор продължава още дълго. Стигаме и до темата за различните религии, които ни учат на доброта и състрадание. Насочваме се към проблемите, свързани с неграмотността в Близкия Изток и се съгласяваме за основната роля на образованието за изграждането на здравомислещо и устойчиво общество. Засягаме и въпроса за българското гражданство на Тадж и за това как човек, дори и да го няма, може да живее напълно нормално у нас. Говорим за носталгията по родната страна и разликата в зимата тук, в България, и тази в Северен Афганистан, където понякога вали сняг в продължение на цели пет месеца. Разговорът ни върви изключително приятно и аз не усещам как вече е изминал час. Осъзнавам, че не съм дала възможност на моя събеседник дори да отпие от чая си.

Тръгвам си обратно спокойна, че имам достатъчно материал за написването на интересна история. Една мисъл обаче не ме напуска. Непрестанно се връщам към момента, в който обсъждахме рисковете да превеждаш на мигранти в днешно време. Какви ли са хората, които превеждат? С какви ли трудности се сблъскват? Какво ги мотивира да помагат с ценните си умения на българските власти и неправителствените организации? Вече знам, че следващата ми задача е да потърся преводач, за да разбере и неговата гледна точка.

Намирам го в София седмица по-късно. Срещаме се в Дома на киното и първото, което ми казва, преди да започна да записвам, е, че не желае да използва цялото му име. Съгласен е да спомена единствено фамилията му – Ахмад.

И той е афганистанец, също като Тадж. Ахмад обаче напуска страната сравнително скоро – през 2016 г. При срещата ни започва да разказва направо за най-голямата трагедия в живота си – смъртта на по-големия си брат. Именно това е събитието, което го подтиква да избяга от Афганистан. След дълъг разговор разбирам, че животът на Ахмад е изпълнен с прекеждия и тъжни моменти. Сега обаче изглежда изключително щастлив тук. Причината е самият той – характерът му и мирогледът му, които не му позволяват да се предава.

Историята на Ахмад започва с любовта му към чуждите езици. В момента афганистанецът владее общо пет. В училище се справя отлично с английския и когато навършва девет години, родителите му

решават да го запишат на частни уроци. Ахмад, подобно на другите деца, родени в Афганистан, израства в условия, непознати за нас, българите. Атенатите, нападенията и бомбите не са рядкост в живота на едно афганистанско дете. Затова повечето от бленуваните и престижни професии не само за децата, но и за възрастните, са свързани с армията. Годината е 2009-а. Събитията от 11 септември са се случили осем години по-рано, в Афганистан отдавна има американци, а НАТО плаща добре и търси преводачи. Само 17-годишен, Ахмад започва да работи за армията. Работата му като преводач продължава седем години и единствено родителите му знаят за нея. Опитът в армията укрепва характера му и го среща с много трудности, но най-голямото изпитание в живота му тепърва предстои.

По-големият му брат става жертва на безумието на войната. Умира след четири изстрела в тялото. Светът на Ахмад се преобръща: *Бях напълно прекършен, не знаех какво да направя. Почувствах, че напълно съм изгубил посоката, в която бях вървял досега.* Изражението на лицето му след тези думи се запечатва в съзнанието ми. Всеки отговор, който ми хрумва, би звучал кухо и безсмислено, затова му давам време да проговори отново. След кратка пауза чувам и останалата част от историята.

След трагедията Ахмад е напълно убеден, че трябва да напусне Афганистан. Осъзнава, че от тук нататък съдбата му ще го превърне в бежанец, но е готов да поеме този риск. Вариантите за бягство са два. Най-често афганистанците стигали до Европа през Турция, като преди това преминавали през

Иран. Повечето от тях плащали огромна сума за виза и директно пристигали в Турция. Ахмад обаче избира по-трудния път. Той пристига в Турция както много други бежанци – незаконно. Прекарва два месеца в страната. В началото идеята му за крайна дестинация е Италия. За България е чувал единствено от други мигранти, които разказвали за ужасяващи побои на българската граница. Опитите му да стигне до Италия са общо три. Всички са неуспешни и изключително опасни за живота на мигрантите. Корабите са стари и несигурни, а при всеки нов опит надеждите намаляват. След като групата е заловена и върната в Турция, за Ахмад алтернативата е бягство през България: *Това беше последният ми шанс. Помислих, че или ще умра, или ще живея. Ако оцелея, може би имам шанс за по-добър живот. Обещах си, че ще опитам само веднъж да стигна до България. Проработи, но едва оживях.*

Пътят от Турция до България продължава осем дни и осем нощи. Групата се състои от 36 души. Вървейки към българската граница, всички се крият в гората. Нощите са студени, а те нямат нито храна и вода, нито достатъчно дебели дрехи. През тези няколко дни осем души изчезват сред дърветата, без да се чуе звук, и повече не се появяват. Каналджи-ята, който ги прекарва през границата, обещава, че всички ще пристигнат в София само след три дни. Времето минава, а групата все още е на турска територия, наред сякаш безкрайна гора. Минават още пет дни. Спят на земята, стараят се да не се доближават до къщи и животни, за да не се издадат, а когато

чуют някакъв звук, се крият зад дърветата. След още ден път всички са на ръба да се предадат. Ахмад постоянно наблюдава хората и вижда как човешки същества губят достойнството и надеждата в очите си: *Поначало мислех, че хората са по-нежни от цветя. Тогава обаче разбрах, че всъщност сме по-твърди и от най-здравия камък.* В момента, в който Ахмад губи вяра, че ще стигне жив до София, групата стига до България. Чакат ги още няколко тежки дни път пеша от турската граница до столицата, но надеждата е възвърната.

Пристигайки в страната ни, единственото, за което Ахмад мисли, е как да я напусне възможно най-бързо. Той не знае нищо за България, за него тя е просто мост, по който би могъл да стигне до Европа. Заедно с още седем души и едно семейство той решава да избяга през Сърбия: *За да стигнем до сръбската граница, трябваше да преминем граничния пункт близо до един град. Казваше се Видин, не знам дали си го чувала.*

Усмиввам се, Видин е моят роден град. Осъзнавам, че всъщност са решили да избягат през Кула. Там, на границата, ги очаква още една гора. Този път времето е дъждовно, групата почти стига Сърбия, когато е заловена от полицията и върната обратно зад границата с кола. Решават да опитат отново, като този път проследят отпечатъците от гуми в калта обратно към сръбската граница. На сутринта са върнати за втори път. Трябва да вземат решение – дали да продължават да опитват, или да тръгнат към Кула, докато е още светло. Връщат се в България. В Кула

търсят полицаи, които ги закарват във Видин. От там Ахмад е изпратен в мигрантския център от затворен тип в Елхово. Служителите там го разпитват, снемат му отпечатъци, преценяват достоверността на историята му и крайното им решение е той да бъде изпратен в регистрационно-приемателния център в столичния квартал „Военна рампа“. Там е последната дестинация от дългото му пътуване. Новият му живот в България започва.

Нужна е само една седмица, за да реши, че иска да живее в България. Центърът е със свободен режим и той има възможност да излиза навън и да се запознае с начина ни на живот. Убеден е, че българите са най-топлите хора, с които е имал контакт. Не разбира защо повечето мигранти, които познава, бързат да заминат извън страната веднага щом получат бежански статут. Според него те няма да успеят да се интегрират в никоя европейска държава по простата причина, че нямат желание да се съобразяват с чуждата култура и ценности. Ахмад бързо осъзнава, че дрехите, които е носел в Афганистан, не са подходящи тук, начинът, по който трябва да се научи да поздравява хората, е различен от този, по който е свикнал. Едно от първите неща, които забелязва, е, че българите, за разлика от афганистанците, не обичат да говорят помежду си в градския транспорт. Това не е място, на което е прието да вдигаш шум, и той добре разбира, че е длъжен да се съобразява с това. Ахмад твърди, че бързото научаване на неписаните правила за поведение го защитава от предразсъдъците на околните. Винаги се е отнасял с уважение

към всеки българин и никога не е получавал нещо различно в замяна:

Когато припознах България като втори дом, веднага започнах да убеждавам останалите бежанци да останат: „Тази страна е един безопасен подслон, където можете да живеете спокойно“, казвах, но малко от тях ме послушаха.

Ахмад често разговаря с останалите мигранти в центъра във „Военна рампа“, а понякога дори превежда за социалните работници, когато комуникацията се оказва трудна. Прави го с удоволствие, защото чувства, че това е неговият начин да помага на хората. Много представители на неправителствени организации забелязват ентузиазма му и офертите за работа започват да ваят. Ахмад избира да се присъедини към френска организация. Проектът, с който се занимава, е свързан с оказване на медицинска помощ на бежанци, пострадали при бягство. Това е неговият избор, защото самият той отлично разбира здравословното състояние на тези хора. Знае, че те са паднали духом и имат нужда от психолог. Благодарение на дългия си преводачески опит той се справя отлично с превода на разказите на бежанците пред психолозите. Всички го предпочитат, защото е стриктен в старанието си да предаде всяко изречение в пълния му смисъл. Вече стъпил на крака, Ахмад продължава да помага доброволно на търсещите закрила. Често се връща в центъра и се включва в преподаването на английски език, защото знае, че предвидените часове не са достатъчни. Работата му не е насочена само към мигрантите. Включва се към проект, насочен към ин-

теграцията на ромите в България: *Винаги гледам на хората като на човешки същества... За мен не е важно дали си ром, българин, пакистанец или афганистанец. Интересува ме колко си умен, колко си мъзелив.*

Днес Ахмад води спокоен живот в България. Работи в голяма компания, има жилище и се радва на живота си. В свободното си време продължава да помага на хората, защото само така се чувства пълноценен. Вярва, че България е развита страна, пред която тепърва ще се разкриват нови възможности. Не разбира манията на бежанците, когато става въпрос за Германия. Според него тези, които бягат в Германия и се съгласяват да живеят от помощи в мизерия и бездействие, пропиляват потенциала си. Всеки човек има ръце, всеки има някакъв талант. Хората носят вътрешната си сила и способностите навсякъде, където отидат. Защо не от Афганистан в България? Защо хората отказват да живеят достойно, носейки способностите си от Пакистан, Иран, Ирак или Сирия? Ахмад отказва да приеме негативизма на бежанците и на хората, които не желаят да ги разберат. Захванал се е с трудна задача – промяната на нагласи, но възнамерява да се бори докрай и да се възползва от възможностите, които му се предлагат. Има неограничени планове за бъдещето си: в момента пише книга, разработва свой YouTube канал, а скоро ще започне собствен бизнес. Същевременно продължава да помага на мигрантите. *Имам силата да го правя. Защо да не я използвам? Животът е прекалено кратък.* Това са думите, с които Ахмад слага край на разказа си. Усмивам се и спирам записа.

Дълго време съзнанието ми беше окупирано от мислите за двамата афганистанци – различни съдби, различна възраст, различни възгледи за живота и, все пак, общ дом. Единият пристига тук преди демократичния преход и наблюдава промените в обществото ни през призмата на чуждата култура и ценности. Другият преминава през кошмар, за да прави днес света едно по-добро място, въоръжен със способността си да превежда добре – и думи, и идеи – на онези, които са готови да го чуят.

ЩАСТИЕ ЗАМИНАВАНЕ
ПРОГОНАВАМ КОНФЛИКТИ
ИЗБОР ДИСКРИМИНАЦИЯ
ЗАМБОР СТАСЕНИЕ МЕСТА
ДОМ СБОГОМ ПОРОЗЕН
ЧОВЕШКИ БОМБИ ОРЪЖИЕ
ЛЮБОВ ЗАБЛУДА ВОЛЯ НАДЕЖДА
СПРАХ ВОИНА ЗА МИР БЕГСТВО
СИЛНИ ЗА СЪНОВА САМОТА
ЗАГУДА РАВНО ДОВОИНССТВО
ПОЛК РАТНИЦИ ЖИВОТ
БЕЗОПАСНОСТ НАЧАЛО
МРАЧНАТА СЪДЕН ЗАЩИТА
БЯГСТВО ЖАСИЛА СЪДБА
ОТНОШЕНИЕ ЗВЕРСТВА
ВЯРВАМ АТЕНТАТ МАУНОМА
СМЪРТ ГОСТОПРИЕМСТВО
ЛАЗЕР ЗАИМОПОМОЩ ХАДСМЪРТРЕЖИЕ
СТАТУТ ШАНС ЛИШЕНИЯ БОРБЕНОСТ

БЛАГОДАРНОСТИ

Благодарим на героите на нашата книга за откровеността, с която споделиха своите съдби. На тези, които ни разказаха как градят живота си в ново за тях общество, и на тези, които ни разкриха, че да помагаш може да е и професия, и кауза.

Научихме много за административните миграционни процедури от Държавната агенция за бежанците. Получихме съдействие от Върховния комисариат на ООН за бежанците, който прояви специален интерес към нашия учебен проект. Преодоляхме неведението си за житейската драма на хората, търсеци закрила, благодарение на представителите на неправителствени и доброволчески организации. Потърсихме доц. Антоний Гълъбов и той прие поканата да представи обществените нагласи към миграцията през призмата на социолога.

Признателни сме на всички, които ни помогнаха. Тази книга нямаше да бъде създадена без тяхната подкрепа.

Отвъд преградите
Българска. Първо издание

Редактирането, коригирането, дизайнът и
предпечатната подготовка са извършени от
студентите от II курс, специалност „Книгоиздаване“, във
Факултета по журналистика и масова комуникация на
Софийския университет „Св. Климент Охридски“
през академичната 2018/2019 година.

Формат 16/60x84
Печатни коли 12,5

Факултет по журналистика и масова комуникация
Софийски университет „Св. Климент Охридски“
София, ул. „Московска“ 49

Печатница на
Университетското издателство „Св. Климент Охридски“

Книгата не е предназначена за продажба.

ISBN 978-954-8194-95-2

На път към летището наблюдавах града. Не посмявах дори да мигна, запаметявах абсолютно всичко. Сякаш прегръщах човек силно, преди да му кажа сбогом. Чувствах как се задушавам, исках да спра времето и да остана там, или поне някак си да взема нещо, което да остане в мен завинаги, нещо от Алепо, което да ме топли, когато не мога да съм там. Точно в онзи момент осъзнах колко обичам Сирия. Осъзнах, че дори да се махна от тази страна, тя никога няма да изчезне от мен.

Мишел Марта